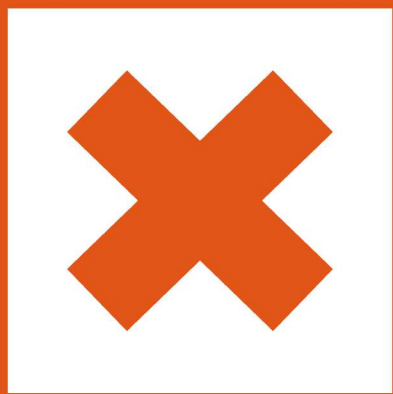

KESKUS

HIND 2€, VEEBRUAR 2018

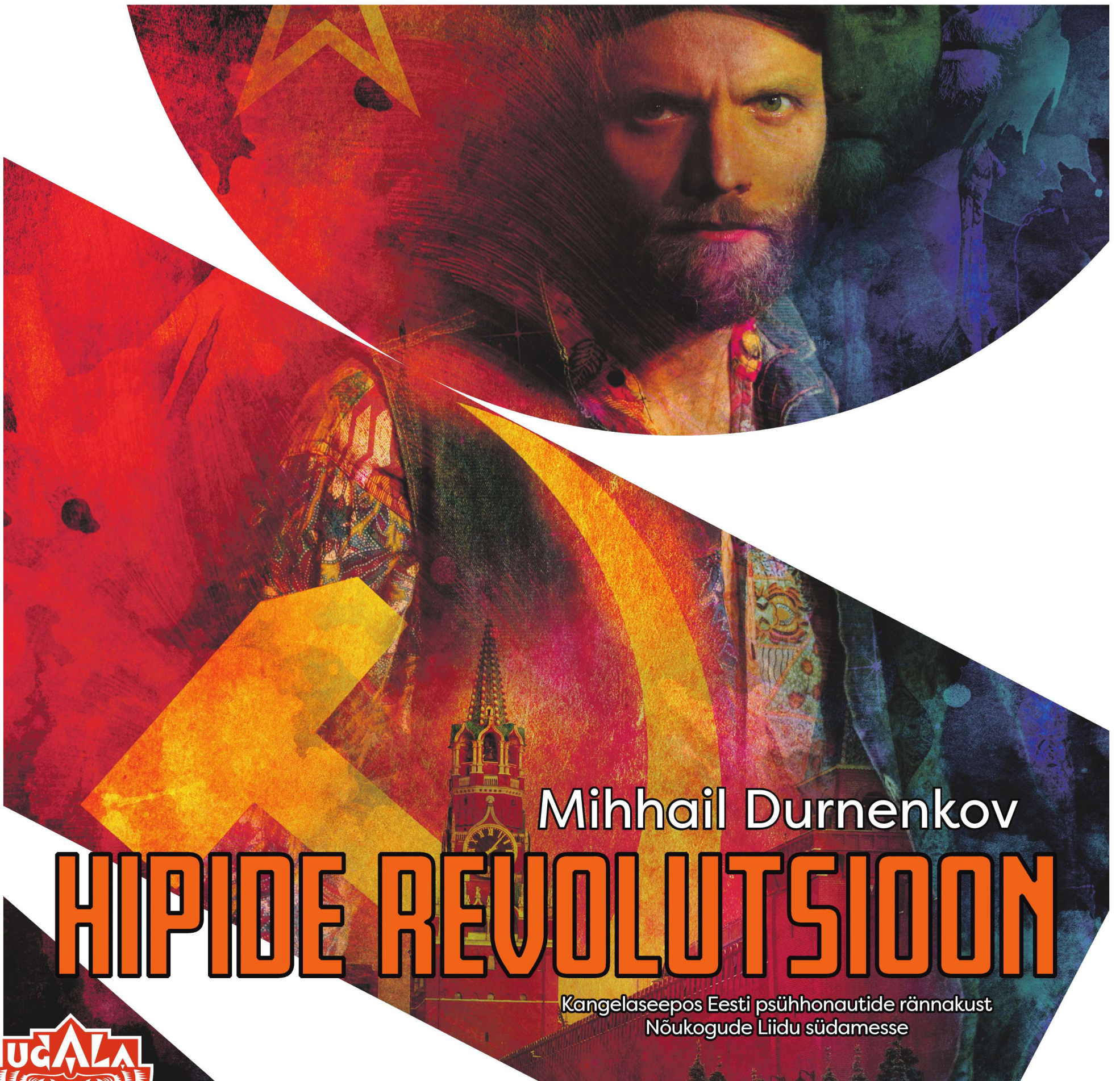
ELU. INIMESED. KULTUUR. MAAILM.

ISSN 1406 – 8052

ev100.ee/teater

ESIETENDUS 3. VEEBRUARIL 2018

Mihhail Durnenkov

HIPIDE REVOLUTSIOON

Kangelaseepos Eesti psühhonautide rännakust
Nõukogude Liidu südamesse

Lavastus sünnib koostöös MTÜ-ga **R.A.A.A.M.** | Lavastaja **Juri Kvjatkovski** | Kunstnik **Oksana Peretruhhina**
Kostüümikunstnik **Aleksei Lobanov** | Muusikaline kujundaja **Peeter Konovalov** | Koreograaf **Olga Privis**
Valguskunstnik **Rene Liivamägi** | Videokunstnik **Katre Sulane** | Tõlkija **Tiit Alte** | Osades **Ott Aardam,**
Janeke Vadi, Klaudia Tiitsmaa, Rait Õunapuu, Marika Palm, Vallo Kirs, Andres Tabun, Tarvo Vridolin,
Ringo Ramul, Kiiri Tamm, Kata-Riina Luide, Adeele Sepp, Vilma Luik ja Luule Komissarov

Ugala kassa tel 433 0777 / kassa@ugala.ee

ugala.ee

VABARIIGI VALITSUS

Selged sihid Ühtsed väärtused Silmapaistvad tulemused

Avaliku teenistuse tippjuht on oma valdkonna või asutuse visiooni looja, kes juhib poliitika kujundamist ja kaasaegsete teenuste arendamist. Ta on innustav eestvedaja, kes inimesi ja koostööd väärtustades saavutab parimad tulemused.

Otsime 15 võimekat tippjuhti järgmistele ametikohtadele:

- Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduse, teaduse ja keelepoliitika asekanstler
- Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduse, noortepoliitika ja koolivõrgu asekanstler
- Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste asekanstler
- Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler
- Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekanstler
- Andmekaitseinspeksiooni peadirektor
- Siseministeeriumi pääste, kriisireguleerimise ja rahvastikutoimingute asekanstler
- Siseministeeriumi varade, planeerimise ja tehnoloogia asekanstler
- Maaeluministeeriumi kalanduspoliitika ja välissuhete asekanstler
- Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti peadirektor
- Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika asekanstler
- Lennuameti peadirektor
- Rahandusministeeriumi finantspoliitika ja välissuhete asekanstler
- Rahandusministeeriumi regionaalvaldkonna asekanstler
- Tööinspeksiooni peadirektor

Kandideerimise tähtaeg: 27. veebruar 2018

Lisainfo kandideerimise ja ametikohtade kohta:
www.riigikantselei.ee/tippjuh2018, tel. 693 5460.

Avalikus teenistuses on 98 tippjuhti, kes töötavad ühtse meeskonnana Eesti riigi heaks.

TULE KUJUNDA EESTI TULEVIKKU!

SISU

ARVAMUS

6 MILJONIPETTUS: Rail Balticu tasuvusuu-ring ei ole enam kui vaid pettus. Ettevõtja **Karli Lambot** haarab tavalise arvelaua ja näitab ette, kui suurt tunga plaanitakse. Et projektist pudeneb raha paljudele asjaga seotutele, pole nende huvides arulagedat ettevõtet pooleli jätta, vaid pigem puhutakse välja järjest suuremaid valesid.

8 KAS VÄÄRTUSTE KRIIS? Aastalõpu ühe tähtsündmusena toimus Tallinnas seitsmes Inimõiguste Aastakonverents. Tänavuse ürituse alapealkiri küsis: "Kas inimõigused on vabalinguses?", viidates murettekitavatele tendentsidele Euroopas ja mujal maailmas, kus inimõiguste väärtused on kõikuma löönud. **Aet Kukkk** kogub kokku esinejate mõtteid ning küsib, kui kaugele oleme inimõigustest kandunud.

PERSOON

9 JÜRI LUIK JA TEMA JÄRV: Et **Jüri Luik** pole eriline laululuik, näitab juba ajakirjanduslike vestluste vähesus, milles ta osalenud on. 1992. aastal ametisse saanud **Laari** esimene valitsus tegi Euroopa rekordi valitsuse keskmise elueaga, nii noort kooslust polnud nähtud ei enne ega leidu ka praegu. **Juku-Kalle Raid** kutsus Luige puhvetisse Texas.

KULGUR

13 MINE JA VAATA: Aga enne kui vaadata lähed, vaata ikka, kuhu sa lähed. KesKus'i kaart kuu šefimate ürituste kohta.

FILM

16 VÕIMAS SOORITUS: Majandusajakirjanik **Erik Aru** vaatas, kuidas britid **Stalini** surma lavastasid. Venemaal keelatud linatöös ei hooli küll alati ajaloolistest detailidest, kuid maalib suurepärase pildi õhkkonnast, mis tollases Nõukogude Liidus ja selle ladvikus valitses.

MUUSIKA

19 HIRMUGA POOLEKS: Tudengijazz (TUJA) on vanima traditsiooniga Eesti jazzmuusikafestival. Sel aastal pakub festival noortele jazzmuusikutele esinemisvõimalusi ning festivalimelu juba 36. aastat järjest. **Khris-Marii Palksaar** kirjeldab, kuidas möödunud sügisel kutsus Eesti Jazzliit esmakordselt tudengeid märtsikuist festivali korraldama.

20 PUHUME KUIDAS TORUST TULEB: **Risto Lehist** Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumist valgustab Eesti traditsiooniliste muusikainstrumentide koosolekut Brüsseli Muusikainstrumentide Muuseumi väljapanekul. Näitusele süstivad elu Pärimumuusika keskuse haridusprogrammid.

KIRJANDUS

26 PIIBLI JÄRGI TEINE RAAMAT: **Pee-ter Volkonski** pajatab, miks tõlkis ta ära Armeenia X sajandi munga **Nareki Grigori** nutulaulud, pühakirja järgi armeenlaste jaoks olulisima teose.

PEA-LUGU

33 NAISTE PARADIIS NARVA: Sügisest kolib kuuks ajaks Narva linna Eesti president **Kersti Kaljulaid** koos oma kabiiniga. Ent Narva on ajaloo tuntud niigi kui äärmiselt suure naisosakaaluga linn. Üks lisanaine juures ei muuda siin midagi. Ajaloolased **Madis Tuuder** ja **Merike Ivask** võtavad naiste paradiisi lähema vaatluse alla. Neile sekundeerib kunstnik **Kai Kivi**.

TEATER

21 OMAPÄRASUSI: Tavaline teatri- ja ooperi sõber **Tiina Ilsen** käis kiikamas **Manfred MIMI** ooperit "Eesti ajalugu. Ehmastusest sündinud rahvas". Miks tasuks inimestel, kes lähedat fantaseerimist rahvuslik/paatoslikel teemadel naudivad, vaadata seda Rahvusooper Estonia ja Kanuti Gildi SAALI Eesti 100 raames sündinud etendust?

22 LIHTSUSE TRAAGIKAST: **Jelena Skulskaja** mõtiskelu "Ivanovi" lavastusest Eesti Draamateatris. Tavaline inimene ei ole õnnetu mingil konkreetsel põhjusel vaid lihtsalt seepärast, et ta on inimene ja on mõtlemis- ja tundmisvõimeline. Nagu igaüks neist, kes istub saalis.

28 ÕUN POOLA PARADIISIST: **Edmund Burke**'i selts andis välja **Leszek Kołakowski** raamatu "Nae-ruvääristatud Jeesus". Leszek Kołakowski oli kummaline mees, inimene, kes alustas marksismist ent lõpetas sellest võimalikult kaugel. Kołakowski tõlkija **Hendrik Lindepuu** tutvustab olulist Poola mõtlejat.

30 BIBLI: **Ahto Muld** saab kogu aeg raamatuid ning kirjeldab sel küljel ausalt, mis tunne teda neid nähes valdab.

31 KIRJASTAJA SOOVITAB: Kui raamatulett on liiga pikk ja kallis, küsi nõu lugevatelt ja kirjastavatel kaaskodanikelt.

EESTI

37 LAARI SELETUSKIRI: **Mart Laar** tunnistab ausalt üles, kuidas ta **Kiur Aarma** ning **Raimo Jõeranna** dok-filmi sattus. Film "Rodeo" pajatab Mardi enda esimesest valitsusest. Mis aga filmist välja lõigati? Kohe saab teada.

38 MILLELE OSUTADA: 2018. aastal pööravad kõik Euroopa riigid oma tähelepanu kultuuripärandile – algas Euroopa kultuuripärandiaasta. See on hea võimalus tõsta esile rikkalik kultuuripärand viisil, mis innustaks seda väärtustama ja edasi kandma, kirjutavad Euroopa kultuuripärandiaasta 2018 projektijuht **Annela Laaneots** ja Muinsuskaitseameti nõunik **Triin Reidla**.

40 METSIKU EESTI LOOD: **Kairi Keso** Saaremaa metsadest otsis üles **Rainer Laigu** ja **Kristi Parro**, kaks metsameest ning kolmekesi muugitakse lahti inimese, ühiskonna ja metsa tänast suhet, kus üks telefoniklõps annab rohkem tooni kui paks teadustöö.

VÄLIS

42 MÖTTETUTE RIIKIDE AABITS: Geograaf **Toomas Kümmeli** ekskursioon planeedi tottraimatesse kohtadesse. Andorra õnn sõltumatu pisiriigina on nii suur, et paljudele tundub, nagu poleks seda kohta üldse mõtet pidada.

AJALUGU

44 KOLM NIME, LÕPUTULT MEEST! **Aapo Ilves** hakib **Sibulat** ja **Narodny**, see on kaasmaalasest vend, kes jättis eelmise sajandi esimese poole Ameerikasse kultuurijälje, mis on suurem kui karmenkassi kaks jalakest kokku. Ehk saab teda võrrelda haardelt vaid arvopärdiga.

KÖÖK

46 VANA MÖTE: Juba aastaid on **Juku-Kalle Raidile** tundunud, et 24. veebruaril peaks lipuheiskamisele Pika Hermani tornis kaasa haarama ka katelokitäie suurepärasest hernesupi ning plasku teavitusnapsiga.

EV 100

Eesti Wabariik 100 grammi!

pluss kiluvõileib

Rukkilinnaseviin RUKIS on esimene kaitstud geograafilise tähisega Estonian Vodka

Tähelepanu! Tegemist on alkoholiga. Alkohol võib kahjustada teie tervist.

KINGITUS ISEENDALE

Veebruari alguses, täpsemalt teisel veebruaril, kui ma hommikul KesKus'i toimetusse jõudsin, hakkas järsku juhtuma. Minu head kolleegid olid end juba kohale lohistanud ja kenasti üles rivistanud. Eriti üllatas mind sellega meie peatoimetaja **Juku-Kalle**, kes tavaliselt ärkab alles lõuna ajal! (Aga noh, tõenäoline on ka võimalus, et ta polnud veel magama läinudki.) Kolleegid tõmbasid kopsud õhku täis ja hakkasid minu peale pidulikult karjuma. Nad ise pidasid seda lauluks.

Üritasin vaikselt laua alla tõmbuda, et sellest kanakarja kambakast pääseda, kuid toimetaja **Tiina** jõudis mul turjast kinni haarata. Mingil põhjusel sidus ta mulle kaela ümber punase Chaneli logo-dega paela. Toimetaja **Kairi** selja taga reetis ennast rõngas Saaremaalt pärit käsitöö-maksavorsti, mida ta kramplikult näppude vahel mudis. Väljaandja **Marek**, kes üritab alati asjad nii sättida, et talle jääks nii esimene kui ka viimane sõna, kergitas sündmustelt saladuseloori: “Rõõmuga me silmad näevad, kuidas sinu aastad läevad!”

Sel hetkel taipasin: need debiilikud arvavad, et mul on sünnipäev! Mis seal ikka, üks tuleb sellest olukorrast üritada viimast võtta. Näitasin kogu oma olemusega, et mulle hirmsasti meeldib kingiks saadud kiledalt piiksuv kummist oravalaip, mis meenutas kahtlaselt **Lennart Merit**, kes on prillid ära kaotanud. Lasin ennast igatpidi patsutada ja nunnutada. Samuti pidin andma kõikidele kolleegidele käppa – toppisin oma lodevat jäset nende pihku niikaua, kuni Kairi valvsuse kaotas. Sain maksavorstil otsast kinni ja tirisin selle oma lauaalusesse maailma, kus sain lõpuks rahus sünnipäeva tähistama hakata. Ilma totaka toimetuserahva vahelesegamiseta.

Toimetuserahvas kogunes aga sellesama laua ümber, mille peale oli Kairi lahkel korraldusel kuhjatud kogu see rämps, mida inimesed maitsvaks peavad – mingid oliivid ja haisvad juustud. Teekann hakkas muhisema ja peagi sai selgeks tõsiasi, et kolleegid kasutasid minu sünnipäeva vaid ettekäändeks, et mitte juhtkirja kribada, vaid hoopis usinalt külmkapi ust kriiksutada.

“Ma vihkan sünnipäevi! Mina küll enda oma kunagi ei pea: las need tuhanded sõbrad rapsivad seal feissbukis ja postitavad neid maitsvaid õnnitlusi. No ei koti see sünnipäevavärk absoluutselt,” tegi Kairi jutuotsa lahti. Kõik noogutasid – sellest hetkest peale, kui Saaremaalt pärit kaunitarile lõi ette neljaga algav number, kipuvad tal tihti tähtpäevad ununema ja arvud elegantselt sassi minema. “Mina veedan oma sünnipäevad alati täiskasvanute spaas koos klaasikese prosekkoga. See on tõeline kingitus iseendale!”

“Endale sünnipäevaks kingituste tegemist nimetatakse Muhvi kompleksiks. Muhv saatis endale kirju ja õnnitluskaarte, millel ta postkontoris järel käis. See üksinda oma sünnal vahuka limpsimine kuulub samasse kategooriasse. Järsku sa peaksid arsti vastuvõtule minema?” tundis Tiina muret. Mure siirusest räägib tõik, et Tiina on kuulus selle poolest, et eputab oma tähtpäevadeks Soome boifrendide kokku tassitud suurte roosikimpude ja murakaliksi pudelitega.

Marek tundis, et vaja oleks teema pisut kindlamale pinnale lohistada ja pöördus nagu möödaminnes Juku-Kalle poole: “Muuseas, vastuvõtust rääkides, kas sa sel aastal presidendi banketile lähed?”

“See Eesti sünnipäevavärk ei koti mind absoluutselt,” torkas Kairi vahele.

Juku-Kalle tegi tülpinud näo ja nentis, et sel aastal ei kavatse ta vastuvõtule minna, kuna see toimub Tartus, kuhu pääseb rongiga. Kuna rongides ei ole enam restoranvaguneid ega isegi puhveteid, siis normaalsed inimesed enam taolise askeetliku transpordivahendiga ei sõida. Eriti peole! Seega ei jäägi Tartul muud üle kui Euroopa kultuuripealinnaks kandideerida – järsku siis hakatakse rongides uuesti karastavaid jookke müüma, nagu Euroopas kombeks.

“Juubelist ja kingitustest rääkides: Saaremaa rahvas kinkis Eestile sünnipäeva puhul sada tulpi, õunapuud ja kuus tammeistikut, mis nüüd Saaremaa hoove kaunistavad. Võhma küla kinkis Eestile miski kivi või rändrahn, mis keset küla laiutab. Ja Aste alevik kinkis endale Eesti juubeli puhul klubi remondi,” rääkis Kairi mandirahvale edasi oma kodusaare saavutusi.

Marek, kes üritab alati sellega uhkustada, et ta omal ajal ülikoolis paar semestrit juurat õppis, targutas aga edasi: “Põhiseaduses on öeldud, et Eesti riigivõimu kandja on rahvas. Seega pole ju midagi imelikku selles, et inimesed iseendale Eesti juubeliks kingitusi teevad. Nii andmis- kui ka saamisrõõm koos on kindlasti eriti tugev ja patriotlik tunne.”

“Persse, kingime oma toimetusele Eesti juubeli puhul lõpuks normaalse punnivinni,” maadles Juku-Kalle Pinoo-Griidzhioga, kes ei tahtnud avaneda.

Toimetuse ukse vahelt pistis pea sisse naabriks oleva reklaamiagentuuri loovjuht **Toomas**, kes kasseeris Juku-Kallelt sisse eurose mündi. Münt tuli loovutada üle huulte libisenud ropu sõna eest. Nimelt oli nende agentuur kinkinud Eestile juubeliks kampaania, mille puhul veebruaris kontoris labaseid nalju ei tehta ega ropendata. Nad ise nimetasid seda “Kuupuhastuseks”. Kampaania lõpus oli plaanitud korraldada kogutud trahviraha eest endale korralik pidu. Ikka Eesti 100 tähistamiseks.

Mind muidugi ei kottinud nende kampaania absoluutselt – ma võisin laua all lõriseda nii ropusti kui tahtsin. Mida ma ka mõnuga ja tasuta tegin.

Selle peale pistis Tiina pea ja läpaka laua alla: “Mida sa siin tühja lõrised? Sa, sünnipäevalaps, kirjuta parem juhtkiri valmis!”

Tõtsin oma maksavorsti seedimisest väsinud pilgu, mis küsis selgesti: “Mis puhul?”

“Mis puhul, mis puhul? Loll küsimus. Eesti juubeli puhul!”

Siin see siis nüüd on. Palju õnne, Eesti Vabariik! ✕

Toimetuse kultuurikoer Saba

Väljaandja:
Originaalne KesKus OÜ

Tänu
Eesti Kultuurkapitalile

Peatoimetaja:
Juku-Kalle Raid

Toimetuse juhataja:
Kairi Keso

Narva osakond:
Tanel Mazur

Toimetus:
Aimar Ventsel,
Marek Reinaas,
Mark Raidpere,
Jelena Skulskaja

Sündmused ja kultuurikulgur:
kultuur@kes-kus.ee

Küljendus:
Enaber Surdna

Reklaam:
682 87 60,
reklaam@kes-kus.ee

Tellimine:
Tel: 6 828 760
www.kes-kus.ee

Ajaleht **Kultuuri KesKus**
Rotermanni 5/Roseni 10, 10111 Tallinn
www.kes-kus.ee
Tel. +372 682 87 60
e-post: info@kes-kus.ee

MILJONIPETTUS: Rail Balticu tasuvusuuring ei ole enam kui vaid pettus. Ettevõtja **Karli Lambot** haarab tavalise arvelaua ja näitab ette, kui suurt tunga plaanitakse. Et projektist pudeneb raha paljudele asjaga seotutele, pole nende huvides arulagedat ettevõtet pooleli jätta, vaid pigem puhutakse välja järjest suuremaid valesid.

Tunneli lõpus on rong, mitte valgus

Kui eelmise aasta mais valmis audiitorfirma Ernst & Young tasuvusuuring, siis teatas Rail Balticu valdusfirma juht **Baiba Rubesa**, et nüüd oleme jõudnud punkti, kust enam tagasi pöörata ei saa. Tasuvusuuring näitavat, et raudteeprojekt on sotsiaalmajanduslikult kasulik ning see on peamine põhjus, miks uus raudtee peab vältimatult tulema. Riigikogu ratifitseeris kohe riikidevahelise lepingu raudtee ehitamiseks, jällegi põhjendusega, et raudtee on suure tulususega. Värskest võimule saanud Keskerakonna liige **Erki Savisaar**, kes parlamendis majanduskomisjoni nimel projekti kaitses, pidas vajalikuks kõnepuldist rahulolevalt lisada, et “raudteest pritsib tulu kõigile, kes on selle ehitamisele lähedal”.

Tavapärane lugu, võiks nentida. Kuigi pumba juures olijatele pritsib rohkem, siis tulu piserdub teistele, sest rahvusvaheline audiitorfirma on nii uuringusse kirja pannud. Autoriteete tuleb ju uskuda, eriti kui mängus on suur kasu.

Rail Baltic on lootusetult kahjumlik puhtärilise ettevõtmise- ja samuti on tema kulud suuremad kui kaudsed sotsiaalmajanduslikud.

Rail Baltic kui väljamõeldud aednik
Rail Balticu ja iseäranis selle tasuvusanalüüsi ümber toimuv meenutab mulle kangesti **Anatole France**'i suurepärasest lühinovelli aednikust **Putois**'st, kelle pererahvas pidi välja mõtlema, et pääseda pühapäevastest igavatest lõunasöökidest tülika jõuka sugulase juures. Tüütutest küllakutsetest pääsemiseks luiskasid vaesemad sugulased, et väljamõeldud aednik **Putois** käib pühapäeviti nende tillukeses aias pühendunult tööd tegemas ja seetõttu ei ole kodust lahkumine üldsegi võimalik. Mitmete seletamatute vahejuhtumite tõttu usina fantoomaedniku kuulsus levis ja varsti olid kõik linnakese elanikud veendunud,

✕ Rail Baltic: 8 punkti, mis näitavad asja olemust

- ✕ Ükski Ida-Euroopa riik peale Eesti-Läti-Leedu ei ole teinud panust ainult ühele projektile ning veel enam, ükski Ida-Euroopa riik ei ole plaaninud kogu saadava abiraha eest ehitada kiirraudteed.
- ✕ Kiirraudtee rajamine tähendab, et selle võrra saab ülejäänud riigitaristu vähem investeringuid. Hea näide on Poola, kus see projekt on külmutatud. Neile on olulisem olemasolevate teede, raudteede ja sadamate kordategemine ühtlaselt üle kogu riigi.
- ✕ Meil on võimalus panustada mõistlikult olemasoleva teede- ja raudteevõrgu kordategemisse. Näiteks Tallinna-Tartu-Valga raudteetrassi ümberehitamine, mis on praegusest projektist mitu korda odavam.
- ✕ Rail Balticu tõttu jääb meie maanteede ja raudteede ajakohastamine pikaks ajaks vajalikul määral rahastamata.
- ✕ Tasuvusuurijad on mõelnud miljardeid väärt konstruktsiooni, et kui raudteed ei tule, siis tasuvusperioodil 2026–2055 ilmuvad Balti riikide teedele järsku Venemaa vanad masinad, mis asuvad nii ägedasti saastama, et ka olemasolevate masinate reostamine muutub 25 korda suuremaks ja kallimaks.
- ✕ Tasuvusanalüüs näitab pärast vigade kõrvaldamist, et Rail Baltic on kavandatud kujul Balti riikide jaoks selgelt kahjulik, sest see ehitis on liiga kallis ja üledimensioneeritud.
- ✕ Mitte kuskil maailmas pole nii väheste inimeste ja kaubavoogude jaoks ehitatud nii kallis ja suurejooneline raudtee õnnestunud.
- ✕ Kui hilisema kontrolli käigus selgub, et tasuvusanalüüs ei vasta nõuetele, siis tuleb Eestil, Lätil ja Leedul toetused kogusummas kuni 5 miljardit eurot tagasi maksta.

et kui midagi arusaamatut kusagil toimus, siis oli Putois’ käsi seal vältimatult mängus olnud. Et kaaslinlaste põhjendatud veendumustega mitte vastuollu minna ja kogukonnast välja tõugatud saada, tuli aednik Putois’ väljamõtlejatel nüüd endil oma mõistusega kompromiss teha ning asuda veendunult uskuma, et Putois on olemas ja käib pühapäeviti hoolsasti nende aeda pügas ja muul ajal linnas tembutamas. Selle linnakese uus usutunnistus oli sündinud.

Paljude kaasmaalaste uus usutunnistus on nüüd Rail Baltic ja tema tasuvusuuring. Mida rohkem üheskoos korrata, sest kasulikumaks raudtee muutub. Nii heas kahtlemine on pühaduse teotus ning tasuvusarvutustes vigade leidmine ketserlus. Kui ei taha “suurinvesteeringute vihkaja” silti külge saada, siis tuleb uus usk vastu võtta. Kuid nagu ajaloos ikka on juhtunud, usu puhastumisest pole siingi pääsu ning valed ja raudtee fantoomtulud tulevad paratamatult päevavalgele.

Esimene vale: Euroopa abirahade eest saab ehitada ainult Rail Balticut

Ei, saab ka muud. Tõsi on see, et meil tuleks nüüd küll osa abiraha korstnasse kirjutada, sest toetusi on taotletud spetsiifilistele Rail Balticuga seotud töödele, kuid seni eraldatud toetused on vägagi väikesed võrreldes kahjudega, mis meid raudtee ehitamisel ees ootavad.

Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika kohaselt rahastatakse ühenduse vaesemaid riike taristute korda tegemiseks. Eesti saab väiksuse tõttu raha vähem, Rumeenia rohkem ja Poola juba palju rohkem. Kõik vaesemad riigid saavad niisugust arenguabi.

Vaatame, milleks on Ida-Euroopa riigid plaaninud toetusi kasutada. Selgub, et kõige erinevamateks ettevõtmisteks. Ükski Ida-Euroopa riik peale Eesti-Läti-Leedu ei ole teinud panust ainult ühele projektile ning veel enam, ükski Ida-Euroopa riik ei ole plaaninud kogu saadava abiraha eest ehitada kiirraudteed.

Kiirraudteede ehitamine ei ole rahvarikkas Ida-Euroopas üldse moes. Miks? Sest nende ehitamine ja ülalpidamine on meeletult kallis. Kiirraudtee rajamine tähendab, et selle võrra saab ülejäänud riigitaristu vähem investeringuid. Hea näide on Poola, mis Rail Balticu tõttu meid otseselt puudutab. 40 miljoni elanikuga Poolas on kiirraudteede ehitamise plaanid külmutatud. Poolakad on teinud valiku, et neile on olulisem olemasolevate teede, raudteede ja sadamate kordategemine ühtlaselt üle kogu riigi. Poola oleks võinud väga vabalt otsustada, et Berliini ja Varssavi kiirraudteega ühendamine on riigile nii tähtis, et kõigest muust tuleb loobuda, kuid poolakad ei teinud niisugust valikut. Ükski teine Ida-Euroopa riik ei teinud sellist valikut. Meiega arengutasemelt sarnased riigid otsustasid, et neile on oluline kogu riigi ühtlane areng. Nad ehitavad maanteid, raudteid ja sadamaid, kuid mitte põhimõttel, et ainult üks kiirraudtee võtab teadmata hulgaks aastateks nii kõik Euroopa Liidu abiressursid kui ka kohalikud vahendid endale.

Täpselt samasuguse valiku ees oleme meie. Meil on võimalus panustada mõistlikult olemasoleva teede- ja raudteevõrgu kordategemisse või teise võimalusena võtta ette Rail Balticu sarnane hiigelprojekt. Näiteks Tallinna-Tartu-Valga raudteetrassi või olemasoleva Pärnu trassi koos kõrvaloleva maanteega oleksime saanud nimetada Euroopa põhivõrgustiku osaks ja taotleda nende moderniseerimiseks toetusi, kui vaid ise oleksime seda soovinud.

Rail Balticu tõttu jääb meie maanteede ja raudteede ajakohastamine pikaks ajaks vajalikul määral rahastamata. Meie äärealad kannatavad kõige rohkem. Nii jääbki Narva endist viisi isoleerituks ja pigem Vene mõjupiirkonda, mitte aga seotuks Eestiga. Just taristuinvesteeringutega saab riiki kõige paremini kokku siduda.

Teine vale: Rail Baltic on sotsiaalmajanduslikult tulus

Ei ole. Tasuvusuuringus on häbenemata ja vägagi läbinähtavalt suurendatud tulusid 25% ehk üle 4 miljardi euro, nii et projekt muutuks napilt tasuvaks. Meie analüüs on kättesaadaval veebis aadressil Avalikultrailbalticust.ee.

Kui proovida mõista niisugust käitumist, siis tõesti, tasuvusanalüüsijate ülesanne ei olnud

sugugi kerge. Kuna viimase seitsme aasta jooksul on Rail Balticu hinnanguline maksumus kasvanud peaaegu kolm korda – 1,8 miljardilt eurolt 5,8 miljardile eurole –, siis kuidagi tuli leida piisav tulude kasv, nii et tulud kataksid kulusid, sest ainult nii vastab projekt Euroopa Liidu nõuetele. Kuna juba varem olid kaubavedude kogused viidud La Manche’i tunneli mahtude tasemele, st Euroopa absoluutsesse tippu, siis neid enam suurendada ei saanud. Niisuguses olukorras ei jäänud Ernst & Youngil muud üle kui tuua mängu puhas, kuid vägagi soojapoolne õhk.

Nii olevat Rail Balticu peamine sotsiaalmajanduslik tulu just puhas õhk, kuid lähemal vaatlusel on see siiski rohkem vaid soe aur, mis tasuvusuuringust lootusetult välja visiseb.

Tasuvusuurijad on mõelnud välja tagurpidise, aga miljardeid väärt konstruktsiooni, et kui raudteed ei tule, siis tasuvusperioodil 2026–2055 ilmuvad Balti riikide teedele järsku Venemaa vanad masinad, mis asuvad nii ägedasti saastama, et ka olemasolevate masinate reostamine muutub 25 korda suuremaks ja kallimaks. Irooniliselt tuleb nentida, et imeline Vene kaart sobib kasutamiseks igas olukorras. Juba ainuüksi matemaatiliselts on need põhjendused kahjuks kurbnaljakad, sest kui praegu on siinsete kaubaveokite keskmine vanus Eurostati andmetel ligikaudu kaheksa aastat, siis tasuvusuuringu perioodil 2026–2055 on enne 2001. aastat toodetud autode osakaal kogu masinapargist lähedane nullile. Isegi venelastega hirmutamine ei aita, sest elementaarse matemaatika vastu ei saa ka Rail Balticu tasuvusuurijad.

Täiendavalt on loodud teine imepärane konstruktsioon, mille kohaselt hakkavad meie teedel sõitma küll 30 kuni 60 aastat vanad tossavad rondid, aga nende kütusekulu on madalam kui tänapäevaste moodsaimate veoautode ökonoomsussõitute võitjatel. (Madal kütusekulu vähendab riigieelarvetulude langust aktsiisilaekumistelt.) Midagi ei ole teha, Ernst & Youngi tasuvusuuringus on olemas kõik manipulatsiooni ja sihiteadliku pettuse tunnused. Rahvusvaheline autoriteet on raha nimel kõigeiks valmis.

Valede taga on kurb pilt. Balti riikide jalajälg üleilmses reostuses suureneb.

Selgelt kahjulik mõte

Tasuvusanalüüs näitab pärast vigade kõrvaldamist, et Rail Baltic on kavandatud kujul Balti riikide jaoks selgelt kahjulik, sest see ehitis on liiga kallis ja üledimensioneeritud. Mitte kuskil maailmas pole nii väheste inimeste ja kaubavoogude jaoks ehitatud nii kallis ja suurejooneline raudtee õnnestunud. Rail Baltic on lootusetult kahjulik puhtärilise ettevõtmisena ja samuti on tema kulud suuremad kui kaudsed sotsiaalmajanduslikud. Mis on aga kõige olulisem: niisuguse raudtee mõju keskkonnale on kokkuvõttes negatiivne.

Eestis, Lätis ja Leedus nimelt ei ole ega tule maanteeveokitelt niisuguses koguses reostust, nagu RB tasuvusanalüüs meile valelikult väita püüab. Seetõttu on ka ekslik kinnitus, et sellest 25 korda suuremaks valetatud reostusest pääseb vaid uue, keskkonda lõhkuva raudtee abil. Rail Balticu rajamisel tuleks suur koormus keskkonnale hoopis kuivendatud rabadest, maharaiutud metsadest ja loodusest väljaviidud raudteealusest maast, kust kasvuhoonegaas CO₂ loodusesse paisatakse. Niisuguseid negatiivseid mõjusid tasuvusanalüüs ei hinda, kuigi vastavalt Euroopa Liidu reeglitele peab seda vältimatult tegema. Kahjuks järeldub tasuvusuuringu vigade kõrvaldamisel, et uue kavandatud kiirraudtee ehitamisega Balti riikide jalajälg üleilmses reostuses vaid suureneb.

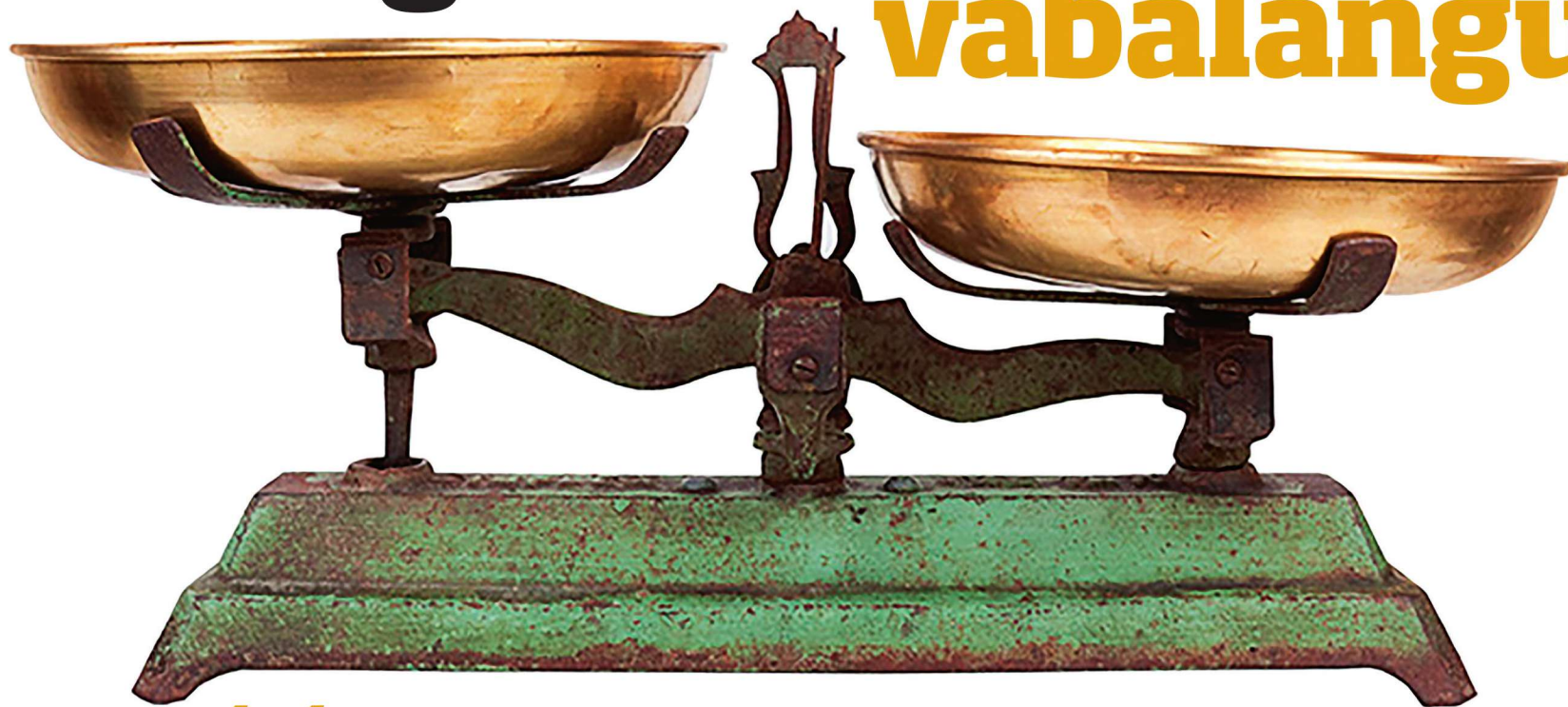
Kui me soovime uue raudtee ehitamiseks kasutada Euroopa Liidu maksumaksjate toetust, siis peame välistama numbritega manipuleerimise ja pettusekahtlused. Euroopa Komisjon on sõnaselgelt öelnud, et tasuvusanalüüsi õigsuse eest vastutab toetust taotlev riik. See tähendab, et vastutuse sisu on reaalne. Kui hilisema kontrolli käigus selgub, et tasuvusanalüüs ei vasta nõuetele, siis tuleb Eestil, Lätil ja Leedul toetused kogusummas kuni 5 miljardit eurot tagasi maksta. Taolise võimalusega tuleb arvestada ametnikel ja poliitikutel, kes praegu sooja õhku puhuvad ja kinnitavad, et Rail Balticu tasuvusanalüüs on õige ja projekt tulus. ✕

“

Kiirraudtees kahtlemine on pühaduse teotus, kuid usu puhastamisest pole pääsu ning valed ja raudtee fantoomtulud tulevad paratamatult päevavalgele.

KAS VÄÄRTUSTE KRIIS? Aastalõpu ühe tähtsündmusena toimus Tallinnas seitsmes Inimõiguste Aastakonverents. Tänavuse ürituse alapealkiri küsis: “Kas inimõigused on vabalanguses?” viidates murettekitavatele trendidele Euroopas ja mujal maailmas, kus inimõiguste väärtused on kõikuma löönud. **Aet Kuk** kogub kokku esinejate mõtted ning küsib, kui kaugele oleme inimõigustest kandunud.

Inimõiguste vabalangus

Inimõiguste vabalanguse” mõistet kasutas esimest korda Amnesty Internationali peasekretär **Salil Shetty**, kui ta aasta alguses maailma inimõiguste olukorda kommenteeris. Shetty kirjeldas populismi levikut ja sellega kaasnevaid ühiskondlikke lõhesid, polariseerumist ning vähemuste ja migrantide süüdlasteks tembeldamist: “Kõige selle tulemuseks on olnud inimõiguste vabalangusesse minek.” Tema sõnul muudab inimväärikuse ja võrdsuse põhimõtete ründamine maailma üheks palju süngemaks paigaks.

Pseudoteemade tekkimine

Konverentsil osales Salil Shetty kolleeg, Amnesty Internationali peasekretäri administratsiooni juht **David Griffiths**. Tema avakõne sõnum oli peaaegu sama tumedates toonides. “Viimastel aastatel on uue sõjataktilana kasutusele tulnud haiglate ja koolide pommitamine; saadetud abi ei jõua abivajajateni ning varem inimõiguste eest seisnud riikides räägitakse nüüd nende hülgamisest.” Tema sõnul on osast poliitikutest saanud tõhusad inimõiguste tagaplaanile surujad. “Majandus, võitlus terrorismiga, kaubanduslepped – kõik on saanud tähtsamaks kui põhiõiguste tagamine,” selgitas Griffiths, kuidas populistlikud poliitikud demokraatlike riikide alusväärtusi õõnestavad.

Oma avakõnes väljendas ajaloolane ja filosoof **David Vseviov** muret mitmesuguste nn pseudoteemade tekkimise üle. Ta küsis: “Kui meil on õigused fikseeritud erisugustes dokumentides, siis kas need inimese tasandilt vaadeldes ikka kehtivad?” Vseviov tõi võrdluseks Nõukogude Liidu konstitutsiooni, mis küll sisaldas mitmesuguseid õigusi, kuid mida tegelikkuses kellelgi olemas ei olnud.

Tehnoloogia ohud

Arutleti ka inimõiguste probleemide üle kokku kolmes paneelvestluses. Esimeses arutelus räägiti tehnoloogia ohtudest inimõigustele. Tehnoloogia areng on küll palju uusi võimalusi loonud, kuid viimased aastad on näidanud, et tiptehnoloogilistel saavutustel võib olla ka pahupool. Populismi levik, häkkimine, valeuudised, küberkuriteod, värbamise jaoks sotsiaalsuhtlusvõrgustikke kasutavad terrorirühmitused – need on vaid mõned näited uutest, 21. sajandi ohtudest inimese põhiõigustele.

Kozminski ülikooli professor **Paul Przemyslaw Polanski** sõnul peab tehnoloogiat ja interneti

vaatama kui inimõiguste võimaldajat, mitte ainult ohustajat. Temaga nõustusi Ljubljana ülikooli dotsent **Mojca Pajnik** ja New Yorgi ajakirjanduse kõrgkooli (CUNY) professor **Jeff Jarvis**. Nad väitsid, et väga lihtne on süüdistada interneti meie enda tekitatud probleemides. Ühe suure probleemina toodi välja libauudiste (*fake news*) levimine, mille vastu võitlemisel peaks kaasa lööma ka erasektor (eeskätt Google ja Facebook) ning tihendada tuleks ka riikidevahelist koostööd. “Me kõik jagame interneti,” sõnas **Ivo Juurvee**, Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse teadur.

Põhiõiguste kriis

Teises paneelis arutleti Euroopa põhiõiguste kriisi üle. “Oleme probleemi ees, kas seni toimunud inimõiguste kaitse arhitektuur tänases ühiskonnas enam toimib,” ütles konverentsi peakorraldaja **Mart Nutt**. Euroopat on tabanud populismi ja terrorismi levik, rändekriis ja piiride sulgemine ning äärmuslikud liikumised ja isolatsionistlik poliitika koguvad aina suuremat populaarsust. Inimõiguste tagamise vältimatuteks eeltingimusteks on inimeste kindlustunne ja kaitse, kuid neid saab saavutada vaid rahvusvaheliste kokkulepete kaudu. Euroopa ees seisab oluline küsimus: kuidas ühildada erinevaid kultuuri- ja kombeuume nii, et tagatud oleksid nii kohalike kui ka teiste kultuuride esindajate inimõigused ning kõigi inimeste põhiõigusi toetav julgeolek?

Taani advokaat ja inimõiguste ekspert **Jacob Mchangama** võrdles inimõigusi laiema sõnavabadusega: “Riikide kinnipidamine sõnavabadusest näitab, kui võrd nad on valmis järgima inimõigusi.” Tema sõnul on Euroopas viimase kümnendi jooksul sõnavabadus vähenenud ning see annab Türgile ja Venemaale justkui õiguse õlgu kehitada, kui lääneeurooplased nende poole sõrme viibutavad. Prantsusmaa suursaadik Taanis **François Zimeray** aga rõhutas, et ei tohi ära unustada inimõiguste universaalsust. Zimeray on käinud paljudel rahvusvahelistel missioonidel ja ta meenutas inimesi, kellega ta seal kokku puutus. “Keegi pole nõus, et ta pannakse vangi ilma õiglase kohtumõistmiseta; inimeste kannatus on universaalne, inimkond on universaalne ning me peaksime olema tugevad inimõiguste universaalsuse toetajad.”

Väikeriigid ja põlisrahvad

Kolmandas paneelis räägiti väikeriikidest, põlisrahvastest ja nende inimõigustest. Ühe

panelistina võttis konverentsist osa ka Eesti president **Kersti Kaljulaid**, kelle osalemine teisi paneliste enne vestluse algust veidi pabistama pani. Ei ole just tavaline, et konverentsil oma vestluspartneriks mõne riigijuhi saad. Panelistid olid nõus presidendi öelduga, et väikeriigid ei tohi väikselt mõelda ega suurte riikide külje alla pugeda.

ÜRO põlisrahvaste püsifoorumi sekretariaadi juhataja **Chandra Roy-Henriksen** ilmestas seda väidet ÜRO näitel, kus igal liikmesriigil on üks hääl, vahet ei ole, kui suure riigiga tegu. Panelistid nõustusi, et tihti suudavad väikeriigid operatiivsemalt reageerida ja märgata asju, mida suurriigid ei märka. Nii avaldasid Taani suursaadik Eestis **Kristina Miskowiak Beckvard** ja New Yorgi Maailmapoliitika Instituudi teadur **Jonathan Cristol** toetust Eesti pürgimisele ÜRO Julgeolekunõukogu ajutiseks liikmeks.

Kõik konverentsil osalenud tunnistasid inimõiguste väärtuste ümber tiirlevaid probleeme. Seda, et teema on aktuaalne, tõestasid ka Eesti ajakirjanikud, kes esinejatele pärast paneeli kohati tormi jooksid, et saada kommentaare maailma eri paigus toimuva kohta. Olgu küsimuseks kas USA meediaruum, **Trumpi** Lähis-Ida poliitika, hübriidohud Euroopas või Amnesty Internationali kommentaar rändekriisi kohta. Inimõiguste problematika tõuseb veelgi jõulisemalt esile järgmisel aastal, kui möödub 70 aastat ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni vastuvõtmisest. Inimõiguste kriisi lävel pole aga tähistamiseks palju põhjust. ✕

Euroopas on viimase kümneni jooksul sõnavabadus vähenenud ning see annab Türgile ja Venemaale justkui õiguse õlgu kehitada, kui neile midagi öeldakse.

✕ Inimõiguste Instituudi Aastakonverents

Sel aastal toimus Inimõiguste Instituudi Aastakonverents juba seitsmendat korda ning ta on üks suuremaid omasuguseid Euroopas. Igal aastal külastab konverentsi ligi 400 aktivisti, diplomaati, poliitikut, analüütikut ja eksperti Eestist ja mujalt maailmast sooviga lahendada olulisi päevakajalisi inimõigustega seotud ülesandeid. Varasemate aastate esinejate hulgas on olnud ka **Mihhail Hodorkovski**, **Madeleine Albright**, **Toomas Hendrik Ilves**, **Nina Hruštšova** ja paljud teised. Aastakonverentsi patroon on vabariigi president **Kersti Kaljulaid**.

Jüri Luik:

Täna on isegi raske kirjeldada, milline riik oli!

JÜRI LUIK JA TEMA LUIGEJÄRV: Et **Jüri Luik** pole eriline laululuik, näitab juba ajakirjanduslike vestluste vähesus, milles ta osalenud on. 1992. aastal ametisse saanud Laari esimene valitsus tegi Euroopa rekordi valitsuse keskmise elueaga – nii noort kooslust polnud nähtud enne ega leidu ka praegu. Selles valitsuses astus ministrina üles 26-aastane Jüri Luik. Algul portfelli ministrina, aasta pärast kaitseministrina.

Juku-Kalle Raid kutsuski puhvetisse Texas kaitseminister Jüri Luige, aga hoopis vanema variandi, tänaseks 51-aastase. Aga Luigetiik on sama: sise- ning kaitsepoliitika. Pildistas **Mark Raidpere**.

Pärastlõunane Texase puhvet on uimane, bluus mängib. Jüri Luik ütleb, et tal on nii palju aega küll, et lobi-seda kauem kui viiele küsimusele vastamine. Jüri Luik on sündinud 1966. aastal ja õppinud ajakirjandust, lõpetas 1989 ning juba 1990–91 töötas Välisministeeriumis Lennart Mere resolootse käe all, kus oli poliitikaosakonna peadirektor. Vahetult enne seda jõudis Jüri olla lühikest aega ka Eesti diplomaat Suurbritannias ning sai ministriks juba Mart Laari esimese valitsuse ajal 1992. Sellest ajast alates pole Jüri Luik poliitikast ja diplomaatiast lahkunud. Ka eriala on jäänud konservatiivselt endiseks – kaitse-, välis- ja julgeolekupoliitika.

Juku-Kalle Raid (J-K.R.): Mängime algatuks seda mängu, et kui toimusid viimased presidendi valimised, siis ühel hetkel tariti ka sind kandidaadina välja. Nüüd

on president mõnda aega taburetti kultanud ja sa oled teda jälginud. Oleksid sa olnud sarnane president?

Jüri Luik (J.L.): Kuule, minu presidendiks saamise teema oli seotud sellega, et õiged presidendivalimised kukkusid läbi, siis prooviti poliitilise konsensuse leidmiseks erinevaid nimesid. Kersti Kaljulaid sai kõige rohkem toetuspunkte. Ega mul ei ole kunagi olnud igatsust saada presidendiks ja ma ei ole ka kunagi kandideerinud. (Muide) Paradoксаalsel kombel: minu nimi on kandideerinud, aga ma ise ei ole. (Mõtleb, siis lõbusalt) See oli üks omapärane suvi. (Mõtleb veel pisut) Minu meelest on Kersti väga hea president.

J-K.R.: Presidendi ametikoht on sootuks teistsugune kui kõik see, millega sina oled tegelenud.

J.L.: Kuna mina olen eluaeg tegelenud välis- ja julgeolekupoliitikaga, siis on see üks minu tegevussuundi ükskõik mis ametis. Eesti sõnumi edastamiseks on president väga oluline kanal... (Teeb pausi) Küsimus on selles,

kuivõrd palju on Eesti osanud oma presidente ära kasutada – alates Lennart Merist.

J-K.R.: Aga on siis või?

J.L.: (Puhkeb veidike) Kindlasti oleks võinud rohkem kasutada, aga siin tuleb mängu asjaolu, et Eesti põhiseadus määratleb päris selgelt – erinevalt näiteks Soome omast – meid parlamentaarse riigina ja presidendi roll on ikkagi sümboolne.

J-K.R.: Sa väga vist ei taha sellel teemal mõelda, tundub, aga eks ikka takkajärgi hinnatakse ka asju, mida eluajal ei hinnatud. Sina töötasid Lennart Merega juba 1990–1991, kui ta oli välisminister.

J.L.: (Intensiivselt) Tead, peab ütlema, et see oli ikka väga kummaline aeg. Lennart on hea näide sellest, kuidas aeg tagantjärele kõik nurgad lihviv. See, kuidas rahvas näeb Lennartit praegu, ei ole absoluutselt see, kuidas meedia kujutas Lennartit omal ajal.

J-K.R.: (Pistab vahele) Lennart sai ikka sootsiumi käest korralikult kolakat kui

paljude jaoks liiga ülbe tüüp! Samad vennad nutavad praegu nostalgiliselt, kui kuulevad Lennu-Taadu nime.

J.L.: (Noogutab) Absoluutselt! Alguses oleks Arnold Rüütel muidugi olnud palju popim valik. Ja ütleme, et see iseenda legitimeerimine võttis Lennartil päris pikka aega. See, mida täna nimetatakse Lennarti selliseks (otsib sõnu, siis humoorika rõhuga) “huvi-tavaks huumorisooneks”, ärritas omal ajal paljusid.

J-K.R.: Mitte ainult. Isepäisena nagu vana kits, oli Lennart tihtipeale tülis ka näiteks Laari valitsusega.

J.L.: (Naerab väheke) Tol ajal ei olnud põhiseaduse loogika nii sisse töötatud kui praegu. Me ikka pörkusime paljude küsimuste lahendamisel. Kõige traagilisem oli olukord riigikaitstes. Oli ka järgmise presidendi ajal. Eesti riigikaitse võlgneb palju Toomas Hendrik Ilvesele, kes lõpuks tegi ära selle põhiseaduse muudatuse – et valitsusele kui täitevvõimu juhile allub ka kaitsevägi.

(Mõtleb veidi ja siis hüppab teisele teemale) Lennart oli unikaalne, aeg muidugi ka, seda ei ole võimalik korrata. Lennartist ei ole väga lihtne raamatut kirjutada, tema jõud oli eelkõige selles, milline isiksus ta oli. Temast ei saa kirjutada sellist raamatut nagu Edgar Savisaarest, kus saad võtta kõike valitsuse määruste kaupa.

J-K.R: (Vehib käega vahele) Kas sa lugesid selle Savisaare klotsi läbi?
J.L: (Enesekindlalt) Ma lugesin selle läbi.

J-K.R: Kuidas oli?
J.L: (Väga viisakalt) Huvitav oli lugeda, kui otsid dokumente, raamatus on palju viiteid, palju arhiividokumente.

J-K.R: Kas vastab tõele, et Lennarti juhtimise all käisid inimesed mõnes mõttes nagu nõõri mõõda, kuna kartsid sattuda tema hävitava iroonia objektiks?

J.L: (Veendumult) Mina sain Lennartiga hästi läbi. Aga tõsi, tema kantseleist ka paljud lahkusid, sest Lennartiga koostöö võis olla õudne, kui klappi polnud. Lennartiga suhtlemisel ei tohtinud rabistada, ega paljudest tema naljadest olnudki kohe võimalik aru saada. Lennartist aru saamiseks oli tihti vaja aega, neile, kes kaasa mõtlesid, oli ta heade ideede allikas. Minu jaoks oli Lennarti puhul kõige suurem ime see, et kust ta seda kõike teadis. Näiteks diplomaaditööst, mida ta kunagi teinud ei olnud.

J-K.R: Sina õppisid 1989 ajakirjandust. Toonane Tartu ajalugu, ajakirjandus, EÜS jne moodustas kõrvaltvaataja jaoks ühe kinnise gängi. Sina, Tarand, Laar, Pruuli, Soidro jne, jne. Absurdselt noor kamp riigiehitamiseks!

J.L: (Rõõmsalt) Me olimegi absurdelt noored! Ja tollel ajal me ei tajunud seda olukorda kui minekut tipp-poliitikasse. Tänapäeval on kõik need vahed väga selged – tipp-poliitika, keskastme juhid... Omal ajal oli see lihtsalt sellime missioonitunne ja me proovisime teha täie rauaga.

Siis, kui 1992 tuli järsku võit parlamendivalimistel, olime me täpselt sama jahmunud

kui kõik teised. Eks siis pidi kiiresti nooruslikult kampaaniahoolt ümber häälestuma. Ja hakkama tegelema riigijuhtimisega. Aga riik oli tol ajal ikkagi, ütleme... (otsib sõnu, lööb siis käega) Täna on noortele raske isegi kirjeldada, milline riik tol ajal oli.

J-K.R: (Naerab) Riik oli tol ajal pehmelt öeldes õhuke!

J.L: (Naerab kaasa) Kõik oli väga õhuke, kõikuv ja ebastabiilne!

Ta küsis, et miks ma tahan saada juristik? Ja mina hakkasin plätrema midagi nõrgemate õiguste kaitsest jne. Temal jäi suu lahti.

J-K.R: 1990ndate esimene pool oli absoluutne vabaduse aeg. Nii idiootset poliitkorrektsust, nagu see meid nüüd puhuti piirab, ei kujutanud isegi paadunum tolli ette. Praegu on need seinad ikka jube paksuks ehitatud. Häirib see sind ka?

J.L: (Tasakaalukalt sõnu seades) Ütleme niimoodi, et kaks korda samasse jökke astuda ei saa. On täiesti selge, et kui praegune riigimasin oleks samasugune, kui see oli 1990ndate alguses, siis me ei suudaks seda tänast moodsat Euroopa Liitu, NATO-sse kuuluvat ja eurot kasutavat riiki kuidagi hallata. Toona me rajasime riiki ja juhtisime seda samaaegselt.

J-K.R: See käis väga palju katse-eksituse meetodil.

J.L: (Noogutades) Ja väga palju kopiti ka maha lihtsalt, kellel mis eeskujud olid. Väga palju oli eeskujuks Soome. Õigusüsteemis Saksamaa. Vabaturumajanduse osas muidugi Margaret Thatcher.

J-K.R: Sa olid 26-aastane, kui said portfel-lita ministriks, kes pidi jagelema Vene-maaga, ning siis kaitseministriks. Vene-maaga läbirääkimistel oli aga sinu vastas istuv diplomaat 65. See on pagunite ühiskond. Kas sa tundsid ka, kuidas ta mõtles sind põrnitsedes, et mida sa, nolk, ärpled?

J.L: Seda võibolla huvitaval kombel isegi mitte, mõnes mõttes oli minul lihtsam kui temal. Sest Vene süsteem on väga jäik. Mina olin valitsuse liige, osa Eesti juhtkonnast. Venelased on läbirääkimistel väga staatusetundlikud. Muide, nad on tõsised läbirääkijad, on alati ise viimse komani ette valmistunud. Nii ei ole, et lähed nendega sauna, jood viina ja kõik laheneb.

J-K.R: No sauna lähed ja viina jood ka.

J.L: (Parandab ennast) Läbirääkimistel tegime sedagi, aga see oli pigem üldise atmosfääri parandamiseks ja terviseks!

J-K.R: Mart Laar oli 32, kui sai peaministriks ja valitsuse slõugan oleks võinud vabalt olla, et mitte "hallpead austa", vaid "hallpead kausta"! Sest need poliitikute hallpead ENSV-s olid ikkagi vastuvõtmatud kommarid ja ülbed, ebameeldivad ning asjatult puljongirikkad direktorid.

J.L: (Naerab) Vastuvõtmatu kaader jah. Aga mis vanusesse puutub, siis Euroopa on järele jõudnud, tänapäeval on ju niimoodi, et uus Austria kantsler on 30. Tol ajal oli iga lääne minister ikka soliidne hallipea, elu näinud ja eks nad vaatasid meid suure jahmatusega.

J-K.R: See oli 1994 augustis, kui Vene väed lõpuks lahkusid ja siis sa käisid ka Lennart Merega Moskvas asju ajamas. Sellest on räägitud erinevates intekates palju rõõmsaid anekdoote ja lugusid.

J.L: Eks see Kremli värk ongi selline komöödia ja tragöödia korraga, samas vaatuses. Aga Boriss Jeltsinile olid ikkagi meie lääne liitlased väga tugevat survet avaldanud. Tol ajal oli USA president Clinton ja Saksa kantsler Kohl. Mõlemaid respektiiviti Moskvas väga, väga. Ja vahetult enne meie saabumist Moskvasse olid nii Clinton kui ka Kohl kirjutanud Jeltsinile suhteliselt ühemõttelise kirja, et sa pead need väed sealt välja viima.

J-K.R: Kui absurdne sulle endale seal osalemine tundus, kui laual on kaardid välja jagatud ja siis sina pead neid koos Lennart Merega tõstma?

J.L: Mul ei olnud väga palju aega olukorra absurdust nautida. Sest mina ja toonane Vene välisminister Kozõrev tegelesime rohkem selle lepingu tekstiga. (Muigab) Kui Lennart ja Jeltsin löid nagu üldist meeleolu, siis meie tegelesime reaalse paberi koostamise ja kirjutamisega.

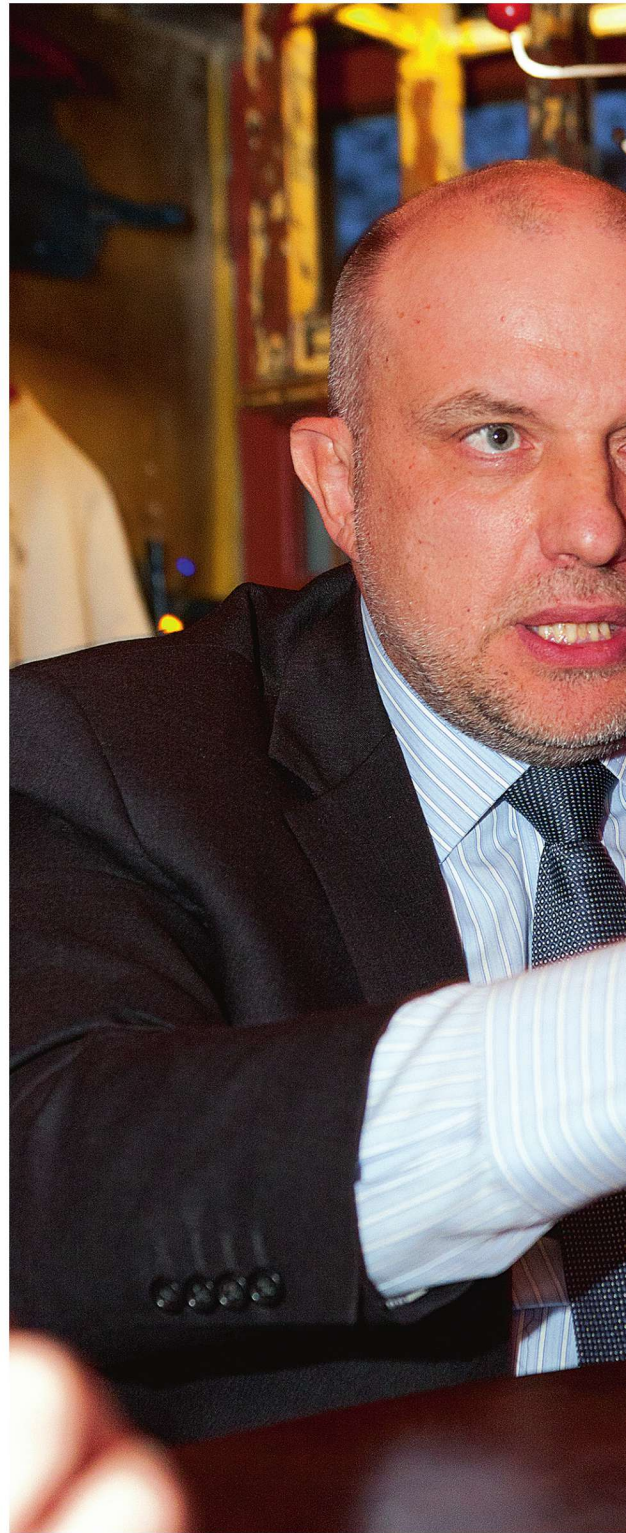
(Näppu tõstes) Kuigi me olime seal üle nelja tunni, siis mulle tundus, et 10 minutit.

J-K.R: Kui selle võiduga tagasi tuldi, siis Eestis saite kõvasti pekka. Ma tuletan meelde, et kõik tüübid, kes rääkisid Tartu rahust, reetmisest, äraandmisest...

J.L: (Veidi nukralt) See on tõsi. (Rõõmsamalt) Aga ütleme, et see, kui inimesed on midagi positiivset saavutanud ja pärast Eestis pekka saavad, ei ole muidugi unikaalne ja kaugeltki seotud ainult konkreetse juhtumiga. Aga mind see väga vihane reaktsioon veidi üllatas. See kõige olulisem element, et väed lähevad välja, jäi neil tähelepanuta. No kui sa tahad läbi rääkida, siis pead mõningatest oma kõige värvikamatel väljenditest ning soovidest lepingu tekstis loobuma.

J-K.R: Sa läksid ajakirjandust õppima, miks?

J.L: Kui aus olla, siis ma tahtsin alguses minna juurat õppima ja andsin paberid sisse. Siis oli vestlus dekaaniga. Ta küsis, et miks ma tahan saada juristik. Ja mina hakkasin plätrema midagi nõrgemate õiguste kaitsest jne. Temal jäi suu lahti ja ütles, et

noormees, ma võin siia alla kirjutada, teil on hinded korralikud, aga ma soovitan teil sügavalt mõelda, sest see ei ole tingimata see koht, kus te saate oma unistusi teoks teha. (Naerab) Ja ma olen talle tagantjärele väga tänulik, et ta mulle nii ütles. Jalutasin sealt minema, võtsin oma paberid välja ja läksin ajakirjandusse. Seal oli ka vestlus. Aga see oli juba natuke teistsuguse seltskonnaga. Seal olid Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm, Juhan Peegel, Sulev Uus. Ja juba selle vestluse käigus sain aru, et olen jõudnud õigesse kohta.

J-K.R: Värvikas kamp õppis ka, kui mõelda meenutustele, mida lahkelt on jagatud. Sa võtsid sellest kõigest osa ka või – no hapukapsad ühika laes ja veel sajad muud toredad lollused?

J.L: (Pugistab naerda) Sai ikka kaasa tehtud. Ma ei olnud küll selliste mõllumeeste absoluutses esireas, sest üsna kiirelt lisandus tavalisele napsitamisele ka muu tegevus.

Ja kui ma tagantjärele mõtlen, siis see oli paljuski Lauristini teene, et me muutusime n-ö poliitiliseks. Ja siis muidugi asuti looma ka üliõpilasseltsi. Tänapäeval on üliõpilasseltsid väga suured, tol ajal ikkagi kõige rohkem sõprade rühmitus. Me tegelikult tegime üliõpilasorganisatsiooni alguses õllelauas, siis tegime seltsi "Sodalicum", enne kui jõudsime EÜS-i taastamiseni.

J-K.R: Noh, mõned aastad hiljem, kui auto-baasist väljus tellitava mutrivõtmega Tiit Vähi ja seinapragude vahelt pugest välja veel palju sinna redusse läinud sõpru, siis oli endiste esimeeste suhtumine, et Eesti poliitika kõige vastikum tagatuba on EÜS. See jäle õllekelder, kus mingid halvad inimesed septsesid vandenõusid ja ei lasknud teenelistel seltsimeestel üldse rahus hingata.

J.L: (Ilmse lõbuga) EÜS oli jah selline koll,

millega oli hea ähvardada. Ma usun, et kui oli vaja Laari valitsuse vastu pahameelt kuidagi lühidalt väljendada ja kultiveerida, siis selle asemel, et pikalt kurta, öeldi, et nurga taga luurab EÜS. Aga kui ütlesid, et EÜS, siis vanade kommunistide jaoks see tähendaski kõike koledat. Meie olime selle üle muidugi ülimalt uhked.

J-K.R: Ikkagi oli veidi kummaline, et Laari valitsus tervelt kaks aastat vastu pidas, toona oli rajult rahulolematust. No see kolhooside kinnikeeramislugu ja maaelu hävitamine ning kogu muu bullshit, mis tänaseni rahulikult kusagil oma lõbusat hallituselu elab.

J.L: Alguses oli ühiskonnas ikkagi väga suur ehmatatus. Ja ma arvan, mis oli selle aja oluline aspekt – me muutsime kogu toonast paradigma. Mitte et me ainult muutisime mingit NSV aegset otsust, vaid kogu nõukogude mõtteviisi ja lähenemist. Me tundisime ennast osana Euroopast, ehkki Eesti tollel ajal ei olnud veel mingil viisil Euroopas. Aga meie tundisime, et meie side Euroopaga on väga tihe. Seda muidugi vanadel kommunistidel absoluutselt ei olnud. Nende vaimne side oli ikkagi paljudel – ma ei taha üldistada, aga paljudel – ikkagi Nõukogude Liiduga. Nõukogude Liidu tingimustes olid nad eesrindlikud inimesed. (*Muigab*) Laari valitsuse tulek lõi kogu selle ENSV loogika segi.

J-K.R: Ma mäletan, et kui Arnold Rüütel sai presidendiks, siis ma olin nii vihane, et raske kirjeldadagi. Kuidas sina sellele pendlile reageerisid, mis uuesti tagasi ENSV poole libises?

J.L: (*Mõtlilikult*) Ei, ma polnud vihane, võtsin seda just nii, et see on üks pendli liikumine. Muutus polnud tol hetkel ka nii suur. Arvestame seda, et kui president Rüütel uuesti võimule tuli, siis oli veel pukis Laari teine valitsus. (*Hakkab naerma*) Ma ei tea,

kas sa mäletad, kui Laar, Kallas ja Ilves läksid punaste nelkidega Arnold Rüütli Estoniassse õnnitlema. See kukkus väga kohmetult välja. Oli erinevate aegade kokkupõrge. Aga naljakas ikka ka. (*Naerab veel*)

J-K.R: Tuleme tänasesse tagasi. Mingis mõttes on väga poliitkorrektne ajastu, teises mõttes aga väga vihane ajastu. Eriti julmad geriljavõitlejad on need, kes oma kuulutuste järgi võitlevad “pehmete väärtuste”, “võrdsuse”, “inimlikkuse” ja muu taolise eest. Need panevad ikka nii, et verd pritsib kahte lehte. Nagu Feministeerium näiteks, kus soovitati vanemal naiste põlvkonnal kiiremini eest ära kärvata, kuna nad pole nõus võitlevateks femmariteks hakkama. Jne.

J.L: Mulle isiklikult teeb see tohutult muret. (*Peab pausi*) Ühest küljest on muidugi hea meel, et Eesti riik on valmis, et meil pole enam leivamuret. Teisest küljest, teemad on legitiimsed, aga see, kuidas me neid arutame... Minu jaoks on see seotud tänase kiire kommunikatsiooniga ja sotsiaalmee- dia vahenditega, et...

J-K.R: ...et jube käbedalt saab üksteist üles kütta ja pöördesse ajada. See pole ainult Eestis nii.

J.L: Just nimelt! Kaugeltki mitte ainult Eestis, kui me vaatame Trumpi, kui me vaatame Brexiti. See on niimoodi igal pool läänes. Ja see on kaasa toonud ühiskonna killustumise. Et omada mingit mõju ühiskonnale, siis mida väiksem sa oled, seda tugevamalt pead karjuma. Et oma positsiooni ühiskonnas kindlustada – ja seda praegu tehakse. Nii on karjused tõusnud esiplaanile ja mõistlikum hää ei tule enam läbi. Ja kui see pilt on niivõrd väänatud, siis sinu käitumine ühiskonnas muutub seetõttu. Viha genereerib viha. Pinge läheb üha suuremaks, konflikt üha teravamaks. Ja ühiskond seetõttu üha ebastabiilsemaks.

J-K.R: Üks Helmetest, ma ei mäleta, kumb – ega seal suurt vahet ei ole –, on öelnud sinu kohta, et sa oled üks tuntumaid globaliste. Mis tähendab omakorda seda, et sinu juhtimise all ei toimu mingisugust Eesti kaitsevõime arenemist. Kuna sa oled globalist, siis oled osaline vandenõus väikerahva vastu.

J.L: (*Lõbustatult*). Mart on endine diplomaat, ma ei usu, et ta niimoodi ütles. Tunnen teda ammu, kutsusin ta kunagi välisministeeriumisse.

Riigikaitse areneb. Minu kui kaitseministri hinnang on, et kaitsekulutused peavad kindlasti olema suuremad, aga selge on see, et ühiskonna võime, kui suur see protsent SKP-st saab olla, on siiski piiratud. Kui me tahame näiteks ka pensione maksta jne. Mis aga puudutab globaalset lähenemist, siis vaatame väga selgelt fakte. Siin on 1000 Briti sõdurit, siin on 200 Taani sõdurit, järgmine aasta taas Prantsuse sõdurid. Oluline on see, et kuskil Pariisis istuvad juhid koos ja otsustavad, et tuleks õige 150 kilomeetri kaugusele Euroopa Liidu piirist, siia Tapale. See eeldab ikkagi seda, et nemad näevad meid Euroopa osana, globaalselt. Ja saavad aru, et siin, Tapal kaitsevad nad samamoodi Euroopa väärtusi. Siis on ka loomulik, et me peame osalema nendes operatsioonides, mis on nendele riikidele olulised.

J-K.R: Tuleme korraks veel IRL-i juurde. Enne, kui Margus Tsahkna ja Marko Mihkelson trammist välja astusid, üritas Margus vormistada midagi, mida kutsuti Isamaa 2.0-ks. Mis asi see rahvuslik kaas- aegsus – või kaasaegne rahvuslus – tähendab? Mis asja see Tsahkna ajas?

J.L: (*Aeglaselt*) Olin siis tööl RKK-s, mitte sisepoliitikas ja ega ma oskagi öelda, kuidas see Margusel täpselt mõeldud oli. Kõige lihtsam on temalt küsida. Pole kahtlust, et IRL-il on väga oluline olla rahvuslik, aga ka euroopalik partei. Lauri Vahtre näiteks nimetab seda intelligentseks rahvusluseks, see peabki olema IRL-i lipukiri.

J-K.R: Praegu on põhiline arvamus see, et IRL ei suuda oma kohta leida, vaid püüab kuskil Vabaerakonna ja EKRE vahel tilbendada.

J.L: Oioioi! Kuule, ma ei lähe sinna partei- devahelisse vaidlusesse ja jaotusesse. See on viljatu. Mis on fakt – ja seda näitavad ka küsitlused –, et Eesti valijate enamus on rahvuskonservatiivne. Nende ideede potentsiaal on väga suur. Nii et ka IRL-i toetajaskond on potentsiaalselt suur. Küsimus on ainult, kas erakond suudab oma ideid sõnastada viisil, mis inimesi paelub. Probleem on see, et tänase massikommunikatsiooni loogika annab loosungeid karjuvale erakonnale suure eelise. Võiks lausa öelda, et see on tehniline eelis.

Paradoksaalsel kombel: minu nimi on presidendiks kandideerinud, aga ma ise ei ole. See oli üks omapärane suvi.

JKR: Hüüdlauseid võtavad vähem ruumi ju ka... Praegune valitsus on üks kummaline ning kiibakas kooslus, mingi imelik kolmejalgne loom, kõik jalad eri liigilt...

J.L: (*Teatud ettevaatusega*) Kui me vaatame sedasama Saksamaal, siis täiesti erinevad parteid on koos valitsuses olnud küll. Ma usun tõepoolest, et paljudele on üllatav see, et IRL, sotsid ja kesk saavad koos tegutseda. Pole ju kellelegi saladuseks, et see sai võimalikuks alles pärast juhi vahetust Keskerakonnas...

J-K.R: (*Segab vahele*) Oot, kas sa tõesti usud, et seal Keskerakonnas on sees midagi muutunud?

J.L: (*Jätkab omasoodu*) ...teine asi on see, et ma usun, et parempoolne

konservatiivne partei ja suurem sotsiaalsus ei ole mingil määral üksteisega vastuolus. Seda me näeme sealsamas Saksamaal CDU näitel.

J-K.R: (*Ei jäta*) Aga Keskerakonnas, kas usud, et seal on tõesti kõik kombes, halloo?

J.L: (*Kuivalt*) Ma ei hakka siin koalitsiooni- partneri elu ja tegevust kommenteerima. Rahvusvahelises suhtluses on kõik korras, muidu ma selles valitsuses poleks.

J-K.R: Kuule! Kunagi jäi mulle Võrumaa Teatajast silma, et sul on nimekaim Jüri Luik. Pommionu. Tead teda? Ta vist on Vennaskonnale helitehnikat teinud ja muidugi – nagu nimestki kuulda – pürotehnikat ka! Aga ühenimelised kaitseminister ja Pommionu!

J.L: (*Naerab*) Mul on see fakt täiesti teada, aga ma paraku ei tunne teda.

J-K.R: Ja nüüd midagi päevakajalist, mis on mõeldud ühtlasi ka inimeste hinge- le. Kas sa oled Lätist napsi toonud?

J.L: (*Tagasihoidlikult*) Mina isiklikult ei ole Lätist napsi toonud.

J-K.R: Su tuttavad kindlasti on?

J.L: No ilmselt ikka, aga keegi ei ole minu ette sellega uhkustama tulnud. Minu alkoholitarbimine on muutunud vägagi mõdukaks ja mind veidi üllatab selline rõhu- asetus, et kui nüüd ei saa suures koguses odavat alkoholi, siis on elu läbi.

J-K.R: Ma arvan, et see on lihtsalt üks möödapanekutest, see poliitika. Kuidas on, kui sa näed, et mingi asjaga meil ilgelt käärib või on valesti tehtud, kas siis välismaal üldse tuju ära ei võta?

J.L: (*Nukravõitu moel*) Ikka võtab. Kõik, mis Eestis toimub, on ju üks osa ühiskonna tervisest ja julgeolekust. Kuid me läheme ajas tagasi ja mõtleme eelmiste valitsuste peale, siis probleeme ja skandaale on olnud kõigil ning kogu aeg – ja siis ununevad need kiiresti. Nii tekibki mingi illusioon, et varem oli rahulik, stabiilsem ja parem. ✕

www.vatteater.ee

DON QUIJOTE

LÕBUS KURBMÄNG CERVANTESE AINETEL

Autor ja lavastaja: **Aare Toikka** / Kunstnik: **Kaspar Jancis** / Valguskunstnik: **Sander Põllu** / Koreograaf: **Marge Ehrenbusch** / Võitlusstseenide koreograaf: **Tanel Saar** / Muusikaline kujundus: **Aare Toikka, Kaspar Jancis ja Peeter Rebane** / Osades: **Ago Soots, Elina Reinold, Meelis Põdersoo, Margo Teder** ja Kuressaare Linnateatrist: **Lauli Otsar, Risto Vaidla ja Markus Habakukk**

26.02, 27.02, 28.02, 8.03, 9.03, 10.03 kell 18.00
Tallinna Linnateatri Hobuveskis

Piletid müügil Piletimaailma ja Piletilevi müügipunktides ning kaupluses Muusa Rahvusraamatukogus

JAAK KILMI KIUR AARMA

ENNE MEID OLI VEEUPUTUS

EETILINE KOMMUNAALDRAAMA

EV100 teatrisari „Sajandi lugu”
Vaba Lava ja NUKU teatri koostöölavastus 1980. aastatest

Laval Liivika Hanstin, Mihkel Tikerpalu, Anti Kobin jt.,
kaastegevad Tallinna Poistekoor, Tallinna Balletikool ja Kaie Kõrbi Balletistuudio.

Noortele ja täiskasvanutele • Esietendus 22. märtsil Vaba Lava saalis

Etendused Vaba Lava saalis 22., 23. ja 24. märtsil • 3. ja 4. aprillil
2., 3., 4., 16., 17. ja 18. mail • 1., 2. ja 3. juunil

nuku.ee • vabalava.ee • ev100.ee/teater

NUKU
teater · muuseum

elisa | Vaba Lava suurtoetaja

vabalavabala

UUS MAAILM TÄIS AVASTAMIST

A. LE COQ BREWER'S COLLECTION SAI TÄIENDUSE — AMERICAN CREAM ALE
EHK LÜHIDALT ACA. SEE ON PUUVILJASE VÄRSKUSEGA ALE-TÜÜPI ÕLU,
MILLES ON HEAS TASAKAALUS LINNASTE MAGUSUS
JA HUMALA MAITSE NING AROOM.

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

esietendus
20.02
Kanuti Gildi SAALis

“WORKSHOP”

Mart Kangro, Juhan Ulfaki ja Eero Epneri lavastus õppimisest ja õpetamisest.

Kuidas lüüa naela laua sisse. Kuidas õppida rääkima. Kuidas avada ust. Kuidas olla empaatiline. Kuidas aru saada geomeetriast ning kuidas vabaneda süütundest põhjustatud kannatustest. Õpetamine on miski, mis saab alguse juba embrüos ning jätkub kuni aastakümneid hetkeni, mil inimese molekulid lagunevad olematusse. Inimeseks ei sünnita, inimeseks õpitakse. Õpitakse, kuidas teha nii, et ebamäärasest bioloogilisest rakukogumist saab inimene. Vundamendi valamine. Vannitoa puhastamine nii, et kuhugi ei jääks inetuid plekke. Hammaste pesemine õige nurga all. Armastuse väljendamine. Õige hingamine sünnitamisel ja väärikuse säilitamine suremisel.

Kas sa teadsid, et...

esietendus
26.02
Von Krahli teatris

“LOODUSJÕUD”

Video- ja heliinstallatsioon kahe näitleja ja ühe autonoomse kassiga.

Inimene on istutanud planeedile Maa viimase 20 aastaga miljardite bittide laiuse infometsa, mis on kujunemas iseseisvaks ja keerulise protsessiga loodusjõuks. Kui nüüd ausalt peeglistse vaadata, siis ega keegi meist täna päris täpselt ei tea, milliseks džunglisk see mets järgmise 80 aasta jooksul kasvab. Nagu tuul ja orkaan sada aastat tagasi, nii on ka infomets meie jaoks loodusjõuna tundmatu, kirjeldamisel pigem müütiline ja selle arengusuundade ennustamisel päris ettearvamat.

Kahel näitlejal on aga tunne, et puid selles tohutus infometsas peaks juba langetama. Ja suures koguses. Mille põhjal aga otsustada, milline ala vajab kaitset ja mis tuleks andmesüsteemide normaalseks toimimiseks maha võtta? Kuidas eristada olulisi otsuseid mitte sedavõrd olulistest ja kuidas taastada õigus soovi korral mitte otsustada.

Lavastaja **Mikk-Mait Kivi**.

Kuu
kultuurikulgur

17.03
Hobuveskis

“KRATT”

Tudengid toovad Linnateatris lavale “Krati”.

Värske ilme saanud Hobuveskis hakkavad sel kevadel möllama EMTA lavakunstikooli 28. lennu tudengid. Lavastajatudeng Ingmar Jõela käe all jõuab 17. märtsil Hobuveskis lavale “Kratt”, mis ammutab ainet nii mütoloogiast kui ka teatriloo, kuid otsib muistendites ja balletis kujutatud olukordadele ja tegelastele vasteid meid ümbritsevast reaalsusest. Mis on see vara, mida endale kokku kanname ja mille hävimist paaniliselt kardame?

Loo autoriteks on **Ingmar Jõela** ja **Priit Põldma** (mõlemad EMTA lavakunstikooli 28. lend), kunstnik on **Nele Sooväli**, heliloojana teeb Linnateatris debüüdi **Valter Soosalu**, lauludele loovad sõnad **Jan Kaus** ja **Priit Põldma**, muusikat kujundab **Sander Mölder** ning valgust **Merily Loss**. Laval on 28. lennu tudengid **Laura Kukk, Jane Napp, Jaanus Nuutre, Dovydas Pabarčius, Teele Pärn, Sander Roosimägi, Nils Mattias Steinberg** ja **Markus Truup**.

Lavastuse valmimist on toetanud Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia projekt EMTASTRA).

esietendus
25.02
NUKU teatri
ovaalsaal

“PÄRIS MÄNG”

Leino Rei lavastus vanusele 2 kuni 4.

Värsketel vanematel on sedavõrd palju tegemist, et ilma lapsehoidjata ei saa enam kuidagi. Viimases hädas viiakse laps vanaisa juurde ... puutöökotta.

Vanaisal on omad mured ja ta ei vaimustu lapsehoidja ametist sugugi. Aga kui väikest last ümbritseb justkui keeristorm, siis tuleb sekkuda! Vanaisa heldib ja ühtäkki ei ole midagi huvitavamat ega olulisemat kui jälgida väikese lapse kasvamist. Vanaisa puutööriistad omandavad täiesti uue tähenduse ja mängu kaudu saavad neist tegelased, kes koos lapsega maailma avastavad. See on päris mäng!

Näitlejad **Getter Meresmaa, Mihkel Vendel** ja **Andres Roosileht**.

5.03
Kuressaare
Linnateatris

“KAARNAKIVI PERENAINE”

Viiekümne aastad. Kõik on pahupidi ja katki, justkui oleks Eestimaast üle käinud keeristorm. Suur osa endisest maailmast on õhku haihtunud, vanad ajakirjanumbrid kõneleksid otsekui elust teisel planeedil. Inimesed peavad õppima elama sootuks uut moodi. Ja ometi on mingid asjad endised – need kõige iidsemad, kõige varjatumad. Ja see annab lootust, et ka kurjad ajad õnnestub siiski üle elada.

Lavastus esietendub Eesti teatrite suurprojekti “Sajandi lugu” raames koostöös Endla teatriga.

Tegemist on Eesti teatrite ühise kingitusega Eesti Vabariigile tema 100. sünnipäevaks. Selle raames mängitakse läbi kogu Eesti Vabariigi senine ajalugu. Nii osalevate teatrite arvu kui ka sarja kestust arvestades on see Eesti teatriloo suurim lavastus. “Sajandi loos” osaleb 22 teatrit, kes toovad lavale 12 lavastust, millest igaüks käsitleb ühte aastakümnet Eesti ajaloost.

Autor **Andrus Kivirähk**, lavastaja **Peeter Tammearu**, kunstnik **Liina Unt**, helilooja **Veiko Tubin**, valguskunstnik **Margus Vaigur**. Laval **Lauli Otsar, Markus Habakukk, Piret Rauk, Ago Anderson, Märt Avandi** ja **Lauri Kink**.

Sari vältab augustist 2017 kuni juulini 2018.

16.-18.02
Viljandis

16. TUDENGITE TEATRIPÄEVAD

TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilaste poolt korraldatud Tudengite Teatripäevad toimuvad Viljandis 16.-18. veebruaril. Mängupaikadeks on kultuuriakadeemia must saal ning Viljandi Lennukitehas.

Eesti truppidest on laval TYYT, Ruutu10, T-Teater, Tartu Üliõpilasteater ja K-äng 2. Soomest tulevad kohale Helsinki Ylioppilasteatteri, Kellariteatteri ja Ilves-Teatteri.

Noortele harrastusnäitlejatele annavad tagasisidet Kolm Tarka, kelleks sel aastal on Vanemuise teatri draamanäitleja Kärt Tammjärv, näitleja Karl Robert Saaremäe ja NUKU teatri näitleja Kaisa Selde.

Lauäeval, 17.02, toimub Viljandi Lennukitehases Festivali Klubi, kus peo tõmbavad käima noortebänd Ol' Mill ja rokki armastav The Jingles.

Tänavu aasta on etendused kõigile tasuta!

15.03 kl 19
Tallinna Niguliste kirikus
16.03 kl 19
Paide kirikus

PORTUGALI JA HISPAAANIA RENESSANSSMUUSIKA

Eesti Filharmoonia Kammerkoori ees on vanamuusika guru ja maailma lavade üks nõutumaid kooridirigente **Peter Phillips**, kes pakub oma kavaga eheda pildi Hispaania ja Portugali renessansiajastu muusikast. Keskse teosena kõlavat **Tomás Luis de Victoria** "Requiem" peab Phillips ise üheks liigutavamaks kooriteoseks muusikaajaloos üldse. Hispaania muusikaga sulandub Portugali Évora katedraalis tegutsenud heliloojate looming.

Kolmekordne Grammy-nominent Peter Phillips on rohkem kui neljakümne tegutsemisaasta jooksul ansambli The Tallis Scholars juhina andnud uue hingamise vanamuusika tõlgendamisele kogu maailmas.

Kontsertidele eelneb kell 18.30 **Toomas Siitani** loeng.

Esietendus
22.03
Vabal Laval

"ENNE MEID OLI VEEUPUTUS"

Epiline kommunaaldraama noortele ja täiskasvanutele, mille lavastasid **Jaak Kilmi** ja **Kiur Aarma**.

Draama keskseks sündmuseks on kõikide vanade kultuurrahvaste legendidest tuttav veeuputuse motiiv. Seekord saab see alguse augustis 1987, soojaveetorst aadressil Õismäe tee 10, korter 62.

Läbi ühe maja loo räägitakse kümnendist, mis vormis ümber Euroopa kaardi, kogu maailma ideoloogilised jõuvahekorrad ja inimeste unistused. 1980ndate alguses kehastas moodne nõukogude korterelamu eestlastele võimalust kõigi mugavustega eluks, kümnendi lõpuks sai sellest trööstitult hall monument ebaõnnestunud utoopiale.

Tagasivaatelistel monoloogide, arhiivikaadrite ning lavastusliku videomaterjali abil uuritakse, kuidas põimuvad isiklikud lood ja suur ajalugu, asetades maailma keskpunkti ühe paneelmaja Õismäe teel.

"Enne meid oli veeuputus" on NUKU teatri ja Vaba Lava ühislavastus 1980. aastatest.

Näitlejad: **Liivika Hanstin**, **Mihkel Tikerpalu**, **Anti Kobin**. Kaastegevad Tallinna Poistekoor, Tallinna Balletikooli, Kaie Kõrbi Tantsustuudio balletitüdrukud ning NUKU noortestuudio.

Kuni
25.03

Eesti
Arhitektuurimuseumi
suures saalis

NÄITUS "HEITMAA. PACO ULMAN"

Tühi pargipink, rohtu kasvanud mullahunnik, juhuslik pajuvõsa. Pori, kruus, rohulibled. Argine juhus ja juhuslik argisus. Aja katkendlik kulg. Hetk ja paik mõtiskleda, kulgeda, teha mitte midagi. Banaalne ja ülev samaaegselt. Kõik see iseloomustab heitmaad kui ruumifenomeni. Mis on heitmaa sügavam olemismeele ja mida inimesed sealt otsivad? Mida selle keskkonna abil endas kompenseeritakse? Mida on heitmaal - urbaansele keskkonnale nii omasel vaheruumil - üle või puudu, et inimesi sinna ikka ja jälle tõmbab?

Neile küsimustele püüab vastuseid leida arhitekti, fotograafi ja kunstniku **Paco Ulmani** (s. 1980) näitus "HEITMAA". Tema vormiliselt ranged ja täpselt kadreeritud fotod Tallinna ja selle lähipiirkonna tühermaadest loovad vastaspinge sotsiaalsete, ruumiliste, psühholoogiliste ja poliitiliste käitumismustrite vahel.

Kuu
kultuuri-
kulgur

30.01 - 1.04
Võru Linnagaleriis

EESTI AKVARELL 2018.

Näituse koostamisel pidasid Eesti Akvarellistide Ühenduse liikmed silmas selle toimumisaja tähtsust ja tegid oma tööde valiku erilise hoolet ja ettevalmistusega, nimetades seda ettevõtmist kingituseks Eesti Vabariigile.

Lisaks EAÜ liikmetele on osalema kutsutud ka väljaspool ühendust aktiivselt tegutsevaid akvarelliste ning eriti hea meel on selle üle, et kutse meie juubeliaasta näitusel osalemiseks võtsid vastu meie lähedased naabrid - 10 akvarellisti Läti Vabariigist. On ju meil ühine juubeliaasta!

Alates
27.02
Hobuveskis

"DON QUIJOTE"

Don Quijote seikleb uuendatud Hobuveskis.

Tallinna Linnateatri Hobuveskis saab suur remont kohe-kohe valmis ja üks esimesi, kes sinna seiklema läheb, on VAT Teatri "Don Quijote".

Hoogsa mängu võttes lahendatud lõbusa kurbmängu lavastaja on **Aare Toikka**, osades **Ago Soots**, **Elina Reinold**, **Meelis Põdersoo**, **Margo Teder** ja Kuressaare Linnateatrist **Lauli Otsar**, **Risto Vaidla** ja **Markus Habakukk**.

Üle 400 päikeseringi on möödas sellest, kui Cervantes oma kaasaegsete hulgast lahkus. Aega on üksjagu kulunud ja ühtteist on maailmas muutunud. Cervantese teos "Don Quijote" aga oleks otsekui täna kirjutatud ja seda nii sisult kui ka vormilt. Aeg on petlik tegelane, sest ega inimhing muutusi ei adu. Kuulsus, au, arm ja rõõm, iha, kurbus, kadedus ning need teised kannupoisid saadavad iga Don Quijotet tema eluteel.

17.03

Nordea Kontserdimajas

"TCHAIKOVSKY. PRO ET CONTRA"

Maailmaturnee Balti riikide esietendus.

Kes meist ei teaks legendaarset heliloojat Pjotr Tšaikovskit, kes kirjutas kolm balletti, kümme ooperit ja seitse sümfooniat? Aga kes tahaks heita pilgu tema hinge, saada teada, kuidas valmisid need suure helilooja maailmamuusika tähtteosed, mida ta tundis, mida läbi elas, kuidas sündisid tema teoste kangelsed - Hiirtekuningas, kuri võlur Rotbart, Padaemand? Katet helilooja elult, suhetelt naistega ja loomeprotsessilt kergitab tänapäeva suur lavastaja Boris Eifman oma uues balletis. Selle balleti lugu sai alguse 1993. aastal, kui rambivalgust nägi selle eelkäija, ballett "Tšaikovski", mida on etendatud muutumatu menuga kogu maailmas. Aja jooksul on teatrite tehnilised võimalused edasi arenenud ning koos sellega on kardinaalselt uuenenud ka Eifmani lavastus, saades nimeks "Tchaikovsky. Pro et Contra". Uue lavastuse koreograafiline tekst, mis harmoneerub emotsionaalselt ja dramaturgiliselt ülihästi helilooja muusikaga, paistab silma oma mitmekülsuse poolest ning kirjeldab äärmise täpsusega kangelaste sisemisi läbielamisi.

Boris Eifmani teatri külalisesinemise korraldajaks Eestis on Eesti Balletiagentuur.

esietendus
30.03
Narva Kreenholmi
Manufaktuuris

“OOMEN”

Lavastus põhineb avangardpoeet **Aleksei Gastevi** teosel “Töölislöögi poeesia”. Kreenholmi ruumid hoiavad endas nii suurejoonelise tööstuse hõngu kui ka õrna töölishinge katsumusi, mida saab tajuda nii kolossaalse vabriku territooriumil kui ka manufaktuuri siseruumides.

Sel kevadel, suurvete ajal, Kreenholmi saarel asuval alal rändab publik tööliste sissekäidud radu pidi Kreenholmi Manufaktuuri hoonetesse.

Paisuvalt monteruva aegruumi loomiseks võtavad olulise rolli näitlejad **Mirtel Pohla, Riina Maidre, Bert Raudsep, Pääru Oja** ning Vox Populi koor.

Lavastaja **Jarmo Reha**, kunstnik **Liina Tepand**, dramaturg **Aare Pilv**, helikunstnik **Argo Vals**, valguskunstnik **Revo Koplus**, produtsent **Minna Triin Kohv**, kaasprodutsent Kanuti Gildi SAAL.

Lavastuse rännak algab Kreenholmi vana värava juurest, Joala 32 vastas.

Esietendus
15.03
Rahvusooperis Estonia

“KATARIINA I”. TOOMAS EDURI BALLETT TAUNO AINTSI MUUSIKALE

Kui sageli määrab Tema Kõrgeausus Juhus inimese saatuse? Teema köitis uue balleti loojaid ning publikule antakse võimalus oma silmaga näha vapustava, ajalooliselt tõetruu ime sündi. Ballett viib vaataja reaalsesse muinasjutumaa ilma ning räägib lihtsa Eesti inimese ja Venemaa karismaatilise keisri Peeter I imepärasest armastusloost.

Katariina I sündis **Marta Elena Skawronska** nime all ilmselt Lätis Latgale või Kuramaa alal, ent võimalik, et hoopis Leedus. On spekul eeritud ka tema eesti päritolu üle. Nooruses oli ta teenijannaks luteri kirikuõpetaja ja haritlase **Ernst Glücki** juures, kellele **Peeter I** kinkis Eestis asuva Ahja mõisa. 1724. aastal kroonis Peeter naise Venemaa keisrinnaks ja aasta hiljem, pärast Peetri surma sai temast Venemaa esimene valitsev keisrinna kuni surmani (1727).

Maailmas juhtub ikka imesid – neisse peab uskuma. Võimalust, mida saatus pakub vaid kord, ei tohi mööda lasta. Mida see pakub ja mida vastutasuks ootab? See erutav mõistatus, mis elustub teatrilaval **Toomas Eduri** uues balletis “Katariina I”, jääb vaataja lahendada.

esietendus
3.02
Ugalas

“HIPIDE REVOLUTSIOON”

Ugalas võtavad võimust lillelapsed.

EV100 teatrisari “Sajandi lugu” jõuab aina lähemale tänapäevale. Veebruarikuu on pühendatud aastakümnele 1970–1980. Ugala ja R.A.A.A.M-i koostöölavastus “Hipide revolutsioon” võtab käsile 1970-ndad ja hipikultuuri. Venemaalt pärit lavastusmeeskonna on kokku pannud R.A.A.A.M-i eestvedaja **Märt Meos**, mängivad Ugala näitlejad.

Publiku ette jõuab hullumeelne reis 1970. aastatesse, mis räägib Nõukogude Eesti hipidest, kes otsustavad minna kukutama kurjuse riiki – Nõukogude Liitu. Näidendi aluseks on **Vladimir Wiedemanni** autobiograafilised teosed “Maagide kool” ja “Püha Kaljukitse radadel”, “Tiibeti surnute raamat” ning Eesti ja ülejäänud Nõukogude Liidu hipide mälestused. Lavakujunduses on oma koha leidnud 1970ndate ajastule iseloomulikud kujunduselemendid, mööbel ning kostüümid, mis valdavalt pärinevadki sellest kümnendist. Lavastuses teeb kaasa peaaegu kogu Ugala trupp ning peaosalist Lennoniit kehastab Ugala teatri loominguline juht **Ott Aardam**.

Lisaks Viljandile jõuab lavastus 10.02 Vanemuise teatrisse ja 30.04 Rahvusooperisse Estonia.

10.-22.02
Rahvusooperis Estonia

FESTIVAL “EESTI TEATER” ESTONIAS””

2018. aasta algus on Estonias pühendatud Eesti Vabariigi sünnipäevale. Estonia teater on mänginud olulist rolli nii Eesti riigi kui ka eestluse püsimajäämises. Südalinnas asuv kunstitempel on omariikluse sümbol ja teine kodu mitte üksnes sadadele estoonlastele, vaid kõigile muusikat ja tantsu armastavatele eestimaa lastele. Nii juba enam kui sada aastat. Teater, mis on vanem kui Eesti riik, on suurepärase koht juubeli tähistamiseks. Festival “Eesti teater „Estonias”” toob lavale parima valiku eesti autorite teostest.

Festivali ametlikul avapäeval, 10.02 on kavas üks kaunimaid eesti oopereid, **Eino Tambergi** romantiline “Cyrano de Bergerac”. Kava jätkub balletilainel: taas on laval **Toomas Eduri** “Modigliani – neetud kunstnik”. **Tauno Aintsi** muusikale loodud ballett jutustab suure kunstniku Modigliani eluaastatest, täis lõbusat boheemlaselu ja armastust **Jeanne Hébuterne'i** vastu.

12.02 on klassikalise muusika austajate päralt: kamersaali hubases kohvikus kõlab kontsert “Kodumaine viis – Eesti Vabariik 100”.

14., 15. ja 16.02 on külalisena teie ees armastatud solist **Ain Anger**. Kahel päeval saab teda kuulata Wagneri romantilises ooperis “Lendav hollandlane” ja lavale astub ta ka festivali kõrghetkel, 15. veebruaril, kui peetakse tõelist “Eesti pidu” terves Estonia teatrimajas.

25.02 kl 19
kohvikus Pegasus

ROMANTILINE LUULEKAVA

Üheksandat tegutsemise aastat jätkab luulekontsertide sari “Romantiline Luulekava”. Sel korral ristavad piigid näitleja **Andres Lepik** ja vabakutseline **Georg Merilo** ning sekka soleerib **Kalle Vilpuu** kitarril.

Kuu kultuurikulgur

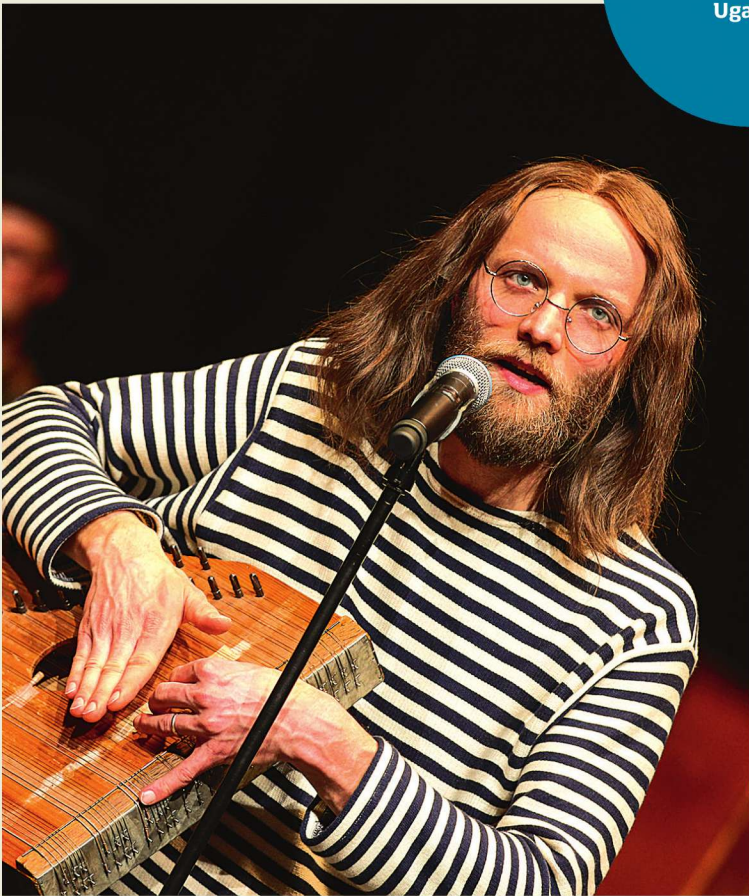

esietendus
3.03
Endla Teatri suures saalis
19.03
Eesti Draamateatris

“DREAMWORKS”

“Meie unistused ongi meie töö, mida me peame iga hinna eest tegema hästi.” “DreamWorks” on lugu masendusse langenud Davidist ja tema sõpradest, kes teda aidata püüavad. Kasutusele võetakse kõik sõpruskonnale teadaolevad teraapiavõtted budismist viskini, kuid miski ei aita. Siis aga kingivad sõbrad Davidile naise, kes teab erilist saladust – ta teab, kuidas unistused töötavad.

Autor **Ivan Võrõpajev**, lavastaja **Ingomar Vihmar**.

VÕIMAS SOORITUS: Majandusajakirjanik **Erik Aru** vaatas, kuidas britid **Stalini** surma lavastasid. Venemaal keelatud linateos ei hooli küll alati ajaloolistest detailidest, kuid maalib suurepärase pildi õhkkonnast, mis tollases Nõukogude Liidus ja selle ladvikus valitses. Reaalsusele vastavaid tüpaaže ja väljanägemist ei maksa otsida, see pole teoses ka tähtis. Pigem on väärtuslik, kuidas kirjeldatakse hirmu, kanakarjamentaliteeti ning nõukogude inimese mõtteilma.

Stalini surm - peaaegu nagu päris

Omal ajal reklaamiti Monty Pythoni koomikutrupi filmi “Briani elu” Rootsis hüüdlausega “Nii naljakas, et see on Norras keelatud!”. Küllap tegi ka itaalia päritolu Briti filmitegija **Armando Ianucci** vähemalt mõttelise rõõmutantsu, kui kuulis, et tema linateos “Stalini surm” Venemaal ära keelati. Paremat reklaami ei saa ju ometi loota. Ilmselge, et prantslaste **Fabien Nury** ja **Thierry Robini** samanimelisel koomiksil põhinev film saab pihta millelegi tänase Venemaa jaoks päris valusale.

Kahte sorti virisejad

Kui nüüd igasugused süüdistused pühaduse rüvetamises ja Venemaa mõnitamises kõrvale jätta, siis saab mõistagi filmile ka muid etteheiteid teha. Peamiselt leidub kahte sorti siunajaid.

“

Seda, mis tüüpidega päriselus tegu oli, ilmestab Hruštšovi röögatus: “Me kõik kokku pole väärt Stalini sitta-gi.”

Ühte liiki jagunevad need, kellele ei meeldi ajaloolisest kronoloogiast ja faktidest kõrvalekalded, mis pärinevad osalt ka aluseks olnud koomiksist. Tõepoolest, sündmustik on väga kokku pressitud ja filmi ilmaolusid vaadates ka suve poole toodud.

Kui **Stalin** suri ja maeti märtsi algul 75 aastat tagasi, siis **Beria** arreteriti tegelikult alles 26. juunil ning lasti maha 23. detsembril. **Stalini** tütar **Svetlana Allilujeva** ei saanud keegi riigist välja, vaid ta hüppas alles 1967. aastal ise läände üle. **Stalini** kamarilja ei pesitsenud mitte Moskva tornhoonetes, vaid peamiselt **Granovski** elamukompleksis. **Beria** polnud Juhi surres juba aastaid enam julgeolekuülem, vaid krabas koha endale tagasi pärast seda. Rahvahulga tulistamist Moskvas enne **Stalini** matuseid ei toimunud, küll aga sai tuhandeid inimesi surma matustel puhkenud paanikas. Poliitbürood nimetati tollal presiidiumiks. Ja üks asjatundlikud otsijad leiavad veel

mõndagi. Neil soovitan vaadata dokumentaalfilme, aga pigem vältida koomiksifilme – mõnes viimastest rikutakse koguni füüsikaseadusi.

Teised on need, kes leiavad, et film peaks olema vene keeles, mitte peamiselt inglise eri dialektides ja teistsuguste näitlejatega. Tõepoolest, **Michael Palin** ei meenuta kuigivõrd **Molotovi** ning **Jeffrey Tambori** ja **Malenkovi** välimuse ainsad sarnased elemendid on soeng ja riided. Tuleb tunnistada, et **Steve Buscemi** **Hruštšovina** pani mindki esimese hooga silmi punnitama. Siiski arvan, et need, kelle meelest pidanuks talle rohkem grimmi peale määtsima, pole aru saanud millestki olulisemast.

Kummaline inimkapital

Ianucci on filmitegija ja telemees, kes on juba aastaid tegelenud võimu tegeliku palge ekraaniletoomisega paksus huumorikastmes. Telesarjades “The Thick of It” ja “Veep” ning filmis “In the

Loop” (“Telgitagustes”) saab näha Briti ja USA valitsuskoridorides aset leidvaid mahhinatsioone. Millist pilti püütakse luua rahvale ja mis toimub päriselt. Ning kuidas üritatakse kõigest väest vältida, et see “päriselt” avalikuks tuleb. Nüüd on ta siis samas võtmes ette võtnud stalinliku Venemaa ja küllap oli tal osatähtjaid valides mõttes eeskätt see, kes mingi konkreetse karakteri korralikult välja mängiks, mitte väline sarnasus.

Nii saame salakavala, lipitseva ja võimujärgi Beria, kahepalgeline ja otsustusvõimetu pugeja Malenkovi ning matsliku, kuid riukaliku ja organiseerimisvõimelise Hruštšovi. Lisaks veel terve hulga erilisi kaabakaid. Selline kamp hakkas siis Stalini suridiivanil võimu Nõukogude Liidu omavahel jagama. Seda, mis tüüpidega päriselus tegu oli, ilmestab Hruštšovi röögatus NLKP keskkomitee 1957. aasta juunikuisel pleenumil oma kambajõmmidele, kellega ta tülli oli pööranud: “Me kõik kokku pole väärt Stalini sittiagi.” Sellise mulje see inimkapital filmis ka kenasti jätab.

Iroonilisel kombel kuulus Venemaa kultuuriministeeriumile “Stalini surma” vastu saadetud protestikirja 21 allakirjutanu sekka ka marssal Žukovi tütar, kuigi tema isa oli Allilujeva ja pianist Maria Judina kõrval üks väheseid filmi põhiansamblist, kellele väärikus alles jäi. Eputis küll, kuid siiski konkreetne sõjamees.

Kõrvulukustav vaikus

Ennekõike kirjeldab “Stalini surm” nende naeruväärsete troppide taustal – kes ei erinegi niivõrd teiste lannucci teoste naeruväärsetest troppidest, kes samamoodi haledal kombel oma perset kaitsta püüavad – üht riigikorda. Päris erinevat nendest ühiskondadest, mida ta on varem pilanud ja kus rahvast küll petta püütakse, kuid omajagu teistsuguste meetoditega.

See oli riik, kus tõepoolest olla toimunud see (küll juba 1944. aastal), et raadiost Mozarti klaverikontserti – tollal kanti kontserte mõistagi otse üle – kuulanud Juht helistas teatrisse ja soovis selle salvestist, mida polnud kuskilt võtta. Nii

aeti rahvas ja muusikud saali tagasi ning esitati kontsert uuesti, et see salvestada.

See oli riik, mille valitsejat tabanud tervisehäda kohta infot saama kogunenud juhtkonda kirjeldas varakult kohale saabunud toonane NLKP keskkomitee liikmekandidaat, kirjanik Konstantin Simonov järgmiselt: “Nad istusid õlg-õla kõrval, nägid üksteist, kuid keegi ei lausunud sõna-kestki, keegi ei küsinud kelleltki midagi. Mulle tundus, et mitte kellelgi pole tahtmistki rääkida. Saalis valitses selline vaikus, et kui ma poleks seal ise olnud, poleks ma iialgi uskuda saanud, et kolmsada tihedalt koos istuvat inimest võivad 40 minutit niiviisi vaikida. Seda vaikimist ei unusta ma elu lõpuni.”

See oli riik, mille Juhi ihukaitsjad ei julgenud terve päeva uurida, miks isake harjunud rütmist kõrvale kaldus ega ilmutanud oma toas elumärke – ning avastasid alles õhtul, et too oli vist juba rohkem kui kolm tundi varem kokku kukkunud ja püüdnud end kuseloiku uputada. Pärast seda kulus veel üheksa tundi, enne kui kohale saabusid arstid ja valitseja tema haisvatest riietest vabastati. Enne seda pidid juhtivad partei- ja riigitegelased käima teda kaks korda vaatamas, veendumaks, et midagi on tõesti valesti. Selles on tavaliselt nähtud tahtlikku katset Stalin surmata. Briti ajaloolane Simon Sebag-Montefiore aga pakub välja võimaluse, et juhita jäänud kanakari ei osanud esimese hooga lihtsalt midagi peale hakata. Ta juhib tähelepanu sellele, et Stalini enda ihuarst istus sel ajal tšekistide “hoole all” paljalt sellepärast, et oli soovitanud Juhil puhata. Nii võinuks arstide kutsumist tõlgendada riigipöördekatkena.

Kurbus ja kergendustunne

See oli riik, mille Juhi tütar maalis oma mälestustes isa lähematest kaasvõitlejatest tolle surmahetkel järgmise pildi: “Olgem üksteise vastu ausad – neis mässasid samad vastakad tunded kui minuski – kurbus ja kergendustunne...”

See oli riik, mille ninamehed kihutasidki pärast oma valitseja surma võidu tema suvilast

Pole ime, et see film ei meeldi naeruväärsetele mehikestele, kes enda perset kaitsta püüdes üksteise vastu haledaid intriige punuvad ja rahvast lollitada üritavad.

Kremlisse, et mitte lasta teistel võimu ohje enda käest ära rebida. Poliitbüroo, riigi kõrgema juhtkonna koosolekul ei julgenud keegi vastu hääletada, kui nägi, et kippus vähemusse jääma – nii kerkisid iga otsuse puhul ka kõige vastalisemate käed, tagades “konsensuse”. Seltsimees Stalin nimelt ei armastanud “fraktsioone”.

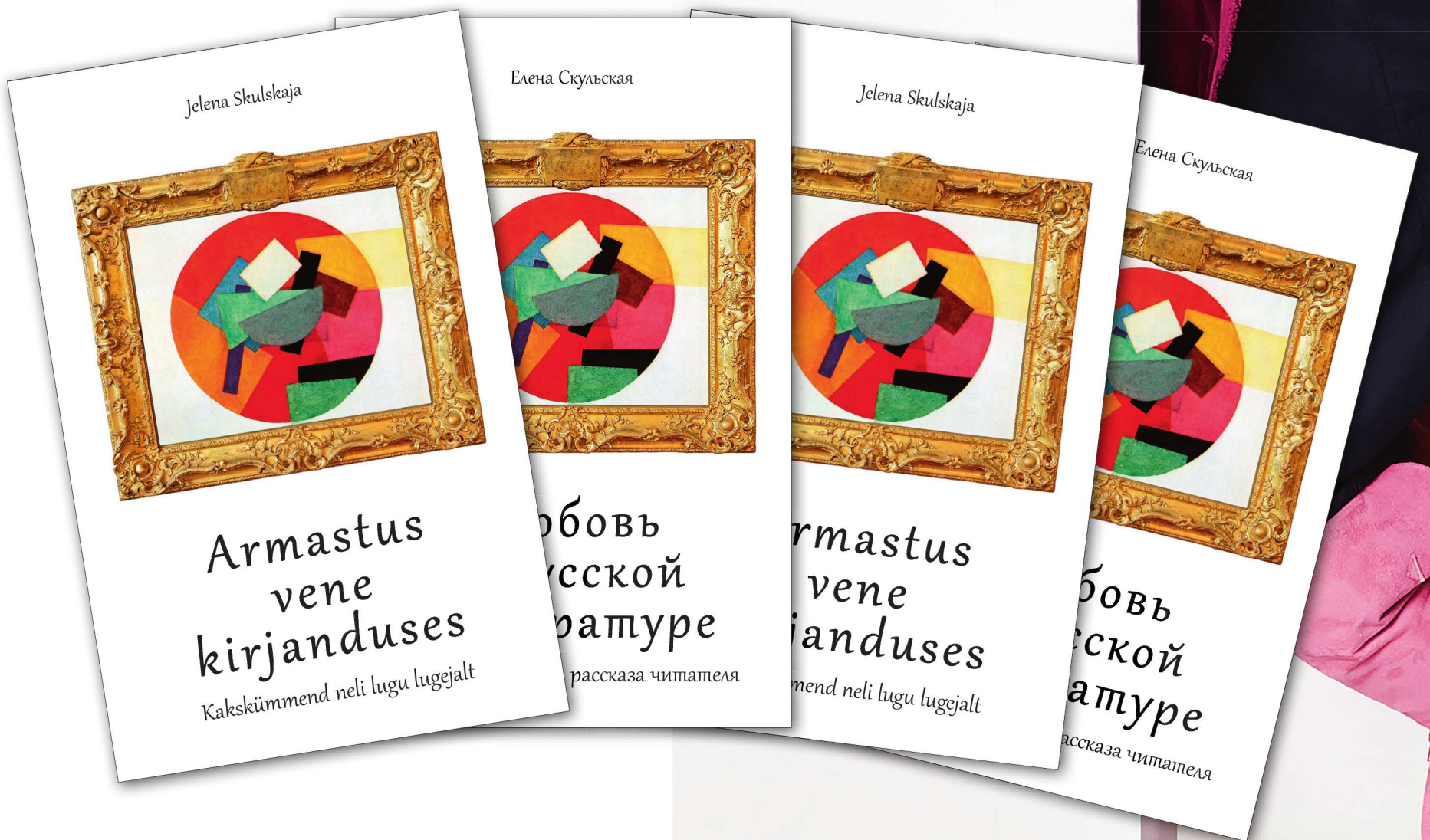
See oli riik, kus Stalini suvila personalil käsiti pärast tema surma oma kompsud koguda ja kaduda kus kurat. Kus rahvas oli see, keda karjatati, ja kus rahvas lasi end kuulekalt karjatada. Kirjanik Aleksandr Avdejenkole, kes käis ametiühingumaja sammassaalis Staliniga hüvasti jätmas, jäi silma stseen: “Minu tähelepanu kandus liikuvalt inimvoolult äkki vilkale, hallis ülikonnas ja üldsegi mitte leinameeleolus mehele, kelle taskust paistis Pravda uus number. See oli Nikita Hruštšov. Matusekomitee esimees... Ta kadus mõneks hetkeks samba taha. Siis ilmus jälle nähtavale, koos Svetlana Allilujevaga, Stalini punapäise tütreaga. Nad seisid seal poolvarjus, niioelda, kulisside taga ja vestlesid millestki elavalt, nagu mulle tundus, isegi naeratasid. ... See pisike episood vapustas mind. Vapustas nende meeleolu sobimatus inimeste tunnetega, kes rongkäiguna kirstust möödusid...” Muidugi, häda sellele lihtinimesele, kes julgenukski seal rongkäigus naeratada.

Kokkuvõttes, pole siis ime, et see film ei meeldi samasugustele naeruväärsetele mehikestele, kes enda perset kaitsta püüdes üksteise vastu haledaid intriige punuvad ja oma rahvast lollitada üritavad. Kohe üldse ei meeldi. Ülejäänud võiks aga seda õudusega tembitud lustimängu nautida küll. ✕

Tsitaadid pärinevad raamatutest

- ✕ Simon Sebag Montefiore. Stalin. The Court of the Red Tsar. London, 2003
- ✕ Edvard Radzinski. Stalin. Tlk Margus Leemets. Tallinn, 2000
- ✕ Nikolai Rubin. Lavrenti Beria: müüt ja reaalsus. Tlk Dzintars Sprivulis. Tallinn, 2000

Jelena Skulskaja Armastus vene kirjanduses

Alates märtsist

HIRMUGA POOLEKS: Tudengijazz (TUJA) on Eesti vanim jazzmuusikafestival. Sel aastal pakub festival noortele jazzmuusikutele esinemisvõimalusi ja festivalimelu juba 36. aastat järjest. Korraldustiim* kirjeldab, kuidas Eesti Jazzliit kutsus möödunud sügisel esmakordselt tudengeid märtsikuist festivali korraldama.

Esmakorraldaja märkmeid

TUJA on festival, mille lavalaudadel on oma karjääri algusaastatel üles astunud enamik Eesti jazzmuusikuid. Andekas jazzpianist **Holger Marjamaa** tegi TUJA festivalidebüüdi näiteks 8-aastaselt trummidel. 35 aastaga on festivalil esinenud muusikuid ja koosseise, kes on nüüdseks oma ala tunnustatud professionaalidena lennutanud kodumaist jazzmuusikat maakera eri otsadesse ning avaldanud hulga plaate. See teadmine tekitab muusikatudengites ning festivalikorraldajates lootusrikka tunde, et saame Eesti muusikamaastiku arengule päriselt kaasa aidata.

Maagia

Tihti paneb muusikalise koosseisu moodustamine kuklas tiksuma tähtja ning tekitab ootusärevust. TUJA on muusikutele suurepärane motivaator sahtli põhja kogunenud ideede vormistamiseks ning avalikkuse ette toomiseks. Korraldajate soov on pakkuda noortele muusikutele positiivset festivalikogemust, olgu see nende jaoks esimene või juba mitmes ülesastumine oma koosseisu ja loominguga. TUJA annab noortele artistidele loodetavasti aindust, kuidas tulevikus enda kontserte ning festivale planeerida ning mis peab lisaks heale muusikale veel paigas olema.

Korraldustiim hoolitseb selle eest, et artistidele oleks tagatud parimad võimalikud lavalised tingimused, sest heale esitusele aitab kaasa kindlustunne. Oluline on ka praktiliste teadmiste levitamine oma alal aktiivselt tegutsevate spetsialistide abiga. Selleks toimus jaanuaris seminaripäev ning artistide kohtumine oma mentoritega. TUJA-l saab luua uusi tutvusi teiste noorte muusikutega nii kodumaalt kui ka välisriikidest. Muusika valdkonnas on tutvuste jõud maagiline ning eri rahvusest muusikute koostööst sünnib palju imelist!

Seminar

TUJA aväüritusena korraldasime bändilaagri, kus toimus avatud seminaripäev ning mentorlusprogramm festivali artistidele. Seminaripäeval käisid oma teadmisi muusikatööstusest ning esinemisest ja loomisest jagamas **Eva Saar** Jazzkaarelt, laulja **Laura Põldvere**, koolitaja **Margus Alviste**, laulja **Ivi Rausi** ning produtsent ja helitehnik **Otto-Karl Vendt**.

Meie eesmärk oli laiendada noorte muusikute silmaringi ning pakkuda neile tööks vajalikke praktilisi teadmisi, mida koolis sageli käsitleda ei jõuta. Seminaripäeva käigus arutasime, millele üks artist oma elukutse juures üldse mõtlema peab. Muusikalise etteaste loomine on muusiku töö juures kõigest üks väike osa. Selleks, et see parimal kujul publikuni jõuaks, tuleb hoolitseda paljude detailide eest – turundusmaterjalidest tehniliste raideriteni.

Hirmuäratav

Mentorlusprogramm toimus sel aastal TUJA festivalil esmakordselt ning selle käigus jagasid koosseisudele personaalset tagasisidet muusikud **Kristjan Randalu**, **Vaiko Eplik**, **Raul Sööt** ja **Janno Trump**. Vaheetu suhtlus kogenud muusikutega avas noorte jaoks professionaalse kõrvalseisja perspektiivi. Pidevalt oma muusika keskel olles kaob analüüsivõime ning on hea, kui keegi materjali vahepeal värske kõrvaga üle kuulab. Mentorid andsid tagasisidet artistide loomingule ja esitusele, tuues välja tugevaid ja nõrki külgi.

Festivali korralduses on võrreldes varasemate aastatega toimunud teisigi uuendusi. Eelmiste aastate korraldajate hulgast võib leida edukaid muusikuid ja üritustekorraldajaid nagu **Anne Erm**, **Reigo Ahven**, **Eero Raun**, **Villu Veski** ja **Kristjan Mazurtchak**. Sel aastal käis korraldustiimi valimine konkursiga ning valituks osutus meie 6-liikmeline meeskond.

Suure festivali korraldamine on meile kõigile esmakordne kogemus: me õpime põlve otsast,

kuidas kõik üldse käib. Sügisel, kui projektijuhi **Laura Põldvere**ga kohtusime, tundus festivali korraldamine kaasahaarava, ent pisut hirmuäratava unenäona. Pärast kohtumist istusime maha ja mõtlesime, et kust küll alustada. Nüüd, kus korraldamisega tükk tüki haaval edasi liigume, ei tundu see enam sugugi nii uskumatu.

Andekad

Korraldamisele aitab kõvasti kaasa meie endi kirk muusika vastu ning Eesti Jazzliidu abivalmidus ja kogenud juhatuse toetus. Festivali organiseerimine õpetab meile koostööd ja ülesannete jagamise oskust tiimiliikmete vahel. Tihti tunneme end info ülekülluses olevat ning töötame pidevalt selle kallal, et kõigil oleks viimane aktuaalne teave olemas. Ei kujutanud ette seda tavapärasest mitu korda suuremat meilide hulka, mis iga päev postkasti laekub ning millele kohe vastata tuleb. Samuti on tulnud teha palju korraldustiimi-väliseid kokkuleppeid. Oleme kohanud palju abivalmidust ning õppinud, kuidas lahendada olukordi siis, kui kõik ei ole kontrolli all. Muidugi oleme põnevil ka eelseisvate kontsertide pärast. Korraldame festivali nii, et ka ise tahaksime kuulama-vaatama minna.

Tudengijazz on ainus festival Eestis, kus nii suur hulk noori andekaid muusikuid saab oma muusikalisi katsetusi avalikkuse ette tuua. Päris kindlalt võib öelda, et TUJA-l saab aimu Eesti rütmimuusika tulevikust. Kuigi esinejateks on enamjaolt tudengid, ei tähenda see allahindlust kvaliteedi osas: festivalil osalevad koosseisud on läbinud eelvooru tiheda sõela. Lõplikusse programmi sai väga erinevaid ja mitmekülgseid koosseise ning artistid annavad oma loominguga au jazzile kui värvikale muusikažanrile.

Sel aastal toimub Tudengijazz 6.–10. märtsil viies Eesti linnas. ✕

*Khris-Marii, Anett Tamm, Triin Metshein, Merlin Kivi, Hanna Maarja Kangur, Liisi Oja

Suure festivali korraldamine on meile kõigile esmakordne. See tundub kaasahaarava, ent pisut hirmuäratava unenäona.

PUHUME, KUIDAS TORUST TULEB: Risto Lehiste Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumist valgustab eesti traditsiooniliste muusikainstrumentide koosolekut Brüsseli Muusikainstrumentide Muuseumi väljapanekul. Näitusele süstivad elu Pärimusmuusika keskuse haridusprogrammid.

Torupillirakendus ja lõõtsapoolik

Viimaste ühiskondlike teemade valguses ei teki tunnet, nagu oleks kohe, kohe ees ootamas Eesti riigi esimene tõeliselt suur juubel. Pigem annavad tooni negatiivsed osundamised, reaktsioonid, vastureaktsioonid, usaldamised ja umbusaldamised. Kõik teised sätivad oma saba-kuubesid, sest ees on ootamas peen pidu. Ainult et juubilari peres käärib. Käärib nii, et vähe pole.

Põlvkondadevaheline sidusus

Samas mõjub väga positiivsena see, mis toimub EV100 programmis ja leheküljel ev100.ee. Samuti on Eesti ise tegemas kingitusi oma kaugematele ja lähematele naabritele.

Mitmesugustes rahvusvahelistes kultuuriprojektides ja -organisatsioonides osalemise põhjal julgen öelda, et mitte kusagil Euroopas ei ole nii palju elavat rahvamuusikat kõrvuti elava loodusega, kui seda võib näha ja kogeda Eestis. Neli aastat tagasi, kui mul oli harukordne au korraldada koos eesti rahvamuusikutega eesti rahvamuusika kogu ja ning Muusikamuuseumi asutaja August Pulsti 125. sünniaastapäeva pidunädalaid, võis ainult rõõmu tunda generatsioonide vahelise sidususe üle. Igas Eesti nurgas, kus kontserte andsime, olid vanade kõrval ka noored. Mitte ainult kuulamas, vaid ka ise musitseerimas. Kõiksuguste kandlelaagrite ja pillide õpitubade populaarsus viitab otseselt eesti rahvamuusika elujõulisusele. Paljud Eesti ansamblid, keda on saatnud edu ka rahvusvahelisel areenil, on oma loomingu võtnud otseselt pärimusmuusikast.

Ehk siis lühidalt – kingime Euroopale eesti rahvamuusikat?!

Elus Brüsselis

Eestlasliku tagasihoidlikkusega sai Brüsseli Muusikainstrumentide Muuseumile (MIM) 2015. aastal välja pakutud muuseumidirektori Tanel Veere-maa idee eesti rahvapillide näitusest...

19. oktoobril 2017, keset Eesti Euroopa Liidu eesistumist, avati näitus “ELUS! Eesti rahvapillide lugu” Brüsseli südalinnas paiknevas maailma muusikamuuseumide esikümnes positsioneerivas muuseumis. Kahe ja poole aasta vahele jäi palju suhtlemist Brüsseli, Tallinna ja Viljandi vahel. Sest näitus pealkirjaga “Elus” peab ka tegelikkuses elav olema ja Eesti Pärimusmuusika

FOTO: KRISTA SILDOJA

Kandlelaager Hääde-meestel 2012.

Keskuse haridusprogrammid, kontserdid ja töötod sellele elu annavadki.

Püsivad traditsioonid

Eesti (Teatri- ja Muusikamuuseumi) kingituseks Euroopale sai metsane ja muusikaline oas keset Euroopa poliitika ja äri tuiksoont. Näituse sisu panid kokku Eesti parimad rahvapillide tundjad – Igor Tõnurist, Krista ja Raivo Sildoja ja Tarmo Kivisilla. Praegused pillimeistrid valmistasid näituse jaoks ekstra uued instrumendid – ka Eesti rahvapillivalmistamise tava on elus. **Torupilli-Antsu (Ants Taul)** poeg **Andrus** mõtles välja *hands-on*-rakenduse, kuidas mängida torupilli sõrmilist, ilma et peaks miskit puhuma. Kujundajad KAOS Arhitektuurbüroost löid näituse, mille sisse lähed nagu Eesti metsa. 360-kraadised panoraamfotod **Arne Aderilt** lasevad külastajaid tunda end looduses ning muuseumilt Brüsselisse saadetud vanad ning tänapäevased rahvapillid kingivad teadmise, et Eestis on endist viisi säilinud elus kolmnurk inimene-mets-muusika (ei ole tähtsuse järjekorras).

Foto näitusest “ELUS! Eesti rahvapillide lugu”.

Valdur Mikita võib siinkohal pidada tundide kaupa ääretult paeluvaid loenguid, aga praegu on oluline mõista, et Eesti kinkis Brüsselile ja Euroopale midagi sellist, mida Euroopal ei ole või on väga vähe. Nii nagu Igor Tõnurist oma näituse koostamiseks kirjutatud essee ütleb: eesti rahvapillid on üldiselt küll euroopalikud, aga samas veidike isepäised. Ja elus!

Kingituse pikendamisest

Kui pärimusmuusika on aidanud 1,3-miljonilisel rahval keerulisi aegu üle elada, siis äkki annab see muusika jõudu ka teistele rahvastele? Praegune Euroopa on olukorras, kus ühed tahavad Euroopasse sisse, teised välja, kus puudub nii mõneski põhimõttelises küsimuses üksmeel. Ehk ongi Euroopale vaja midagi tugevat, jõuduandvat, kokkuliitvat?

Üks asi on selge: Brüsseli kohalikel ja turistidel näib olevat sügav huvi eesti rahvapillide vastu. Nii torupillirakendus, **Heino Tartese** valmistatud lõõtsapoolik kui ka **Sildoja** väikekannel on korralikult vatti saanud. Viljandi rahvamuusikute töötod ja haridusprogrammid on väga populaarsed. **Maarja Nuudi** kontsert 2017. aasta oktoobris Bozaris oli välja müüdud. Näitus lahtiolekuaega pikendati kahe kuu võrra - juuni keskpaigani.

Me ei ole jätnud kahe silma vahele võimalust, et rahvamuusikast üksinda võib Euroopale väheks jääda. Nii avati jaanuari lõpus Brüsseli Flagey keskuses Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi näitus “Arvo Pärt. Tuntud ja tundmatu”, mis nädalavahetusega kogus mitu tuhat külastajat. Muud sündmused EV100 rahvusvahelises programmis üle maailma koguvad endiselt suurt tähelepanu. Et Eesti kingitus kõige nõrgemale oleks ikka väärikas!

Kogu tagasiside, mis mujalt maailmast meile juubeli puhul saadetud, on väga positiivne. Nii et äkki on meie kingitustest Euroopale ka Eestile endale kasu? Ehk, tulles tagasi esimeses lõigus mainitud meeleolude juurde: vahest aitab teiste tänu meil endil rõõmsamaks ja julgemaks saada? ✕

FOTO: TAUUNO TÕHK

OMAPÄRASUSI: Tavaline teatri- ja ooperisõber **Tiina Ilsen** käis kiikamas **Manfred MIMi** ooperit "Eesti ajalugu. Ehmatusest sündinud rahvas". Miks tasuks inimestel, kes lähedat fantaseerimist rahvuslik-paatoslikel teemadel naudivad, vaadata seda Rahvusooper Estonia ja Kanuti Gildi SAALi "Eesti 100" raames sündinud etendust?

Pan MIMi Akadeemia

Selle etenduse ümber on juba arvatud ühte ja teist. Peamiselt seda teist. Et kuidas ja kas ja üldse. Profid teavad muidugi paremini. Tavainimese jaoks, kes aga naudivad, kui vahel asju teistmoodi tehakse, on mitmeid mõnusaid momente, mis selle etenduse huvitavaks ja nauditavaks teevad.

Mis oleks kui...

Mõnus kõditav mõtisklus "mis oleks kui..." ainetel, mis justkui on tuttavad, aga millest väga palju ei tea. Kaali meteoriidi lugu ei ole kohe kõigil une pealt meeles. Millal täpselt ja mis juhtus. Lahe on fantaseerida, mis selle taga tegelikult võiks olla. Justkui Da Vinci koodi ja püha graali lugu (ainult et ilma vägivallata).

Manfred MIMi projekt, Šveitsi vanahärra seni avastamata paberid, mis meid, eestlasi, puudutavad... Leiutaja Manfred ise ja kõik temaga seonduv on väga põnev ning tema märkmetesse süvenedes (mida etenduse mahukas kavabrošüür ka tänuväärsest võimaldab) võib end fantaseerima ja mõtisklema unustadagi.

Saab targemaks.

Millal te viimati süvenesite meteoride ja meteoriidide lugudesse, mida Tõravere teadlaste kehastajad nüüd meile lavalt ette kannavad? Või kuulsite Saaremaa Karja kirikut puudutavatest teooriatest ja spekulatsioonidest?

Või kas teadsite 4. sajandist pärit kreeka (nais) maadeuurijast **Pytheasest**? Millal pidite meelde tuletama, kes on koerakoonlased? See lavateos laotab need teemad meie ette, mis siis, et mõnevõrra lihtsustatud kujul. Mälusopid erkuvad ikkagi. Ja see paneb rohkem teada tahtma.

Taaskohtumine

Taaskohtumine **Lennar Mere**, **Gustav Ernesaksa**, **Anto Raukasega**... Kõik need härrased kehastuvad laval, mõned stseenid on eriti nauditavad.

Meie suurmeestega aega viita ja natuke nendest uut või uue nurga alt teada saada on alati huvitav. Lisaks ootamatu "mis oleks kui..." Suure Depressaatori näol. Ja ootamatud krutskid eesti luuletajatelt – **Juhan Liivile** lisaks (ja just temale mõeldes) avab end korra veel üks meie suurkuju – **Artur Alliksaar** – oma loomingu kelmika näite kaudu. Lahe.

Muusika ei juhi

Tavalisest ooperist eristub etendus ehk selle poolest, et muusika ei juhi ega prealveeri, vaid toetab. Orkester ja koor loovad fooni, mis sobitub parasjagu etenduvasse teemasse ning loob mõttekoha veidi hullunud teadlaste hüpoteeside ja ajaloo-legendide kontekstis, lisades omalt poolt veidi mõistatuslikkust.

Veidrate esemete pillidena kasutamine ning nende abil siiski täiesti muusikaalse ja tähendusliku heli väljavõlumine on tegelikult ju tase omaette. Ja võimsad klassikalises stiilis ooperiaariad esitatakse samuti väga heal tasemel.

Raamistik

Veel tahaks tavainimesena sõna võtta "Eesti 100" teatrisarja raamistiku osas, mille ühe loona ka see etendus teoks sai. See on taas üks teistmoodi ettevõtmine – teha ja näidata midagi uut, samas meie ajalugu meeles pidades. Au sees hoides, ja natuke enese üle nalja heites. On ütlemata tore, kui meie riigis on võimalik, et kõige vanem ja prestiižsem teater lähebki (loosi tahtel) koos kõige avangardistlikuma noore tegijaga seda väljakutset vastu võtma. Avatult, nina kirtsutamata, vastavalt ülesandele, kuuekümnendaid sellise omapärase loo kaudu ja teistmoodi võttes elustama. See juba iseenesest näitab, kui äge ja uuenduslik meie rahvusooper julgeb olla ja on. Tehke järele või makske kinni, nagu öeldakse. Estoniale siinkohal igal juhul sügav kummardus.

Kunstilist tähtsust või taset või sügavust ei oskagi tavainimene vast hinnata. Ehk ei peagi. Elamus loeb. Kogetu loeb. Lahe etendus on. ✕

✕ Osades:

- ✕ Lennart Meri – **René Soom**
- ✕ Manfred MIM – **Priit Volmer**
- ✕ Pythea – **Juuli Lill**
- ✕ Gustav Ernesaks / Anto Raukas – **Mati Turi**
- ✕ Artur Alliksaar – **Mart Madiste**
- ✕ Aristoteles – **Mart Laur**
- ✕ Komeedi hääl – **Kristel Pärtna**

LIHTSUSE TRAAGIKAST: Jelena Skulskaja mõtiskelu "Ivanovi" lavastusest Eesti Draamateatris. Tavaline inimene ei ole õnnetu mingil konkreetsel põhjusel, vaid lihtsalt seepärast, et ta on inimene ning on mõtlemis- ja tundmisvõimeline. Nagu igaüks neist, kes istuvad saalis.

Tavaline inimene on haru

Anton Tšehhov tahtis kirjutada näidendi kõige tavalisemast inimesest ja et selles poleks mingit kahtlust, andis talle kõige tavalisema, kõige harilikuma perekonnanimi – Ivanov.

Väikesed närvivad ebameeldivused

Ja lavastaja Uku Uusberg otsustas teha lavastuse kõige tavalisemast inimesest, täpselt Tšehhovi näidendi järgi.

Ta lükkas tooliread lavale võimalikult lähedale, nii et vaatajad muutusid praktiliselt sündmuste osalisteks; kõik intiimne, kõige salajasem inimese hingest oli asetatud publiku vaatevälja ilma igasuguse häbenenemiseta: nii juhtub haiglate reanimatsioonipalattides, kus naisi ja mehi paigutatakse kõrvuti, kuna suremine on oma lihtsuses, vältimatuses ja tavalisuses täiesti häbitu. Mis vahe siis on – mees või naine?

Ja Ivanov (**Indrek Sammul**) ise tuleb lavale viis minutit enne etenduse algust, läheneb lauakesele, millele on kuhjatud raamatud, ja hakkab otsima seda, mis pooleli – võibolla näidendit iseendast? – näeb saalis oma päris tuttavaid, noogutab neile, naeratab, annab mõista, et nüüd kohe hakkab ta rääkima sellest, mida igaüks meist võiks talle rääkida; ka meie oleme ju tavalised inimesed, keegi meist ei saaks vanduda, et teda ei näriks need samad väikesed ebameeldivused, mis jälitavad Ivanovit.

Jutt arstile

Suurem osa misanstseene on lahendatud nii: näitleja astub lava servale ja räägib publikule seda, mida võiks rääkida ainult arstile. Võte otse saali poole pöörduda pole üldse uus, võib näiteks teatud toonil öelda "miski on mäda Taani riigis" ja poliitiliselt haritud publik saab kohe aru, et Hamlet ei pea silmas oma aja Taani riiki, vaid näiteks Nõukogude perioodi Eestit, mis ihkab vabadust ja sõltumatust. See on mõistujutu, **Aisopose** keel, kui otse ühiskonna hädadest rääkida ei saa, aga vihjata ja saavutada publiku võimas vastukaja on võimalik.

Aga mida tähendab rääkida kõige salajasemast, peidetumast, mida ei tohi nähtavale tuua ega peakski tooma? Süümeipiinadest, sellest, et hing on seestpoolt näritud, sellest, et väsimus ja mõttetus ei lase hingata?

Selles ongi asi, ütleb lavastaja, et tavaline normaalne inimene ei ole õnnetu mingil konkreetsel silmanähtavalt põhjusel, vaid lihtsalt seetõttu, et ta on inimene ning on mõtlemis- ja tundmisvõimeline. Nagu igaüks neist, kes istub saalis.

Mis siis asub põrgust madalamal?

Indrek Sammul mängib Ivanovit geniaalselt: salapärasel moel veenab ta meid, et ta üldse ei mängi, vaid jutustab iseendast, ja me ei suuda eristada tegelaskuju osatäitjast. Ta justkui mängib iseennast, kusjuures selle "justkui" peaksin ma maha tõmbama.

Milles siis tegelikult tragöödia seisneb? Noh, ei armasta mees enam oma naist, uus pruut ei tekita ka teab mis suuri tundeid, noh, on võlad, aga kas peab siis sellepärast käe enda külge panema? Nii võiks ju igaüks meist ebameeldivuste tõttu nõõri kaela panna! Aga Sammul-Ivanov ei lase end finaalis maha, nagu nõuab Tšehhov, ta lihtsalt lahkub lavalt läbi saali, surudes publiku kätt, jättes hüvasti. Kas pole siis suure näitleja jaoks lavalt lahkumine enesetapuga võrdne?!

Asi on selles – kui Ivanov on normaalne, siis on kõik ülejäänud ebanormaalsed: ta viibib koletiste, narride, karikatuuride, hüsteerikute ja meeleute

ruldane erand

FOTOD: SIIM VAHUR

Noh, ei armasta mees enam oma naist, uus pruut ei tekita ka teab mis suuri tundeid, noh, on võlad, aga kas peab siis sellepärast käe enda külge panema?

maailmas. Ei, see pole reanimatsioonipalat, vaid psühhiaatriakliiniku oma. Ivanovi mõisavalitseja Borkin Mait Malmsteni kehastuses on õel narr, punase parukaga bulgakovlik tegelaskuju; ta on koomiline, aga ka hirmuäratav, ta võib mõtlemata, lihtsalt nalja pärast kedagi ka pussitada. Avdotja Nazarovna (Ita Ever), kes on matnud kaks meest, teatab publikule usalduslikult, et võtaks endale veel kolmanda ja pole välistatud, et sellegi jõuaks surnuks vaevata. Krahv Šabelski (Aiivar Tommingas) nutab ja igatseb Pariisi maetud naise hauale ning on selge, et kui ta surmuaiale jõuab, siis sinna ta jääbki.

Talumatud on ka Ivanovi mõlemad naised – kõrk ja oma haigust nina peale viskav Anna (Maria Peterson) ja sõduri moel õnne poole marsida käskiv Saša (Liisa Saaremäel). Mingil hetkel on Ivanov isegi valmis Sašat uskuma, embab teda ja, tundes midagi unustatud kire taolist, kallistab mehelikult, aga Saša eemaldub kohe süüütuse karmusega, mis nõuab enne abiellumist ja alles siis kätele voli andmist.

Need Ivanovit ümbritsevad inimesed meenutavad Nabokovi “Kutse tapalavale” tegelasi, nad elavad papist dekoratsioonide vahel, nad mängivad mingeid rolle, mitte ei ela. Õigemini, elavad pörgus. Ja siin näitab kunstnik Lilja Blumenfeld, et pörgu all on veel üks ruum, mis on pörgustki hullem, lava all on veel üks lava, üks eksisteerimiskoht, kus keegi ei märka, et elu on otsa lõppenud, et kõik on surnud. Elus on ainult muusika: kõigepealt hakkab mängima üks kitarr, arglikult, oskamatult, siis muutub mäng virtuososeks, kitarriale lisanduvad teised, palju kitarre; kõikjale valgub helide seitsmekeeleline vihmasabin ja inimesel pole oma sõnadega seal mitte midagi teha.

Elu pärast elu

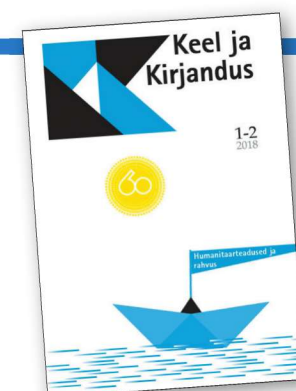
Tšehhov kirjutas jutte ja näidendeid, teda piinasid tuberkuloos, vanemate lõputud nõudmised ja etteheited, põhjajoonud vennad, tühine õde, oskamatud arstid ja mahajäänud meditsiin, lavastajad ja näitlejad, kes tema geniaalsust ei mõistnud; vastik toit ja vastikud olmetingimused; talumatud naised, kellest ühega ta abiellus; koormavad sõbrad, ilma kellela oli raske, aga koos kellega ei suutnud ta saavutada rahunemist; tuttavad, kes tundsid end ära tema tegelaskujudes ja needsid teda... Aga ta lõi suurematut näitekirjandust, mida läks vaja kogu maailmale, võib-olla pikendas tema geniaalsus ta elu, varjates oma tiivaga kõigi õuduste eest.

Õnnelik on kirjanik, keda inspiratsioon ei hülga, õnnelik on näitleja, kellel on võimalus lavale tulla! Kõik hädad tulevad neile kasuks, nendest idanevad näidendid ja rollid. Aga mida peab tegema tavaline inimene meie elupörgus? Lavastus ei pea sellele küsimusele vastama. See ei pea isegi meile kaasa tundma. Uku Uusbergi tehtud vaatamängus on kohutavalt palju naljakat, tihti peale hakkad toimuva tobeduse pärast naeru lagistama. Selline teatud mõttes absurditeater, kus naerdakse tegelaste pisarate üle. See ilmselt peakski meile lohutuseks olema. ✕

Vene keelest tõlkinud Ingrid Velbaum-Staub

Vikerkaargi tähistab vabariigi ja täpsemalt Iseseisvusmanifesti 100. aastapäeva ning pühendab topeltnumbri kõigile Eestimaa rahvas-tele. **Karsten Brüggemann** analüüsib, kuidas suhtus eestlaste oma-riikluse püüetesse baltisaksa ladvik. **Anton Weiss-Wendt** räägib Eesti juutide veel kirjutamata ajaloost. **Mikko Lagerspetz** käsitleb üht täitmata lubadust: kultuuriautonoomiat, mis on jäänud ainult paberile. **Nikolai Karajev** kirjeldab, kuidas on olla Eesti venelane. **Linda Kaljundi** uurib, kuidas eestlased hakkasid soomeugrilasteks. **Maarja Kaaristo** arutleb identiteedi üle. **Hasso Krull** mõtestab väepaiku kui kosmilise mälu kandjaid. **Aro Velmet** kirjutab Eesti intellektuaalide elujõust, **Kaur Kenderi** ja **Varro Vooglaiu** vajalikkusest. **Aet Annist** ja **Kristin Kuutma** kõnelevad rahvusluse moraalsest aegruumist. **Klävs Sedlenieks** kaalub lätlaste väljarände põhjusi ja selle üle muretsejate motiive. **Oudekki Loone** ja **Eero Janson** vaatlevad sisserännet eri nurga alt. Kunstikülgedel kajastab **Hanno Soans** aastapäevanäitust “Riik kui kunstiteos?” Ilukirjanduskülgedel pakuvad teemakohaseid luuletusi ja jutte **Sveta Grigorjeva**, **Andrus Kasemaa**, **Mart Kuldkepp**, **Maarja Kangro**, **Toomas Raudam**, (:)kivisildnik, **Indrek Koff**, **Janar Ala**, **Keiti Vilms**, **Anti Saar**, **P. I. Filimonov** ja **Merca**. Kriitikupilgu all on **Nihilist**, **Vahur Afanasjev**, **P. I. Filimonov** ja **Eero Epneri Konrad Mägi**. Elagu rahvaste rahu!

Keel ja Kirjandus tähistab riigi sajandat ja omaenda kuuekümnendat sünnipäeva teemanumbriga „Humanitaarteadused ja rahvus“ (koostajad **Kristiina Ross**, **Epp Annus**, **Mari Sarv**). Keel ja Kirjandus on alati näinud end rõhutatult e e s t i filoloogide ja humanitaarteadlaste häälekandjana – aga mis saab nüüd, kus paljud humanitaarteadlased ise on muutunud skeptiliseks rahvuse kui omaette eesmärgi suhtes?

Teemanumbris räägitakse sellest, kuidas rahvusi tehakse, ja sellest, kas neid ikka on enam vaja teha. Küsitakse, kas rahvusel on kohta lingvisti peas, ja näidatakse, et vähemasti 1920. aastate keeleteadlased tegelesid rahvusküsimusega agaralt. Osutatakse, et praktilises keelepoliitikas tuleks arvestada veel paljude muude teguritega peale (rahvus)riiklike strateegiate. Tõdetakse, et eesti kirjanduslugu on huvitav ja vajalik eestlaste jaoks, aga ei saa samal kujul olla ekspordikõlbulik; puhas kirjandusteooria jällegi pole rahvuse seisukohast kuigi oluline. Vaatluse alla võetakse folkloristika ja etnoloogia muutumine Eestis läbi XX sajandi, sealhulgas nõukogude perioodi rahvaluuleteaduse „konserveeritud“ olemus. Leitakse, et „rahvaluule“ mõiste asendamine „vaimse kultuuripärandi“ mõistega võib olla kitsendav. Jutustatakse kohaliku fennougristika ajalugu. Sõna sekka ütlevad ka ajakirja endised peatoimetajad.

HUMALAKODA
ON KÕIK VÕI

ALA EES
KÕRGE VÕRDSSED!

HUMALAKODA

Tulge kõik, sest esimesed majaõlled on valmis!

Avatud iga päev 11.00 – 24.00
Balti Jaama Turg, Reisijate 9, II korrus.
www.humalakoda.ee

PIIBLI JÄRGI TEINE RAAMAT: Peeter Volkonski pajatab, miks tõlkis ta ära armeenia munga **Nareki Grigori** nutulaulud, pühakirja järgi armeenlaste jaoks olulisima teose. "Minu esmatutvus Nareki Grigoriga, X sajandi mungaga, keda on nimetatud armeenia esimeseks tõeliseks poeediks, sai alguse täpselt nelikümmend aastat tagasi, 1977. aastal, kui tegime koos helilooja ja muusikateadlase **Leo Normetiga** tollases Stereoraadios saatesarja "Maailma rahvad muusikas"," räägib Volk.

Armeenlase nutt Vol

Minu ülesanne saadete ettevalmistamisel oli otsida välja näited vastavate rahvaste muinasjuttudest ja kirjandusest ning need tõlkida. Kui jõudsime järjega Armeeniani, avastas Tallinnas Kreutzwaldi-nimelise raamatukogu kataloogis **Naum Grebnevi** venekeelse tõlkevaliku – Grigor Narekatsi "Luuletused: Nutulaulude raamat (katkendeid)". Tõlkinud saate jaoks mõned tekstinäited, imetlesin algul, kui toredad vene luuletused need on ja kui huvitav, et X sajandi Armeenias kirjutati selliseid **Puškini**-laadseid värse. Mingid kahtlused aga siiski tekkisid. Need leidsid kinnitust, kui ühel Armeenia-reisil õnnestus osta **Manuk Abeghjani** "Vana-armeenia kirjanduse ajaloo" I köide. Sain teada, et lisaks põhiteosele, "Nutulaulude raamatule", on Grigor kirjutanud hulgaliselt teoloogilisi traktaate, panegüürikaid, hümnid (*gandz'e*) ja lihtsalt luuletusi (*tagh'e*) ning et tollane armeenia kirjandus oli araabia kirjanduse mõju all. Luule puhul tähendas see teinekord võimalikult keerulist ja isegi arusaamatut väljendusviisi. Seetõttu tuleb ka Grigori "Nutulaulude raamatus" ette nii kristallseid kohti kui ka löike, mis on nii segased, et nende tähenduse üle vaieldakse siiani.

Esimest korda nägin Grigori laulude vana-armeeniakeelset teksti Grebnevi tõlgete uues täiendatud väljaandes (Grigor 1977. a), kus oli ka professor **Levon Mkrtitšhjani** põhjalik eessõna. Kuna aga raamat oli originaali armeeniakeelse rööptekstiga, siis torkas kohe silma: 1) erinevus värsiridade arvus; 2) originaalis ei paistnud olevat riime.

Uurijate töödes ja järgmistes tõlgetes avanesid pidevalt uued küljed ja varjundid. Kõige suuremaks inspiratsiooniallikaks ja hiljem ka abiliseks kujunes **Margarita Darbinjan-Melikhjani** ja **Lena Hhanlarjani** kommenteeritud tõlge koos **Sergei Averintsevi** eessõnaga 1988. aastast. Samuti aitasid edasi kaks uut vene nn poeetilist tõlget ning kaks prantsuse ja kaks inglise kommenteeritud tõlget.

Kuigi Grigoril ei ole kindlat meetrikat, on rütmil ometi suur tähtsus – ta ise nimetas neid palveid lauludeks (*jerg*).

Nareki Grigori elukäik

Nareki Grigori elust on vähe teada. Isegi tema eluaastad (951–1003) on kokkuleppelised. Tema isa **Hhosrov**, kellest sai hiljem piiskop, pani pärast naise surma väikese Grigori koos venna **Jovhannesiga** Nareki kloostrisse, mis oli rajatud 935. aastal (hävitati I maailmasõja ajal türklaste poolt) ja jäi Vani järvest (see on 1650 meetrit üle merepinna) 4 kilomeetrit lõuna poole. Klooster oli tuntud oma erudeeritud kirjameeste ja oivaliste lauljate poolest, kes muutsid sealse liturgia erakordselt kauniks. Kloostrilülem oli poiste emapoolne vanaonu **Anania**, oma aja tunnustatud õpetlane ja teoloog. Temalt on teada kaks poleemilist traktaati ning 8-osaline jutlustesari, mis on pühendatud piiskop **Hhatšhikile**, armeenlaste tulevasele katoolikosele (973–992). Jutlused on munkadele mõeldud lühikesed traktaadid, milles räägitakse pisaratest, kannatlikkusest, mõtete juhtimisest, alandlikkusest, palvest, ajalikust maailmast jne.

Anania töötas välja teatud askeesimeetodi, kuigi lähtudes selgesti munkluse traditsioonilistest alustest, eriti püha Basileiose reeglist. Pühaduseni jõudmiseks peab hing end puhastama, harjutades maailmast loobumist, pihtides oma vigu, kahetsedes pattu ja valades pisaraid, elades alandlikku ja palvetamisele pühendatud elu. Praktika, mis sisaldab pihtimist, itkemist ja pisaraid, meenub ka Grigori "Nutulaule" lugedes. Ehkki Anania töödes kaalub õpetlik eesmärk selgelt üles kõik kirjanduslikud kaalutlused, tuletab mõne tema traktaadi poeetiline stiil kummalisel kombel samuti meelde "Nutulaulude" kujundeid, pilte ja rütmi. Terve Grigori elu mööduski Nareki kloostris, kus ta alguses õppis ja pärast mungaks pühitsemist ise õpetas. Tema päevad ja ööd möödusid lakkamatult palvetades ja lugedes, mistõttu kloostrikaaslased teda "virgeks" kutsusid (mida tema nimi kreeka keeles tähendabki).

✕ Millise hariduse Grigor kloostris sai, näitavad väga täpselt tema teosed. Isa **Jean Mécérian** kirjutab oma eessõnas "Nutulaulude" prantsuskeelsele tõlkele: "Retoorikas, grammatikas, prosoodias,

olgi tõlkes

Vana žigulliga
Armeenias ümber
Sevani järve
kulgemas.

erinevate stiilide tabamises, sõnaosavuses pole tema jaoks saladusi. Tugev kujutlusvõime, teadmisanuline vaim ja terav tundlikkus võimaldasid tal kujuneda suureks kirjanikuks, suureks poeediks, keda on kutsutud "Armenia Pindaroseks", heaks oraatoriks. Ta on pühakirja nii sügavalt omaks võtnud, et tema palved meenutavad piiblitseaatidest ja -vihjetest kirendavat lillepeenart. Filosoofilisel tasandil tuleb tema teostes ilmsiks peen, avatud, ühtaegu intuitiivne ja realistlik vaim. [...] Lisaks ilmneb Grigori palvetest, et ta pidi täiendama oma teadmisi arhitektuuri, matemaatika, astronoomia, meditsiini, kreeka keele ja isegi merenduse alal."

✕ Tema maine ja uuendusmeelsus äratasid mõningates kaasvendades kadedust – piiskoppidele ja valitsejatele esitati kaebus, et Nareki Grigor on tsaith – ehkki selle sõna etümoloogia pole päris selge, pole vähimatki kahtlust selle tähenduses: Grigorit peeti ketseriks.

Selle kohta jutustatakse Armeenia pühakutekalendris legend: piiskopid ja valitsejad saatsid endale ustavatest inimestest koosneva delegatsiooni Grigori juurde, et tuua ta nende kohtu ette

oma usust aru andma. Saadikud jõudsid Narekki, Grigor sai nende kavatsusest aru ja tegi ettepaneku: "Istume korraks enne teeleminekut lauda." Ta lasi kiipsetada kaks tuvi ja asetask need külaliste ette lauale. Kuid oli reede. Külalised olid nõrduinud ja veendusid veel enam, et kaebused Grigori ketserluse kohta vastasidki tõele. Niisiis pärisid nad temalt: "Isa, kas siis täna pole reede?" Pühak tegi näo, nagu oleks ta nädalapäeva unustanud, ning kostis: "Andestust, mu vennad." Siis lausus ta tuiudele: "Tõuske üles ja minge tagasi oma puuri, sest täna on paastupäev." Ja linnud ärkasidki ellu, neile kasvasid uued suled ning nad lendasid minema. Seda nähes langesid saadikud pühaku jalge ette ja palusid temalt andestust. Tagasi jõudes jutustasid nad sellest imest neile, kes olid neid Grigori juurde läkitanud. Valitsejaid ja piiskoppe haaras siis hirm ja nad jäid vakka.

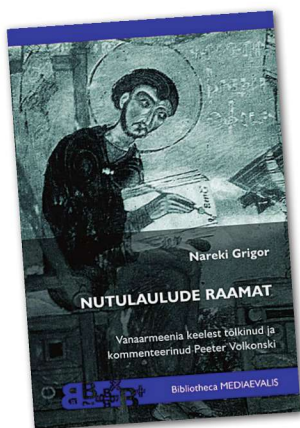
✕ Kuigi enamus uurijaid on seisukohal, et Grigorile heideti ette sümpaatiat tondrakilaste vastu, arvab professor Sergei Averintsev, et "roomlaseks ja usutaganejaks" nimetades süüdistati teda pigem läheduses Bütsantsi kirikuga, s.o diofusiitidega ja viitab seejuures armeenia hagiograafiatele, kus on ära mainitud nii poleemika tondrakilastega kui ka tema seisukoht kirikuvaidluste ajal: pühak ei asunud kummalegi poolele, vaid kutsus üles leppimisele ning elama armastuses ja üksmeeles.

Kui Grigor oli andnud mungatöötuse, pühitseti ta preestriks. Temast sai omakorda teiste munkade õpetaja ja juhendaja (vardapet) Nareki kloostri. Ta elas seal alandlikku ja jumalakartlikku elu, milles töö vaheldus palvetamisega. Kuuldused Grigori suurtest teadmistest ja pühast eluviisist levisid juba tema eluajal kogu Armeenias. Tänapäeval kuulub Grigor Armeenia kiriku kanoniseeritud pühakute hulka, kelle mälestuspäev on 25. veebruar.

Teosed ja "Nutulaulude raamat"

Püha Grigori kirjandusliku pärandi moodustavad teoloogilised traktaadid (sh siiani üheks parimaks peetav "Ülemlaulu" tõlgendus), panegüürikad, hümnid ja laulud (gandz'id ja tagh'id) ning poeemiks kutsutav "Matean voghberguthean" – "Nutulaulude raamat". Seda teost on nimetatud mitmeti – "Raamat", "Palveraamat", "Narek" jm. Matean voghberguthean on mitmetähenduslik väljend, mida võib tõlkida nii "Nutulaulude raamatuks" kui ka "Traagiliseks raamatuks" või lausa tragöödiaks. Tõlkes jäin siiski esimese variandi juurde, kuna näiteks Jeremija nutulaul on armeenia keeles Voghb Jeremijaji.

Narekatsi lõpetas "Nutulaulude raamatu", mida ta ise müstikuna nimetab "Kõnelusteks Jumalaga südame põhjast", arvatavalt aastal 1002, seega vahetult enne surma. Trükituna ilmus raamat esmakordselt 1673. aastal Marseille's. Armeenlastele on "Narek", nagu teost rahva seas kutsutakse, Piibli järel tähtsuset teine raamat, millel usutakse olevat ka tervendav mõju, mistõttu tõbised hoiavad seda magades padja all ning teatud peatükke loetakse ette haigevoodi kõrval. Iga armeenia perekond on tahtnud endale koju selle imettegeva raamatu eksemplari. XIX sajandi lõpuni oli koolides tavaks anda kõige tublimatele õpilastele Nareki raamat pärast seda, kui õpilased olid tähestiku selgeks saanud ja psalme lugenud. Õpilased lugesid "Nutulaulude raamatut" ja õppisid terveid peatükke pähe. ✕

NAISTEPÄEVAKONTSERDID

TANEL PADAR

koos bändiga

E 5. märts, kell 19 - Pärnu Kontserdimaja
N 8. märts, kell 19 - Tallinn, Salme kultuurikeskus
R 9. märts, kell 19 - Mooste mõisa folgikoda
L 10. märts, kell 18 - Tartu, Vanemuise Kontserdimaja

THE ILVES SISTERS & GERMAN GHOLAMI

NAISTEPÄEVAKONTSERDID

"Pretty Woman"

ABBA

08.03-TARTU, ERM HURDA SAAL KELL 19
09.03-TALLINN, SALME KULTUURIKESKUS KELL 19
11.03-VIHULA MÕISA KONTSERDISAAL KELL 16

KOIT TOOME JUSS HAASMA VALTER SOOSALU
KALLE SEPP MARKO MATVERE JASSI ZAHHAROV

NAISTEPÄEVA GALAKONTSERT

MEESTELT naistele

K 07.03 KL 19.00 - PÄRNU KONTSERDIMAJA
N 08.03 KL 19.00 - TARTU, VANEMUISE KONTSERDIMAJA
R 09.03 KL 19.00 - TALLINN, NORDEA KONTSERDIMAJA

PARIMAD KONTSERDID PARIMA HINNAGA:
onlinepilet.ee

ONLINE
PILET

PILETID SAADAVAL VEEL
PILETILEVIS, PILETIMAAILMAS JA
TUND ENNE ALGUST KOHAPEAL

Tartu
Kontsert
www.kontsert.ee

ÕUN POOLA PARADIISIST: Edmund Burke'i selts andis välja **Leszek Kołakowski** raamatu "Naeruvääristatud Jeesus". Leszek Kołakowski oli kummaline mees – inimene, kes alustas marksismist, ent lõpetas sellest võimalikult kaugel. Kołakowski tõlkija **Hendrik Lindepuu** tutvustab olulist poola mõtlejat.

Filosoof, kes kukutas kommunismi

Vastumeelsus klerikaalse Poola vastu tõukas noore Kołakowski marksismi rüppe ja 1945. aastal astus ta Poola Töölispartei (ehk siis kommunistlikusse parteisse).

Hiljem on Kołakowski öelnud, et marksism pakkus ratsionaalset ja mittesentimentaalset ajaloovisiooni, kus oli kõik ära seletatud, nii minevik kui ka tulevik. Ja marksismiga kaasaminek andis veendumuse, et ühiskondlikes konfliktides ollakse rõhutute poolel. Ent õige pea hakkas marksistlik maailmapilt murenema.

Puupäised sovetifilosoofid

1950. aastal saadeti Leszek Kołakowski koos kuue teise poola filosoofiga Moskvasse kolmeks kuuks täienduskursustele. Kokkupuude sovetifilosoofidega oli poolakatele üsna kaineastav ja hirmutav kogemus. Iga päev peeti neile loenguid, aga loenguid pidavad nõukogude filosoofid olid lollid nagu lauajalad. Ühtki võõrkeelt nad ei osanud, nn kodanliku filosoofia kohta teadsid vaid seda, mida olid lugenud Leninilt ja Stalinilt, vahel ka Marxilt või siis pigem Engelsilt. Pjotr Pospelov võttis taskust enda kirjutatud brošüüri marksismi-leninismi kohta ja luges selle poolakatele sõna-sõnalt ette. Samas tahtsid lektorid kangesti, et neilt küsimusi küsitaks. Poolakad pidid siis isekeskis enne arutama ja kokku leppima, mida küsida, et küsimus oleks nõukogude filosoofide üldse arusaadav.

1955. aasta tõi juba totaalse taganemise marksismist: Poola vanad kommunistid hakkasid tollal rääkima Venemaast, GULAG-ist ja sovetisüsteemist. Kołakowski oli lugenud juba Koestlerit, Orwelli, Weissberg-Cybulskit. Üsnagi paljastavad olid ka 1953. aastal läände putkanud julgeolekupolkovniku Józef Świątło (sündinud Izaak Fleischfarb) pajatused Raadio Vaba Euroopas.

Prantslased ja trotskistid

Kui Kołakowski oli 1956. aastal esimest korda Pariisis, siis prantslased ei tahtnud uskuda Hruštšovi stalinismi paljastava sõnavõtu ehtsusesse. Nad arvasid, et tegu on CIA võltsinguga ja olid kangesti löödud, kui poolakad neile kinnitasid, et tegu ei ole imperialistide kätetöoga. 1957. aastal mõistis Poola Töölispartei juht Władysław Gomułka Keskkomitee pleenumil hukka Kołakowski kui revisionismi tähtsaima heeroldi. 1958. aastal kirjutas Fjodor Konstantinov Pravdas artikli Ida-Euroopa revisionistidest ning mainis nimepidi kolme: Imre Nagyt, Milovan Đilasit ja Leszek Kołakowskit. Tegelikult polnud Kołakowski enam ammu revisionist, selleks pidi ju uskuma, et kommunistlikus ideoloogias on mingi õilis ja rikkumatu tuum.

Ma ei arva, et maailm on lõbus paik või et lähaks järjest lõbusamaks. Ja ma ei tea, millega saaksin mina põhjustada, et maailm oleks lõbus paik.

Mingil ajal püüdsid trotskistid Kołakowskit n-ö ära moosida. Prantslane Grinblat käis Varsavis ja kutsus teda Neljanda Internatsionaali salajasele pörandaalusele kongressile, aga Kołakowski ei tahtnud sõita, sest ilmselgelt oleks kongressil kubisenud Nõukogude agentidest. Kołakowski ütles endale, et pagana päralt, olen küll valmis vanglasse minema, aga mitte trotsismi eest.

Kui Kołakowski 2003. aastal sai esimesena äsja asutatud Kluge preemia (Ameerika Ühendriikide Kongressi Raamatukogu preemia), siis oli tema nime taga just selline määratlus: filosoof, kes kukutas kommunismi.

Elu mõte ja müüdid

Ignazio Silone tihti tsiteeritud ütlus, et tuleviku jaoks saab otsustavaks ekskommunistide võitlus kommunistidega, oli muidugi kirjanduslik liialdus, aga oma tõetera oli selles tõesti, ekskommunistidel oli üsna oluline roll kommunismi kukutamisel.

Kołakowski on saanud palju mitmesuguseid auhindu, ise tundis ta uhkust ka kahe veidi teistmoodi tunnustuse üle. Ta võeti Inglismaal kuningliku viskiseltsi liikmeks, millega kaasnes see privileeg, et sai üüratu raha eest osta selliseid haruldasi viskimarke, mis kaubandusvõrku ei jõudnud. 1997. aastal sai Kołakowski Premio Nonino, mille asutas 1975. aastal Nonino perekond, kes on üks kuulsamaid grappa-tootjaid. Seda preemiat, mis kujutab endast üsna ohtrat grappa-varu, on saanud üle ilma tuntud intellektuaalid, kirjanikud ja teatrimehed (k.a Peter Brook ja Jerzy Grotowski).

Kołakowski on vastanud küsimusele, kas ta peab end kristlaseks, nõnda: "Jah, ma ütleksin, et olen kristluse poolel, aga mitte sõjakalt. Ma ei võta osa kristlikest liturgiatest, ehkki need meeldivad mulle – eriti Trento missa, vana ladina missa. Aga ma ei osale missadel, ei käi pihil. Nii et kristlaseks saab mind nimetada üksnes üldises mõttes. Olen seotud kristliku traditsiooniga, evangeeliumite määratu jõuga, Uue Testamendiga. Ma pean kristlust meie kultuuri vundamendiks."

Ja teisest küljest võib siiski ka väita, et Kołakowski oli ometi katoliiklik reaktsionäär, teatud murdepunktiks võib lugeda 1960. aastate keskpaika, kui ta kirjutas kaks murrangulist kirjatükki. Essee "Jeesus kui prohvet ja reformaator" ütleb ta, et Jeesuse nime ega õpetust ei saa meie kultuurist lahutada ega kehtetuks tunnistada, kui see kultuur peaks edasi kestma ja looma.

1966. aasta 21. oktoobril pidas Kołakowski Varssavi ülikoolis kommunistliku režiimi vastase kõne ning sai peatselt avaldamiskeelu, 1968. aastal kaotas ka oma professorikoha Varssavi ülikoolis. Kui seni oli Kołakowski kinnitanud, et elujaatamine saab toimuda vaid elu enese

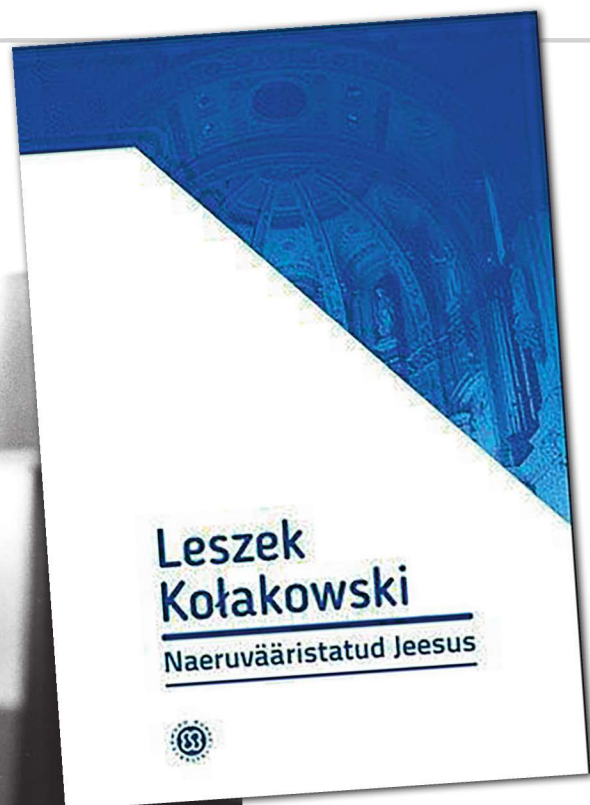
kaudu, mitte mingitele transtsendentaalsetele väärtustele viidates, siis nüüd oli tema seisukoht kardinaalselt muutunud: et elu mõtet võivad kinnitada vaid müüdid, eelkõige religioon. Ja et küsimus elu mõttest on õigupoolest religioosne küsimus.

Religioosne perspektiiv

Zbigniew Mentzel küsis oma mammutintervjuus "Huvitav aeg, rahutu aeg" Kołakowskit, kas tema filosoofilises mõtlemises on midagi, mis toob lohutust. Kołakowski vastas: "Ei, ei ole. Sest ma ei arva, et maailm on lõbus paik või et siis lähaks järjest lõbusamaks. Ja ma ei tea, millega saaksin mina põhjustada, et maailm oleks lõbus paik. See ei ole seda ja punkt. Tõelist lohutust võib pakkuda üksnes religioosne perspektiiv."

1968. aastal oli Kołakowski sunnitud emigreeruma – kodumaal ei olnud enam tööd ega avaldamisvõimalusi. Aasta pidas ta loenguid Montreali McGilli ülikoolis, seejärel Berkeleys, kus oli õppejõuks ka Czesław Miłosz. Berkeleys suhtlesidki Kołakowskid kõige enam Miłoszitega. Kołakowski ütles Czesław Miłoszi kohta, et ta on väga keeruline persoon, sisemiselt äärmiselt tundlik. Kołakowski sõnul olid Miłoszil aina hingel usu, Jumala ja lunastuse probleemid. Pidevalt maadles

Leszek Kołakowski

Leszek Kołakowski on sündinud 23. oktoobril 1927. aastal Radomis. Tema ema suri, kui Leszek oli kolmeaastane. Nii kasvas Leszek peamiselt isa käe all, kes oli vasakpoolsete vaadetega vabamõtleja, samas ei surunud isa oma vaateid kuidagi pojale peale.

Esimesest Łódži koolist, kuhu Leszek pandi, löödi ta päevapealt minema. Esimesel tunnil küsis õpetajanna kõigi käest nende isikuandmeid, muu hulgas ka usutunnistust. Klassis oli peale katoliiklaste loomulikult juute (linna elanikkonnast oli juute umbes veerand), samuti saksa päritolu luterlasi. Kui järg jõudis Leszeki kätte, siis ütles ta: "Mina olen usutunnistusega."

Õpetajatädi sai maruvihaseks ja hakkas karjuma: "No vaadake, kõigil inimestel on oma religioon, näe, isegi juutidel on, aga siin on meil selline filosoof, kes ütleb, et tema on usutunnistusega."

Pärast käis Kołakowski Skoprupka-nimelises poistegümnaasiumis, mis oli korralik kool. Kołakowski ei olnud kunagi ka skaut – juba lapsest peale ei meeldinud talle mundrit kanda.

Saksa okupatsiooni ajal oli pere sunnitud Łódžist lahkuma – sakslased võtsid lihtsalt korteri käest. 1942. aastani elasid nad Skórmice külas, kus Leszek luges palju – sealses mõisas oli suur raamatukogu, kus oli peale poola kirjanduse ka saksa, prantsuse ja vene kirjandust, peamiselt originaalkeeles.

Maa okupeerinud sakslased panid teatavasti Poola koolid ja ülikoolid kinni – milleks orjarahvale haridus. Poola pörandaalune riik toimis üsna tõhusalt, korterites ja kirikutes tegutsesid konspiraatiivsed koolid. Ent Leszek Kołakowski eelistas ise ennast harida: luges ääretult palju ja õppis keeli.

ta religioossete küsimustega, justkui uskus, aga samas mõistis hästi ka uskmatus põhjuseid. Ja veel – et inimkonna progressi idee oli Miłoszile üdini võõras.

Kaotatud side

Nüüd, kui "Naeruvääristatud Jeesus" on kaante vahel, on eesti keeles juba kuus Kołakowski raamatut, ehk siis kaks korda rohkem kui Soomes, Lätis ja Leedus kokku.

Ja siia üks lõik 1979. aastal ilmunud esseest "Kaotatud side":

"Soovi kuuluda tõelisesse ja elavasse kogukonda, unistust elust, kus inimesed suhtlevad omavahel ilma institutsioonide vahendusega, on korduvalt iseloomustatud kui reaktioonilist fantaasiat, kui meeleheitlikku katset eitada tänapäeva

tsivilisatsiooni, kui ulmelist pagemist leebesse barbaarsusse. Kas see on reaktiooniline või mitte, aga see soov on meis tugevam kui kunagi varem ja otsib väljendust erinevates ideoloogilistes vormides. Ja arvamaks, et omadussõna "reaktsiooniline" ei ole üksnes kirjeldav (nimelt siis viitav mingite ammuste eluvormide juurde naasmisele), vaid ka halvustav, ei piisa progressi tunnistamisest, tuleb tunnistada, et midagi peale progressi ei olegi olemas: sõna selles tähenduses eeldatakse, et mõelda tagasipöördumisest tähendab alati mõtlemist halvemast. Seda seepärast, et kui sõna "reaktsiooniline" kasutada nii, et selline väärtushinnang sisaldub selles automaatselt, tuleb rajada kogu mõõdapääsmatu ja pideva progressi globaalne teooria, mille tõesus on pehmelt öeldes ümberlükkamatu." ✕

Prantslased arvasid, et stalinismi hukkamõist Hruštšovi poolt on CIA võltsing ja olid kangesti löödud, kui poolakad kinitasid, et tegu ei ole imperialistide kätetööga.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR JUHATAB PETER PHILLIPS

(The Tallis Scholars)

HISPAANIA JA PORTUGALI RENESSANSSMUUSIKA

N 15.03.2018 kell 19.00

R 16.03.2018 kell 19.00

Niguliste kirik, Tallinn

Paide kirik

meediapartner

Postimees

EESTI FILHARMOONIA
KAMMERKOOR

www.epcc.ee

KOMMENTEERIB
AHTO MULD

Pangad aga teatavasti on töörahva nöörija, vereimejad ning kurnajad, kõik need pankurid tuleks seina äärde panna, bljaa.

A. MULD "KOGUTUD TEUSED I"

XXXXXX

KLASSIKA

XXXXXX

ÄGE

XXXXXX

OKEI

XXX

VÄHEÜTLEV

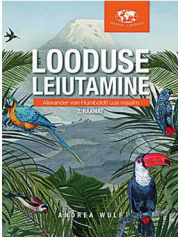
XX

HALB

XXXXXX

USKUMATUI

XXXXXX

ANDREA WULF

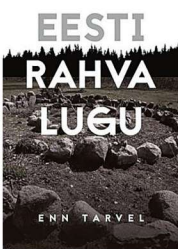
"Looduse leiutamine. Alexander Humboldti uus maailm. 2. raamat"

Hea Lugu 2017. Inglise keelest Anu Põldsam, 311 lk.

Žanr: Priipääse kannatuste rajale

Koleda ajastu – 17.–18. sajandi vahetus – suure kiiksuga reisimehe päevikud pajatavad igale normaalsele inimesele loo, et ei ole vaja oma nina igale poole toppida pelgalt seepärast, et keegi seal veel kunagi käinud pole. Sest ükskõik, kuhu sa lähed, on niikuinii keegi ees ja mõriseb midagi omasoodu. Või kui muidu ei saa, aga aru vähegi peas, võta takso, ja kui pappi pole, mine Kadri Simsoni tasuta ühistranspordiga, kuna see hälvik hakkab kuuldavasti mööda Eestist sõitvaid pileti-vabasid ekspeditsioonibusse käivitama. Ega need kohad, kuhu Simsoni käula liikuma hakkab, palju sellest maakerast ei erine, mida Humboldt 200 aastat tagasi nägi. Ollakse ju kuulnud erakordsetest ning imetabastest paikadest nagu Mustaputsisoo, Tupenurme, Joodiku, Kiima, Perse jõgi, Linnusitamaa laid ja Koerakuse allikas. Vinge.

XXXXXX

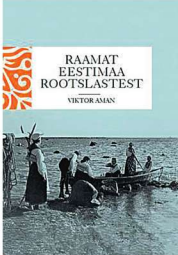

ENN TARVEL, "Eesti rahva ajalugu", Varrak 2018, 400 lk.

Žanr: Ühe sekundiga Marsile

Tarvel on hirmuäratav vanainimene, ainuüksi juba lause, et ta annab "lühikese ülevaate Eesti ajaloost kaheteistkümnne ja poole aastatuhande jooksul, alates mannerjää kadumisest kuni tänase päevani", viskab jaheda pätsi püksi. Väike arvutus näitab, et keskmiselt jääb paljukannatanud eesti rahva iga aasta tarbeks 0,032 lehekülge. Selleks peab tõesti peast tarvel olema, et selline ekskursioon ette võtta. Ent pole midagi. Paljud ühiskonnas segasteks ja poolaarulisteks peetud inividid on oma tahte läbi surunud ning teinud midagi, mis kaasaegsetel takustel ning prügiste habemetega kolleegidel hambad plagisema ajavad. Mingis Saaremaa lehes oli näiteks 19. sajandi lõpu poole jutt, kuidas ühe targa talutaadi – kes auto-desse ei uskunud – veel targem naine Kuressaare teel esimest korda iselikuvat vankrit trehvas. Paanikakirjeldus oli täiesti adekvaatne, võiks öelda isegi, et luule-line. Umbes sama tunne võib inimest vallata, kui ta Tarveli teose läbi töötab.

XXXXXX

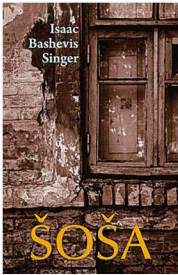

VIKTOR AMAN, "Raamat Eestimaa rootslastest"

Argo 2017. Rootsi keelest Ivar Rüütl, 630 lk. Žanr: Alev Strömi talumehed

Iga tüberaimgi eestlane Tallinna-Haapsalu maanteelt teab lisaks kivipallur jürtole ja lindudele Tõnistetele kindlasti ka rootslast Alev Strömi, kes peedistab oma lolli naabrit Svenssonit ning annab raadioreklaamides hüva nõu, kuidas elektripirni sisse keerata. Edasi laiub tükk tühja maad, seejärel aga meenuvad mõnelegi meist rannarootslased. Jäärapäine ja küllaltki vastik rahvakild, kes ei võtnud nagu kord ja kohus osa pärisorjaks olemisest, vaid puges reeturlikult Rootsi kunni selja taha, selle asemel, et mõisatallis kohustuslikud 140 hoopu peksu vastu võtta. Sihuke asi tekitab paksu viha, kui sinu naabruses jalutavad ringi talumehed, kelle perse ei ole viilikirjas, vaid puhas ning pehme nagu kupja imikul. Seapeedid! Põgenenud rannarootslasi hakkas vaja minema alles siis, kui nad alustasid nõukaaja lõpul meie koolidele ning ministeeriumitele arenguabi käigus puljongikuubikute ning koopia-masinate saatmist. Einoh, õige ka, kurat. Bra, Svenska, bra! Mjålk är livet!

XXXXXX

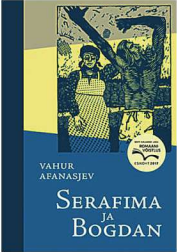

ISAAC BASHEVIS SINGER, "Šoša"

EKSA 2017. Inglise keelest Joel Sang, 293 lk. Žanr: Kibekiired päevad getos

Juudid tekitavad igal pool allasurutud viha – esiteks muidugi seepärast, et nad ei käi koos teistega diskol ja ei viska niisama viina, vaid hoiavad omaette nagu mingid kuradi nohikud koolis. See tekitab loomulikku põlgust, las munevad siis eraldi paraadnas, mida ajaloos ka getodena tuntakse, ja mängivad viiulit. Veel üks põhjus kaadrit umbusaldada on muidugi see, et kuidas neil kogu aeg pappi jätkub? Ah? Mida on? Iga õige piibli peal üles kasvanud vastu rinda taguv valge inimene võib kohe öelda, et liigkasuvõtjad. Misasja nad küsivad rohkem tagasi kui laenasid? Mollil ja – räägitakse – et nad leiutasid ka pangad, pangad aga teatavasti on töö-rahva nöörijad, vereimejad ning kurnajad, kõik need pankurid tuleks seina äärde panna, bljaa. Siioni tarkade protokollis on kõik kirjas, kogu tõde, lugege isel

XXXXXX

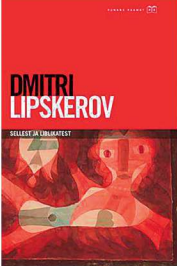

VAHUR AFANASJEV, "Serafima ja Bogdan", Vemsa 2017, 554 lk.

Žanr: Plekk-kruusi kasutamise õpetus

Nii-nii, kes on Peipsi äärde sattunud, võib ka kinnisilmi ning järve nägemata taibata, et see pole Võrtsjärv või mõni muu suvaline lomp kodusauna taga, sest niipea kui silmad roostikus või külatee kraavis lahti kangutad, vahib sulle vastu eripärane lõust. Teist sellist kusagilt ei näe: habemetüüka, Peipsi tindi haisu ning vooli rippuva räpase plekk-kruusi järgi tunneb ära. See võibki vabalt olla Afanasjevi üles kirjutatud Bogdan, aga miks mitte ka Ivvan. Kui sa üritad talle tutvumise ning vastastikuse lugupidamise märgiks plekk-kruusi soraka viina vala-da, haarab taat sellest kinni ja peidab anuma välkkiirelt närtsinud viikarite taga-taskusse. Õige vanausuline mingi suvalise poolpeeretajaga ühest kruusist haljast ei ime, Jeesuslaps ise keelas ära, Issanda vits lööb vastu habetunud lõusta mis koliseb. Väga šeff kildkond toimetab selles roostikus, kombes nii mõttetud, et aina imesta ja rõõmustal Sellised imelikud. Napakad, võiks öelda. Ikka päris viltused tüübid. Jumala savi, millal buss tagasi sõidab.

XXXXXX

DMITRI LIPSKEROV, "Sellest ja liblikatest"

Tänapäev 2017. Vene keelest Erle Nõmm, 300 lk. Žanr: Feministide märg uni

Kõik prauad, kes kirjutasid alla meestevastasele nõrdinud kirjale, said selle raamatuga põgusalt tutvudes paugu lahti. Prauasid oli 104 ning kiri andis märku, et eelkõige on mehed rõvedad seapeedid, kelle aeg kulub enamasti praua-de ahistamise ning vägistamise peale – ja kui mõned sitemad üht ega teist teha ei julge, siis nad vähemalt mõtlevad eelmainitud tegevustest lakkamatult. Mullal on kindlad andmed, et Virginia Wolfi laiasid tagatubasid haaras heldimus ning erutus, kui nad said pikku raamatu, mille tegevuse põhiteljeks on imeväärne juhtum: nimelt ärkab keegi mees üles ja avastab, et tema riist on öösel jalga lasknud. Niisiis saame teada üksiku türa seiklustest, kes jälgi isase kuivale jättis ning omasoodu planeedil toimetama asus. Nagu Mürka Perse! Teada puha, et kõik naisrevolutsio-näärid on unistanud meeste kastreerimisest ja näinud märgi unesid omapäi uita-vatest türadest, kellega igasugu asju ette võtta.

XXXXXX

"KARL ASTI JA FRIEDEBERT TUGLASE REISID".

Koostanud Janika Kronberg ja Tiit Pruuli. GO Group 2017, 168 lk.

Žanr: Noh, pede, kuidas läheb?

Muld ikka imestab seda kirjameeste haigust kirjutada koju kudema jäänud sõbrale veel kusagilt välismaalt, kus vein on odavam. WTF? Hea küll, mõnes mõttes on see eluterve parastamine ja uhkustamine: "Noh, pedel! Sul on külm, jah? A mul on soe!" Teisalt tunneb Muld ei isiklikult päris palju kummalisi vanainimesi, kelle mingi kliiniline peatemperatuur ning imetabane kiiks väljendub postkaartide kogumises. Eriti üks isik, kelle nime Muld ei hakka siin praegu välja ütlemale, aga eks sa, Ave Alavainu, tead isegi, kellest räägin. See kirg võtab õige käänulisi vorme, ükski kõne all oleva isiku sõpradest ei julge postkaarti saatmata jätta – isegi kui niisama välja läheb, näiteks poodi, ja kusagil postkontorit näeb, haarab värisev käsi etableerunud Viljandi nüri vaatega kaardi järele ja juba maalibki sinna totraid tervitussõnu. Lihtsalt sisetunne ütleb, et kui kaart saatmata, siis vanamutt kägis-tab ära. Nii on sellesse kogusse sattunud ka imepäraseid lollusi, mitte kaalutletud tarkust, mille soovitaks Pruulil viivitamatult ära avaldada.

XXXXXX

EVELIN KIVIMAA, "Ma enam iialgi ei joo", Rahva Raamat 2018, 120 lk.

Žanr: Joodiku enesekindlus

Muidugi, Evelin. Otse loomulikult. Kahtlemata. Me kõik saame sinust aru ja armastame ning toetame sind. Rahune nüüd maha, äiu-äiu, tilu-lilu, ossum-tossum! Tasa-tasa, väiksekene, ema viib hälli kõrtsi juurde, kannab kiige leti äärde. Hei, oober! Tooge põrunud vanaprouale sada grammi ja üks seen, läheb paremaks!

Viinakuradi vembud riikliku deliiriumi aegu

KUIV LUGU: Mulda ehmatati raamatuga Gorbatšovist – mehest, kes kehastas riiklikku deliiriumit, mille abil üritati liitri asemel poolt juua.

On see vast klots! Paljud meist mäletavad seda kannatusterohkett aega, kui restoranides ei valatud enam üldse välja ning poodides hakati müüma alles pärast lõu-nat kell 2. Ja eelmainitust tingitud joodikute nuti-kuse erilist kuldaega, mil konjaabel valati kohvitassi ja lürbiti ikka; mil viina sai ka takstost või Nõmme tuletõrjes valves olevatelt lakku täis pritsumeestelt. Kole aeg oli, oma igapäevase joogi eest pidi nii palju rabelema ning paraku ei ulatanud toona abikätt ka Sigulda kepikesi masstootev Läti NSV, see riik pak-kus ainult paska: liisunud õlut ja – mis kõige hul-lem – toorkonjakijooki "Struguras", mida kutsuti nõukogude avarustel ka hellitavalt "kassimürgiks". Välismaa autor on kuulsa Miša kohe õige põhja-likult ette võtnud, alustades muidugi lapsepõlvest, mis on tüüpiline ja kõikidel kangelastel ühesugune: tagasihoidlik maa- või linnapoiss. Miša puhul siis maapoiss. See aga ongi üks ajaloo jõledaid para-dokse, et tagasihoidlikust tatist võib sirguda koletis, kui jalga vahele ei saa. Kahjutust noorakvarellistist sirgus harjasvuntsidega kätt ette viskav mehike, kelle pähe sigines kiiks hakata juutidest nööpe ning kindaid tootma; mägede kingsepavõsukesest, kes isa käest ilma igasuguse kahtluseta liiga vähe peksa

sai, aga tubli vuntsikas grusiin, kes tappis üldse kõike, mis liikus. Ja vaadakem lähemalegi! Liht-sast Korea poisist Mihhailist on sirgunud sihukene Tallinna persevest, et söö või ära! Muidugi räägib Muld Kõlvartist, kes kungfu-löökide saatel on lödiks tagunud kõikide vene vanamuttide ajud ning pist-nud tasku nende papi ja hääled. Nii et nende taga-sihoidlike poistega peab olema ettevaatlik.

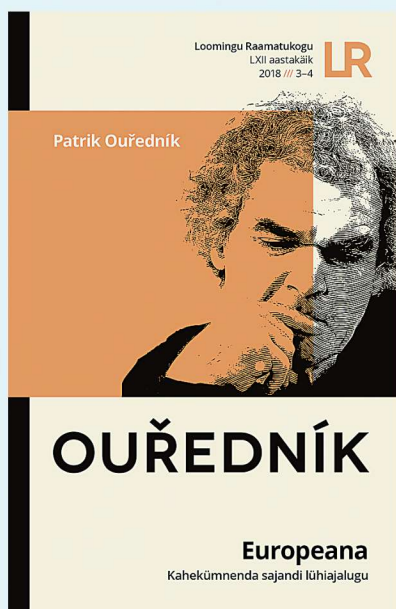
Paraku ei ole väljamaa autor Gorbatšovi-asjan-dusega eriti kursis. Läänes teatakse üldiselt vähe, et Gorbatšovi polnud üldse olemas, tegemist oli lihtsalt nomenklatuuri hallukaga. Kelle organism siis nõukogude viinanormile kõigepealt vastu ei pidanud ja kes esimesena hallukat nägi? Joodikud üle laia Venemaa vaidlevad seeüle siiani, paljud parmud tahaks seda au enda taskusse torgata, üldine õlide arvamus on aga siiski, et Gorbatšovi-näoline hallukas, vastik viinakuradi vemp, ilmus kõigepealt Andropovile. Andropov oli ka sihuke iseäralik kuivik, kuidagi üldse ei sobitunud rida-desse – käis keset päeva kinodes väljamagajaid kiusamas ja õllesaalides spetsialiste kontrollimas, et miks käitises tööd ei tehta. Lollakas. Sihuke psüühe kaua normaalseks ei jää, selge see.

Teadjamad vanamutid tundsid aga halluka kohe ära – nimelt saatana märgi järele, mis halluka kuplil ilutses, justkui oleks keegi talle pudeli mustikali-kööri pähe pillanud ja koristamata jätnud. Kuluaa-rides vaieldi sageli, mis kujuga see joogilärakas on, et eesolevaid õnnetusi välja lugeda. Suurim õnnetus

oli aga Gorbatšovi-nimelise napsikuradi nõiatüki juures see, et Andropovi hallukas ei läinud ära, vaid kandus üle kogu parteiladvikule. Kõik hakkasid teda nägema, isegi Brežnev, kes oli muidu uimane nagu purjus pesukaru ja ei näinud peale põdravorsti üldse midagi. Mõni vanem olija üritas hallukaga ka või-delda, näiteks kumatud Tšernenko, kes pani silmad kinni ja kordas omaette pidevalt: "Ei ole hallukat, ei ole hallukat, ei ole hallukat!" – ning hakkas ise partei peasekretäriks. Paraku ei kadunud hallukas kuhugi ning hea Konstantin viskas vedru välja. Mis edasi sai, me teame. Saatana tembud on õelad, ent imepärsed, hallukas keeras persse kogu kuuendiku planeedi elu. Erakordselt vastik deliirium, mis ei lase inimestel rahus peale võtta, vaid neid kuivusega pai-nab. Jutud rohelistest mehikestest, lendavatest supi-taldrikutest, väikestest kuraditest viinaklaasiveerel on selle kõrval nädalase lapse väljaheide. Halluka nahka läks kogu harjumuspärane riik, täname õnne, et on võimalik nii palju juua, et taolised hallukad tuleks ja korra majja lõöks. Alles Jeltsin, veel noo-reepoolne joodik, ilmutas küll vindist, kuid tervet mõistust ning sai hallukast jagu. Selleks peab ka kõvasti võtma, et deliirium ära ajada.

Aga eks joodud ole hiljemgi. Nüüd on käes uus hallukas ja see on Savisaare oma. Halluka nimi on Ratas, kes samaselt Gorbatšoviga mööda inimeste ajusid ringi kimab, ennast aeg-ajalt ilmutab ja kõik persse keerab. Vaja on uut joodikut, kes deliiriumi ära jooks. ✕

Kirjastaja soovitab:

PATRIK OUŘEDNÍK „Europeana. Kahekümnenda sajandi lühiajalugu”

Tšehhi keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Küllike Tohver
Loomingu Raamatukogu 3-4/2018

Külma kõhuga siduja

Patrik Ouředníki “Europeana. Kahekümnenda sajandi lühiajalugu” (2001) seisab tänapäeva tšehhi kirjanduses erilisel kohal: “Europeana” on üks viimase kolme aastakümne enim müüdud, tõlgitud ja lavale seatud ilukirjanduslikke teoseid. See pole ka mingi ime, sest Ouředníkil on õnnestunud luua ilukirjanduse ja esseistika vahelist piiri kompav vorm, mis annab kirjutamisel äärmise vabaduse.

Raamat koosneb kuni paarileheküljelisest “europeaanadest” – assotsiatsioonipeadest, milles autor seob erinevaid ajaloolisi fakte, teooriaid, mõttelende, utopiaid, vastandlikke maailmanägemusi jms kogu XX sajandist. Ta teeb seda justkui külma kõhuga, andmata ühelegi mõttelennule eelistust ja lugedes visandlikult ja kiirustamisi üles “asju nii, nagu nad olnud on”. Justkui ülevaatliliku ajalugu kirjutades võib autor vabalt vältida põhjuslikke seoseid, ajalist järgnevust, sündmuste relevantsust, seisukohtade koherentsust, adekvaatsust või poliitilist korrektsust. Europeaanad teevad pidevalt ootamatuid ja naljakaid pöördeid, toovad irooniliselt kokku sündmusi ja vaa- teid, mida pole kombeks seostada. Kõik see on kirja pandud säravas ja muhelema kut- suvas keeles. Tulemuseks on kohati süüdi- matukski kiskuv vaimukas vaade XX sajandi Euroopa ajaloole, mis on pikitud eriomase tšehhi huumoriga.

Patrik Ouředník (s. 1957) on kirjanik, tõlkija, kirjandusteadlane, leksikograaf ja maletaja, alates 1985. aastast elab ta Prantsusmaal. Tal on ilmunud paarkümmend rohkem või vähem ilukirjanduslikku teost, millest enamik on eksperimentaalsed. Ta on tõlkinud tšehhi keelde näiteks Boris Viani, Samuel Becketti, Francois Rabelais’ ja Raymond Queneau’ loomingut, tema viimased teosed on kirjutatud prantsuse keeles.

Lauri Eesmaa

THILO SARRAZIN “Soovmõtlemine”

Euroopa, raha, haridus, sisseränne – miks poliitika nii sageli ebaõnnestub
EKSA

Mis meeldib, kui palju ei meeldi?

Poliitika ebaõnnestumisest kuuleme me üha sagedamini ning üha rohke- mate inimeste suust. Muidugi ei ole väga arukas hakata ajama uitlõnga, justkui oleks varasemal aegadel suurem osa inim- massist poliitikaga rahul; pigem elas poliitika ikkagi isoleeritud saarel ning juhuslikud põgenikepaadid inimmandrile ei suutnud üldist kindlustunnet suuremat kõigutada. See on neil, seal. Meil siin on kuupalk, kor- ter, eluke, lapsed ning pension. Miks just sellised, nagu on, pole aga ilmselgelt juba meie käeulatuses, sest sellega tegelevad “nemad”. Teatud suhtumiste lakmuspaber muidugi eksisteeris ning üsna sageli väljen- dus see rahvanaljades, anekdootides, lend- sõnades ning poliitikutele pandud hüüdnime- des. Ei maksa uskuda, et see kõik toimus vaid suletud süsteemis. Küllaltki poliitika- kauge on olnud suurem osa sootsiumist ka vabas läänes.

Muidugi põrmustas selle rahumeelsuse vilgas sotsiaalmeedia, ühekorraga olime me kõik suured poliitikud samas hirmsas süs- teemis – kui parafraaseerida Allen Ginsbergi, kes on kirjutanud: “Kõik me oleme suured kirjanikud samal hirmsal kirjutusmasinal.” Ning ühekorraga kadus ära puutumatu tsoon poliitiku ja kodaniku vahel. Me teame väga hästi, et iga inimese kohta siin planeedil on iga asja puhul vähemalt kaks arvamust – üks hommikul ja teine õhtul.

Thilo Sarrazini suurepärase teos ana- lüüsib “nihuminevat poliitikat”, täpsemalt aga seda, mis meile “tundub”. Sest tegelikke nihuminekuid saame hinnata muidugi palju hiljem, mitte hommikuse elik õhtuse esma- emotsiooniga. “Kui ma pean kommunismi vales, kui ma suhtun tõrjuvalt islami mude- lisse, kui ma olen vastu üha enam levivale rumalusele, ei tea ma veel kaugeltki, kuidas peaks “hea” ühiskond välja nägema,” kir- jutab autor.

Julgen seda raamatut soovitada neile, kes soovivad tõsiselt arutleda tänaste ühiskond- like mehhanismide üle, mitte lihtsalt FB-s halba ilma ja sitta valitsust sõimata.

Juku-Kalle Raid

ENDLA
TEATER
AASAST 1911

MUINASJUTT ARMASTUSEST,
SÕPRUSEST JA SURMAST

Dream
Works

AUTOR IVAN VÕRÕPAJEV
TÕLKIJAT TIIT ALTE
LAVASTAJA INGOMAR VIHMAR
KUNSTNIK ROSITA RAUD
VALGUSKUNSTNIK MARGUS VAIGUR

LAVAL LIIS KARPOV, FATME
HELGE LEEVALD, KLEER MAIBAUM-
VIHMAR, CARMEN MIKIVER,
JEKATERINA NOVOSJOLOVA,
AGO ANDERSON, STEN KARPOV,
LAURI KINK, LAURI MAESEPP,
INGOMAR VIHMAR JT

3.03 / 8.03 / 14.03 / 22.03 / 24.03 / 28.03 / 7.04 / 25.04 / 10.05 Endlas
19.03 Eesti Draamateatris / rohkem infot **ENDLA.EE**

TALLINK Hotels

Tchaikovsky
Pro et Contra

EIFMAN
BALLET
ST. PETERSBURG

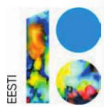
17
MÄRTS

Nordea
Kontserdimaja

EESTI BALLETIAGENTUUR

PILETILEVI

lime

EESTI AKVARELL

ESTONIAN WATERCOLOUR 2018

GUEST EXHIBITORS:
LATVIAN WATERCOLOUR ARTISTS

VÕRU
LINNA-
GALERII

VÕRU LINNAGALERIIS
30.01.-1.04.2018

OOMEH OOWEN

Esietendus 30. märts 2018 kell 19:00

Narva Kreenholmi Manufaktuur
Joala 32

31. märts kell 19:00

13., 14., 20., 21. aprill kell 19:00

1., 15., 22., aprill kell 16:00

Piletid hinnaga: 25 /18 /13€

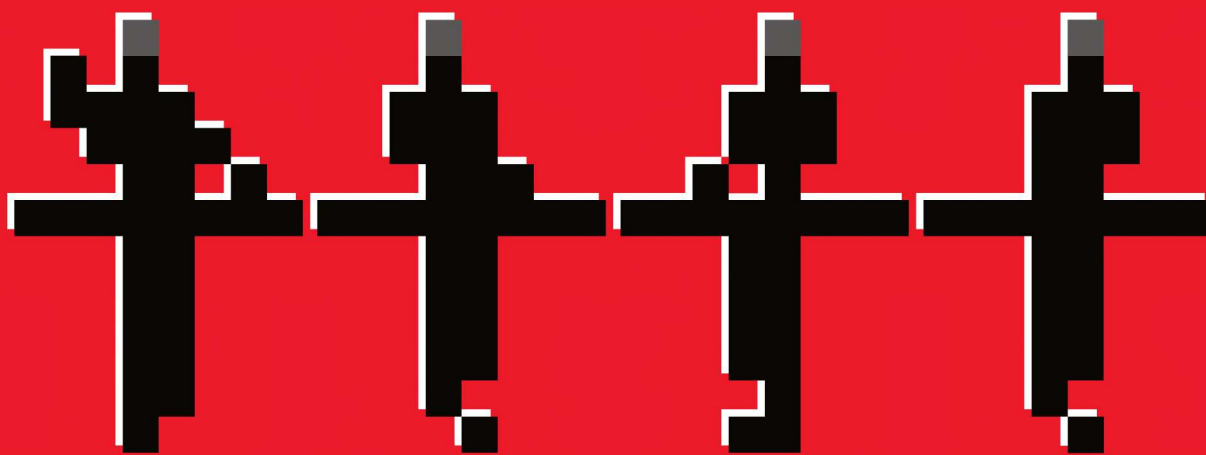
Müügil Piletilevis ja tund aega enne algust kohapeal.

**Jarmo Reha | Liina Tepand | Aare Pilv | Revo Koplus |
Argo Vals | Mirtel Pohla | Riina Maidre | Bert Raudsep |
Päaru Oja | Janne Fridolin | Vox Populi | Minna-Triin Kohv**

GRAMMYÕITJAD 2018

KRAFTWERK

LIVE 3-D KONTSERT

LAUPÄEV 17. VEEBRUAR, SAKU SUURHALL

KORRALDAB:

monster
MUSIC EVENTS

TOETAVAD:

DELFI

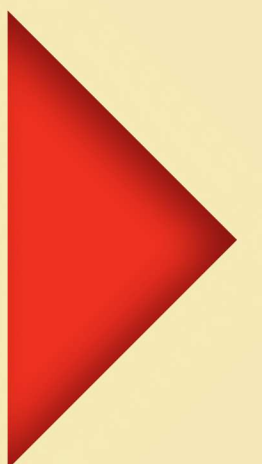
RETRO FM

NAISTE PARADIIS NARVA

KOHT, KUST KA KIIBAKAS MEES TÜDRIKU SAI: Sügisest kolib kuuks ajaks Narva linna Eesti president **Kersti Kaljulaid** koos oma kabiiniga. Ent Narva on ajaloost tuntud niigi kui äärmiselt suure naisosakaaluga linn. Üks lisanaine juures ei muuda siin midagi. Mõni aeg tagasi sai 160 aastat hetkest, mil Narvas Kreenholmi saarel asuti rajama võimsat tekstiilitööstust, mis tegutses ühtejutti poolteist sajandit. Kreenholmi tekstiilitööstus lasi oma rüpest läbi kümneid ja kümneid tuhandeid naisi, tipphetkedel oli saarel mitmes vahetuses koguni 14 000 töolist. Ajaloolased **Madis Tuuder** ja **Merike Ivask** võtavad naiste paradiisi lähema vaatluse alla. Pärast sõda pandi Narvas alus võimsale naiste massile, mida kohalikud mehed õigustatult pelgasid. Toona Narvas elanud meessoost olevused on rääkinud, et teisele poole raudteed (Narva kontekstis siis kesklinnas Kreenholmi) minek tähendas sattumist januste noorte naiste haardesse, kust elu ja tervisega väljatulek ei pruukinud kindel olla. Kuna meestepõud oli Narvas toona tõesti suur, läksid loosi ka lombakad, väsinud ja peaaegu juba aegunud isasloomad. Plakati joonistas **Kai Kivi**.

Eelmisel aastal täitus 160 aastat Kreenholmi tekstiilitööstuse rajamisest. Ettevõtte, kus eri ajastutel on töötanud kümneid tuhandeid narvakaid, vaikis lõplikult 2010. aastal. Eelmisel aastal ilmus Narva muuseumi teadustrusti ennastsalgava töö tulemusel ka raamat selle tööstushiiglaste elust sünnist kuni surmani.

Sõjajärgsed proud

Oma heitliku ja samas kuulsusrikka ajaloo jooksul ei võtnud Kreenholmi streigid, revolutsioonid ja riigipöörded, tüüfus ega ka Narva laastanud II maailmasõda. Nagu Narva muuseumi kauane direktor **Andres Toode** armastab Narva sõjaaegse ja -järgse saatuse kohta öelda, tegi linn läbi täieliku restardi – mis on ka tõsi, sest maatas ja inimtühjaks tehtud linnas tuli alustada taas nullist –, jäi sümboli ja linnaelu ühe tuiksoonena seesama Kreenholm siiski hoolimata kõigest alles.

Tõsi, tema uus elu algas ka suuresti uute inimestega ja uutes oludes. Vaikima sundis selle gigandi aga sukeldumine vabaturumajandusse ja halastamatu konkurents käbedate Aasia riikidega, kus lapsorjad teevad kogu sarnase töö sisuliselt tasuta ära.

Narvas võimutsesid aga Kreenholmi ühel hiilgeperioodil, milleks peetakse nõukogude aega, mitte sugugi lapsed, vaid tõsised naised, kelle jälg sõjajärgse Narva elus on siiani tunda. Alljärgnevalt vaatlemegi naiste panust Narva sõjajärgsel käimatõmbamisel ja elus hoidmisel.

Tohutu meestepõud

Pärast II maailmasõda tuli Narva laiali pekstud elanikkond enamjaolt uute inimestega asendada. Tõsi, esimesed sõjajärgsed asukad Narvas olid siiski tagasipöördunud, kuigi neid polnud väga massiliselt ja juba esimestel aastatel jäid nn põlisnarvakad uute tulijate kõrval vähemusse. Suur osa toona Narva valgunud tööealistest inimestest oli pärit lähedal asuvatest piirkondadest, mille sõda oli suuresti maatas teinud – peamiselt Leningradi, Pihkva, Novgorodi ja Vologda oblastitest.

Ühe suure seltskonna, mis sel ajal Narva saabus, moodustasid aga verinoored tütarlapsed, keda rongide kaupa suure kodumaa eri paigust just Kreenholmi saadeti. Paljuskki oli tegu orvuks või muud moodi ripakile jäänud lastega liidu arvukatest lastekodudest, kellele nüüd kitlid selga pandi ja masinate taha saadeti.

Enne seda aga tuli neil habrastel piigadel ehitustöödel möllata, kuna meestööjõud oli sõjas mättasse löödud. Sellega pandi alus Narva sõjajärgsele võimsale naiste massile, mida kohalikud mehed õigustatult pelgasid. Toona Narvas elanud meessoost olevused on rääkinud, et teisele poole raudteed (Narva kontekstis siis kesklinnas Kreenholmi) minek tähendas sattumist januste noorte naiste haardesse, kust elu ja tervise eest välja tulek ei pruukinud kindel olla.

Kuna meestepõud oli Narvas tõesti toona suur, läksid loosi ka lombakad, väsinud ja peaaegu juba aegunud isasloomad.

Lööktöölise pesa

Pea ainsateks sobivas vanuses meesteks, kes toona Narvas ringi liikusid, olid kas Saksa sõjavangid või nende nõukogude "kolleegidest" valvurid.

Toonaseid Narva naisi, kellega paratamatult ka kokku puututi, on meenutanud ka vangid ise. Näiteks Kreenholmi taastamisel töötanud Saksa vang **Pater Magnus Frey** mäletab olukorda nii: "Ma ei suuda kunagi unustada tuhakarva hallide nägudega naisekujusid, kes keset tsemenditolmu seistes meid "davai, davai" hüüetega tagant kiirustasid. Eile olid nad olnud rindel püssihoidjad, täna aga

tööorjad, kes olid ajaga oma naiselikkusele surmahoobi andnud: see oli naiste saatuse bolševistlikul maal."

Meeste, eriti nooremapolsete osakaal hakkas Narvas tõusma alles 1950. aastate keskel, kui peale oli kasvanud uus laine mehi ja kui asuti rajama Balti soojuselektrijaama ning tuure kogus uraanirikastuse katselaborist hiljem masinatehaseks "Baltijets" kujunenud sõjatööstusettevõtte.

Elektrijaama ehitus tõi Narva igast liidu otsast kokku kommunistlikke löökehita- jaid, peamiselt tudengeid ja muidu õnneotsijaid. Narvast kujunes noorte julgete

löökinimeste pesa, mis paljudele kujunes hüppelauaks edasilikumisel Tallinna või Riiga. Paljud jäid mõistagi ka kohapeale ja nii oli klassikalisele Nõukogude Narva perekonnale, mille naispoole moodustas Kreenholmi kangur ja meespoole energeetik või metallitöötaja, alus pandud.

Noored naispensionärid

Tänu hulgakaupa sisserännanud noortele kujunes Narvast ka sisuliselt noor linn, kus pensionäre oli ebaproportsionaalselt vähe. Viimaste mass hakkas Narvas tekkima alles 1980. aastatel, kui esimesed

Narva saabunud näitsikud jõudsid sellesse vanusesse, et rätik pähe tõmmata ja pinsile minna.

Kui sööklamutid ja trammijuhid said toona pensionile 55-aastaselt, siis tekstiilitöölised, nagu ka näiteks kaevurid viis aastat varem, mis tähendas seda, et Kreenholmi naised pääsesid töölt juba 50-aastaselt. Kangrute ja kaevurite vastav vanusekvoot pandi N. Liidus paika juba 1930. aastatel, kuigi liidu lõpuni kestnud pensionisüsteem ise tekkis hiljem tuntud kujul alles 1956. aastal.

Enne sõda polnud aga töölt koju

Narva naistevägi puhkehetkel - omavahel tantsimas.

jäämine väga levinud, sest pinss või elatusraha, mida saadi, oli tühiselt väike.

Kolm naistevahetust

Töötajate arvu poolest kujunes Kreenholmi tippajaks 1980. aastate keskpaik, mil siin töötas ligi 14 000 inimest. Nagu mainitud, oli rõhuv osa neist naised, mis tähendas seda, et ligi pooled tööealistest Narva naistest olid hõivatud just selles ettevõttes.

Kuna masinad mürisesid ööpäev läbi, käisid ka naised tööl kolmes vahetuses. Narvas olid seetõttu ka öölasteaiad, sest ka paljude naiste meessoost kõõginaabrid

olid tööl kolmes vahetuses, eriti need, kes elektrijaamades tööl olid.

Muidugi leidus mehi ka Kreenholmis. Nende pärusmaaks jäid peamiselt lukksepa- ja elektritööd, mingil määral töötas neid ka tsehhides telgede taga või kohtades, kus töötingimused olid eriti hullud. Nii oli see näiteks viimistlusvabrikus, kus mõne tsehi sisetemperatuur ulatus ligi 60 kraadini ja kus vastu pidasid vaid kangemad juurikad. Mehi töötas rohkem ka Kreenholmi külje all ja sellega nabanööri pidi seotud Narva Eksperimentaalses Valuja Mehaanikatehases, kus treiti ja valati

Kreenholmi jaoks kõikvõimalikke tehnilisi vidinaid.

Matriarhaalsed perekonnad

Üldiselt on Kreenholmi naised tuntud kui kanged mutid! Lisaks oma sinise maika ja lilleliste aluspükstega mehele pidid nad ju kantseldama ka lapsi, ema-isa, ämmaäia, kellega tihti koos ühes korteris elati. Elamispinna probleem polnud Narvas juba 1970. aastatel enam küll nii terav kui paljudes teistes ausates nõukogude linnades, kuid põlvkonniti koos elamine oli üsna levinud.

Üldiselt on Narva perekonnad aga üsna matriarhaalsed, naised hoidsid ja hoiavad ka täna Narva perekondi üleval. Mehed teavasti hiilisid, prügiämber käes, õllekasse või põgenesid puhkepäevadel garaaži või paadikuuri manu, kodused tööd nii daatšas kui ka vannitoas jäid naiste õlgadele. Üks on aga selge: Kreenholmi naise tunneb ära musklis käte ja kõva hääle järgi – pidid nad ju selleks, et töökaaslastega meeletu müra keskel suhelda, kõrgemaid detsibelle kasutama, ja mis seal salata, eks ka kodus tuli pärast mehe palgapäeva häälekamalt sõna võtta. ✕

NAISED NARVAS PEASILLA JUURES

Eesti tekstiilitööstus oli välja arenenud 19. sajandi teisel poolel, enamik sellest oli koondunud Narva.

Merike Ivask ja **Madis Tuuder** uurivad, kuidas Kreenholmis ning Narvas vabariigi esimesel aastal läks.

Esimese maailmasõja ajal halvenesid kõigepealt transpordiolud, mille tõttu vähenes Kreenholmi tootmismaht ligi veerandi. Kuid veelgi suurema tagasilöögi andis 1917. aasta revolutsioon, siis langes tootmine 38%. 1917. aasta märtsis jõudis revolutsioonilaine Kreenholmi, arreteeriti politseijaoskonna ülem ja mõned politseinikud, avalikult põletati kriminaaltoimikuid.

Enamlaste vägivaldsemised

1918. aasta algul levisid kuuldused Saksa vägede tulekust, toimusid enamlaste vägivaldsemised ja algas suurem segadus. Enamlased kuulutasid välja mobilisatsiooni, kuid vastavalt töölisnõukogu otsusele tulid kogunemiskohale peasilla juurde peamiselt naised. Sellest sündmusest algas Kreenholmis punane terror, millel õnneks ei olnud ohvreid, kuna töölisnõukogu ja ametnike suhted olid head. Ainsad inimohvrid olid põgeneda üritanud kuus arreteeritud, kes olid kinni võetud mõni päev enne Saksa vägede Narva jõudmist. 1918. aasta 24. veebruaril kuulutati küll välja Eesti Vabariik, ent selle "jõudmiseni" Narva läks veel omajagu aega.

4. märtsil ilmus Kreenholmi Saksa ratturite rühm ja seati üles Saksa valvepostid. Samal päeval saabus Kreenholmi terve rügement, mis majutati Kreenholmi tühjadesse majadesse ning hobused Joala mõisa kiviaitadesse. Enamlased olid enne sakslaste saabumist jõudnud tööliste relvi jagada, kuid neid ei kasutatud ja olevat hiljem visatud ametnike klubi maja ette maha. Enamlased aga olid Kreenholmist lahkunud koos rohke "soomusega".

Kõik inglased meistrid ja paljud ametnikud põgenesid päev enne sakslaste saabumist. Siia oli jäänud vaid direktor **Jerry Farrar**, kes oli Saksa sõjaväe juhatuse suhtes väga vastutulelik, kuid varsti ta vahistati ja saadeti Saksamaale koonduslaagrisse.

1918. aastal oli Kreenholm peaaegu terve aasta Saksa sõjaväe halduses. Aprilis seiskusid aastakümneteks Georgi ja Uus vabrik. Toorme sissevedu lakkas ning töötati vaid ladudes leiduvaga. Valmistoodang veeti Saksamaale, enamikus sõjaväele, mis vajas sidemematerjali, telgi- ja jalarätiriet. Vabaturule pääses vaid 5% toodangust.

Kreenholmi karmid eeskirjad

Kreenholmis kehtestati karmid eeskirjad, näiteks liiklemiskeeld kella 4-st pärastlõunal kuni kella 8-ni hommikul. Kuid üldiselt mõõdukas okupatsiooniaeg Kreenholmis rahulikult, oli vaid üksikuid vahejuhtumeid. 1918. aasta sügisel puhkes Saksa maal revolutsioon, mille käärimine jõudis ka Eestis viibivate sõduriteni, kes nõudsid kodumaale pääsemist.

11. novembril võis uus Eesti valitsus, kes juba 24. veebruaril 1918 oli Eesti iseseisvaks kuulutanud, riigi juhtimise enda kätte võtta. Saksa väed hakkasid Eesti pinnalt lahkuma. 28. novembril algas Vabadussõda ja selle esimene lahing Kreenholmi töölikasarmu (plaanil 18) taga Joala väljal. Langes 80 punaväelast ja neli sakslast. Viimased maeti Joala vabrikute ühele, peasissekäigust paremale. Seitse aastat hiljem maeti nad ümber Siiverti kalmistule.

Vaatamata sellele, et enamlaste pealetung oli ajutiselt tagasi löödud, otsustas

Saksa sõjaväe juhatuse samal päeval Narvast ja ümbruskonnast lahkuda. Koos nendega lahkusid ka esimesed vastasutatud Eesti kaitseliidu rühmad. Samuti põgenesid ülejäänud vabriku tehniline juhtivkoosseis ning paljud elanikud. Samal ööl tuli Narva ja Kreenholmi jällegi punavägi. Nüüd asusid ametnike korteritesse elama punakomissarid. Seekord kujundati kohalikud nõukogud enamasti mittekohalikest elanikest, sest kohalikke enamlased enam ei usaldanud.

Enamlased kuulutasid välja mobilisatsiooni, kuid vastavalt töölisnõukogu otsusele tulid kogunemiskohale peasilla juurde peamiselt naised.

Kreenholmi komissariks sai **Solts**, kes oli ühe Kreenholmi pesunaise poeg. Ta ei olnud terrorist, vaid lootis kommunismilt paremat elu. Sellega seletati asjaolu, et kuigi kivimurdu viidi tihti vange mahalaskmisele, siis ühtegi Kreenholmi ametnikku maha ei lastud.

5. jaanuarist 1919 hakkasid enamlaste väed Eesti vägede survele Eestist lahkuma ning 18. jaanuaril jõudsid taanduvad väed Kreenholmi. Rüüstati ja varandust viidi sõjasaagina kaasa. Neli päeva enne taandumist jõuti parandada sakslaste poolt taandumisel õhitud raudteesild. Kulgu küla elanikud pidid surmaähvardusel iga päev 15 hobuse ja 10 mehega vabrikutest riidet raudteejaama viima. Viimastel päevadel, kui raudteesild oli täis taganevat punaväge, saadeti riidevoorid linnas asuva silla kaudu otse Jamburgi poole tee; kuid voorimehed, jõudnud üle silla, lasksid hobused

üksi minna ning tulid ise jalgsi tagasi. Mõne päeva pärast toodi ka koormad ühes röövitud riidega Kreenholmi tagasi. Manufaktuuri kahju hinnati 10 miljoni marga suuruseks.

Plekiline soetõbi

19. jaanuaril võttis Narva oma võimu alla Eesti sõjavägi. Enamlased pommitasid linna peaaegu terve aasta, hävisid raudteejaam ja suur osa Joaoru eeslin-

nast, mis koosnes peamiselt Kreenholmi tööliste majadest. Suurtükiväe läbi said palju kannatada ka Kreenholmi majad, näiteks töölikasarm-

mud (plaanil 3, 19 ja 20), samuti mõned Uusküla majad ja ka Joala vabrik. Detsembris jätkus pommitamine, üks mürsk tabas tööliselamut nr 22 ja surmas 10 inimest. Uusaastaõöl oli veel viimane äge pommitamine. 3. jaanuaril 1920 sõlmiti relvarahu ning 2. veebruaril kirjutati alla Tartu rahulepingule.

Kuigi elu hakkas enam-vähem loomuliku ilmet võtma, kerkis korraga uus hädasoht – plekiline soetõbi. Taud nõudis Narva ümbruses 2000 inimest, viimaste hulgas ka palju arste. Haigestunud majutati töölikasarmusse nr 5. Nõndanimetatud "tüüfusekasarm" oli pakkunud õudset pilti, kuna haiged olid lamanud läbisegi ja puudus arstiabi.

Kõik need rasked aastad ei suutnud aga kõigutada Kreenholmi vabrikute alusmüüre. Tänu ametnikele ja töölistele oli alles hoitud vabrikute sisseseade ja töövõime. ✕

FOTO: JUKU-KALLE RAID

Narva kosk on avatud
Aasta 2010 suurvee ajal.

LAARI SELETUSKIRI: Mart Laar tunnistas ausalt üles, kuidas ta Kiur Aarma ja Raimo Jõeranna dokfilmi sattus. Film "Rodeo" pajatab Mardi enda esimesest valitsusest. Mis aga filmist välja lõigati? Kohe saab teada.

Rodeo ja Guns N' Roses

Et kõik ausalt ära rääkida, tuleks alustada sellest, kui mu mälestusteraamatu I osa "Pööre" oli tõusnud raamatumüügi edetabelite tippu ja mulle helistas Kristina Märtin, varjunimega Krissu, kes küsis, mis ma arvan, kui Kiur (Aarma) ning Raimo (Jõerand) selle põhjal täispika dokumentaalfilmi teeksid.

Laveerimisest

Et kõik ausalt ära rääkida, siis pean rääkima, kuidas ma mõtlesse vajusin. Ei osanud esialgu kohe midagi ütelda. Minu teada tehakse selliseid dokumentaalfilme kellestki, kes juba surnud on. Hakasin laveerima. Vana sepa Ivan Oravana ma end päriselt ei tundnud.

Krissu lohutas mind, et neil olevat üldiselt teada, et ma surnud pole, nii et ärge lasku ma end sellest häirida. Pealegi on film kavas ikkagi teha mitte minust, vaid minu esimesest valitsusest, mis mind juba oluliselt lohutas.

Kahtluseus jäi mind aga ikkagi purema.

Selle ajas minema Arktika ja Antarktika vahel korra Eestist läbi astunud Tiit Pruuli, varjunimega Lennuk. Sest nagu on öeldud – inimene mõtleb, Pruuli juhib ja Jumal naerab. Ühesõnaga, lendas Pruuli sisse, kuulutas, et saagu film, ning lendas jälle välja. Nüüd polnud kellelgi enam pääsu – isegi Kaido Kama toodi metsast välja ning torgati kaamera ette.

Lõikamisest

Igahel oli loomulikult oma arusaamine, millest filmi teha. Kes tahtis erastamisest, kes pangakriisist, kes omandireformist, kes põllumajanduse põhjalaskmisest, kes idaturu kaotamisest, kes Euroopasse minekust.

Öeldakse ju ka, et üks loll jõuab rohkem küsida kui sada tarka vastata. Vanasõnast "Rääkimine hõbe, vaikimine kuld" igal juhul ei lähtunud.

Varsti oli tohutu hulk materjali koos.

Sellest oleks lõdvalt saanud kümme filmi. Kiur ja Raimo pidid toiminust ja kogu jutumullist aga vaid ühe filmi kokku saama. Neil ei jäänud muud üle kui lähtuda kinematograafia vanast tarkusest "Üks kord filmi, kümme korda lõika".

Seni lõikasid, kuni üks film kokku sai.

Püssid ja roosid

Ise hoidsin võimaluste piires neist otsustest eemale, sest juba vanarahvas on ütelnud, et mitu kokka võivad supi tuksi keerata. Kiur küsis minult ainult, mis looga ma ise esimese valitsuse aegu iseloomustaksin.

Mõtlesin ja rääkisin.

Kuidas meie juurde saabus mingi Los Angelese ajakirjanik vaatama 32-aastast peaministrit, kes peaministri moodi just välja ei näinud.

Küsis muu hulgas, mis muusikat siis peaminister ka kuulab. Ma üritasin rääkida viisakamatest, nagu Queen või Phil Collins, kuid need ajakirjanikku ei huvitanud. Küsis, et mis ikka veel ja veel. No ma siis pöruasin, et Guns N' Roses.

See uudis lendas loomulikult üle maailma.

Ega midagi muud seal polnudki, kui et maailmas on üks "reb" peaminister, kelle lemmikbänd on Guns N' Roses. Axl saatis mulle T-särgi, Pariisi kontserdi CD ning video "November rainiga".

Võite ise arvata, kas see lugu ka filmi pandi...

Loomulikult mitte. Ainult et Tallinna esilinastusel anti mulle Guns N' Roses poolt üle piletit nende Tallinna-kontserdi VIP-lounge'i.

Egas midagi – rock'n'roll for ever! ✕

LAAR JA VALITSUSE NING MINISTEERIUMITE SEKRETÄRID: (ülal) Krissu, Mart (ülikonnas), Leila, (all) Mare, Sünne, Kristel ja Jaana.

LAAR JA VALITSUSE NING MINISTEERIUMITE SEKRETÄRID: Sünne (ERSP sekretär), Jaak, Krissu (Kaitseminister Jüri Luige sekretär), Mart (võimlemisdressides), Leila (Tunne Kelami sekretär) ja Jaana (Liia Hänni sekretär).

MILLELE OSUTADA: 2018. aastal pööravad kõik Euroopa riigid tähelepanu kultuuripärandile – algas Euroopa kultuuripärandiaasta. See on hea võimalus tõsta esile rikkalik kultuuripärand viisil, mis innustaks seda väärtustama ja edasi kandma, kirjutavad Euroopa kultuuripärandiaasta 2018 projektijuht **Annela Laaneots** ja Muinsuskaitseameti nõunik **Triin Reidla**.

Euroopa kultuuri-pärandiaasta Eesti prismas

Ühelt poolt saame olla uhked, et UNESCO maailmapärandi nimekirja on Eestist kantud Tallinna vanalinn ja Struve geodeetiline kaart ning et UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirjas näeme Kihnu kultuuriruumi, meie laulupidude traditsiooni, seto leelot ja Võromaa suitsusaunatraditsiooni.

Teisalt on meil Eestis lisaks eelnimetatuile veel Euroopa kontekstis unikaalsed – ainelise kultuuripärandi pärlite seast teile mõnda neist nüüd hea meelega tutvustamegi.

Karja kirik: skulptuuririkkaim gooti stiilis maakirik Baltikumis

Tõenäoliselt 13. sajandi viimasel veerandil valminud Karja Katariina (ja Nikolause) kirik on skulptuuririkkaim gooti stiilis maakirik Baltikumis. Välimuselt on kirik säilinud peaaegu sellisena, nagu ta ehitati: võlvitud lagedega ühelööviline tornita käärkambriiga hoone. Kiriku ristvõlvil on kaks korda kõrgemad kui seinad, see jätab interjöörides avara mulje. Hoone on kannatada saanud ainult Jüriöö ülestõusu sündmuste käigus 1343–1345.

Väikeses, ent salapärase ajalooga keskaegse kiriku interjöörides on säilinud palju tolleaegsest kujunduselementidest. Igal detailil on oma

Meie eripärased tavad rikastavad Euroopa kultuuriruumi, nii nagu meie saame Euroopa kultuuriruumis osa selle rikusest.

sümboolne tähendus; kes teab, see oskab neid tähendusi lugeda: roos kui vaikimise sümbol, koledad lõustad peletavad eemale kurja jpm. Keskaegses kirikus oli sellistel detailidel oluline roll, seletamaks kirjaoskamatutele kristlikke põhitõdesid. Kirikus on palju erinevaid raidkivi paeskulptuure, nii figuratiivseid kui ka loodusmotive.

Nende seast leiab kiriku võidukaarte piilaritel kahe kaitsepühaku skulptuurid. Püha Nikolaus on eelkõige tuntud kui meremeeste kaitsepühak, ent samuti kaitseb ta vanatüdrukuid ja neitsikkust. Ühe legendi kohaselt oli püha Katariina noor naine, kes suutis kristlusesse pöörata 50 paganlikku filosoofi. Mõlema pühaku valik on selgelt põhjendatud: Katariina sümboliseerib ristiusu levikut ja võitu, Nikolaus õnne meresõitudel. Lisaks on õues kiriku käärkambri lõunaseinal kujutatud Kolgata gruppi, mis vahendab vaatajale samanimelist piiblistseeni.

1920. aastatel puhastati professor H. Kjellini eestvedamisel kirikuseintelt lubjakihi alt välja arvatavad ehitusaegsed secco-tehnikas teostatud seinamaalingud. Kooriruumi võlvidel on näha päiskivi ümbritsevaid maagilisi märke, võlviroideid ääristab tähemotiiv. Kolmjalg on aja kulgemise, samuti ka viikingite jumala Odini ja päikese märk; pentagramm hoiab eemale pahasid vaime ning demoneid; “säärkurat” oma koleda ilmega annab kaitset kurja pilgu eest ning 13 ruudukest koosnev kvadratuur sümboliseerib siduvat ja köitvat jõudu. Kooriruumi lõunaportaalil asub

Karja kirik

maalitud roosaken. Samuti on väga imposantsed raidkivinägudega ja maalitud ülakehaga inimesekujulised veesülitid võlvikandade juures. Altari kohal asub õnnesümbol Neitsi Maarja täht. Maalingute valik ja teostus viitab Lõuna-Saksamaa, Saksi ja Vestfaali meistrite tööle.

Tartu Jaani kirik: ainulaadsed ja omanäolised terrakotaskulptuurid

14. sajandist pärinev gooti stiilis Tartu Jaani kirik on üle Euroopa tuntud eelkõige ainulaadsete ja omanäoliste terrakotaskulptuuride tõttu. Samuti on kirik üks vähesi säilinud keskaegseid telliskirikuid Eestis.

Kirjalikes allikates mainitakse Ristija Johannele pühendatud kirikut 1323. aastal, arvatavasti on tänaseni säilinud kirik hilisem. Arheoloogiliste uuringute tulemusel on selgunud, et praegune kirikuhoone on ehitatud varasema puidust kirikuhoone asukohale. Hoone ei valminud ühtse kava järgi: ehitustöid tehti etapiliselt ning jooksvalt kohandati ehitusplaane vastavalt vajadusele, seda märgivad erinevad tellisvormid ja -laod interjöörides. Samuti on kirik kannatada saanud Põhjasõjas 1708. aastal ning 19. sajandil läbinud mitu remonti, mille käigus peideti keskaegsed ehisdetailid krohvi alla. 1944. aastal Nõukogude vägede pealetungi ajal hoone põles ning selle varemed jäid rohkem kui 50 aastaks katteta. 1989. aastal alustati kiriku ennistustöödega, mis jõudsid lõpule alles 2005. aastal.

Kirikut kaunistavad ainulaadsed terrakotaskulptuurid: igaüks on vormitud käsitsi ja eriline. Arvatakse, et need kujutavad kunagisi Tartu linna kodanikke või mälestavad katku surnud inimesi. Poolfiguurid või terrakotapead asuvad seinu mööda kulgevates niššides. Tänapäeval on säilinud umbes pooled neist – 1000 skulptuuri –, nende arvatav vanus on u 700 aastat. Erilise matena võib välja tuua võidukaare kohal asuva poolfiguuride friisi ning elusuuruse krutsifiksigrupi. Näiteks viimasesse gruppi kuuluv Neitsi Maarja kuju on 160 cm kõrge. Lisaks moodustab erilise grupi õues peaukse kohal olev ehisviil, mille niššides asub 15 figuuri. Keskkel kohal asub Kristus, teda ümbritsevad eestpalujatena Maarja, Ristija Johannes ning 12 apostlit.

Kõpu tuletorn.

Tänapäeval kasutatakse kirikut nii sakraalses funktsioonis kui ka kontserdisaalina. Kirikutorni on sisse seatud vaateplatvorm, millelt saab nau- tida vaadet Tartu linnale.

Tallinna Toomkirik: Euroopa suurim mälestustahvli kogu

Töenäoliselt ehitasid taanlased esimese puitki- riku 1219. aastal pärast Tallinna vallutamist, esi- mene kivist kirik valmis piiskopliku toomkirikuna 1240. Kirikuhoone omandas lõplikult praegused mõõtmed 15. sajandil. 1684. aastal kirik põles, hävis suurem osa raiddetailidest ja sisustusest. Tulekahju järel sai kirik uue sisustuse, millest kantsli (1686) ja altari (1694–1696) valmistas too- nase Rootsi kuninga Karl XI tellimusel meister- lik puunikerdaja **Christian Ackermann**, keda on tituleeritud ka Tallinna Pheidiaseks. 1770. aastate lõpus lisati kirikule barokkstiilis torn. Tänapäe- vani säilinud orel on ehitatud 1878. aastal.

Kirikus asub eri ajastust pärit hauaplaate ja -tähiseid kuni 1772. aastani, mil kirikutesse mat- mine **Katariina II** ukaasiga keelati. Mõned neist on seostatavad kindlate isikutega, mõned mitte. Mitmete hauamonumentide autor on Hollandi päritolu renessanssiajastu kiviraider **Arent Pas- ser**. Näiteks väärrib kindlasti mainimist rittmeis- ter **Caspar von Tiesenhauseni** ja tema abikaasa hauaplaad: lahkunuid on kujutatud igavest und

magavate lamavate figuuridena. Kirikuruumi- des asub ka mitu sarkofaagi, näiteks on kirikusse maetud Rootsi väejuht ja Liivimaa kuberner **Pon- tus de la Gardie** ja tema kaasa, sarkofaagi kau- nistab sama kiviraideri poolt valmistatud epitaaf.

Samuti on esindatud itaalia meistrite töö: keisrinna Katariina II soovil valmistas Peterburi arhitekt **Giuseppe Luciani** klassitsistliku sarko- faagi Venemaa keisririigi teenistuses olnud mere- väeohvitserile **Samuel Greighile**. Nagu eelpool mainitud, oli kirikutesse matmise komme juba 18. sajandil järsult seadusega lõpetatud, aga sellele keelule on tehtud ka üks erand: Toomkirikusse maeti 1848. aastal Vene admiral **Adam Johann von Krusenstern**. Tema hauda märgib pseudo- gootilik ausammas.

Kirikus asub üle saja vapp-epitaafi, mis anna- vad selge ülevaate Toomkirikus hingekirjas olnud ja Eestis tegutsenud aadlisuguvõsades.

Kõpu tuletorn: Balti- ja Läänemeremaade vanim ning kõrgeim tuletorn

Hiiumaa kõige kõrgema punkti otsas kõrguv massiivne Kõpu (Dagerorti) tuletorn on Balti- ja Läänemeremaade vanim ning kõrgeim tuletorn. Arvatavasti on 36 meetrit kõrge torn ka maailmas vanuselt teine või kolmas tuletorn, mille tipus on tuli pidevalt põlenud. Rohkem kui nelja sajandi jooksul on torn mänginud olulist rolli laevasõi- duohutuse tagamisel Balti merel.

Alates 14. sajandist on läänest Tallinnasse, toona- sesse Hansalinna suunduvad laevad rinda pistnud Kõpu poolsaare lähistel asuvate ohtlike madalikega. Tuntuim neist on Hiiu rahu, mida rahvasuus kutsu- takse Näkimadalateks. Vältimaks õnnetusi, otsustati ohtlik koht ära märkida: 1490. aastatel hakati Tal- linna rae eestvedamisel tegema ettevalmistustöid tulepaagi rajamiseks. Ehitist hakati laduma 1505, see valmis 1538. Töid segasid rahutused, sõjaretked ja rahaprobleemid, samuti katk. Algne ehitist oli neljatahuline külgedelt tugipiilaritega toetatud kivipüramiid, mis oli 24,6 meetrit kõrge. Heledat värvi rändrahnudest ja paest paak pidi palja silmaga nähtav olema paarikümne kilomeetri kauguselt, tuld veel püramiidi tipus ei tehtud.

1649. aastal kohandati Kõpu paak tuletorniks, see läks umbes 150 aastaks Kõrgessaare mõisa valdusesse. 1660. aastatel ehitati torn nii kõrgeks, nagu ta on tänapäevalgi – 36 meetrit; lisati ka väline raudtrepp.

1805. aastal läks majakas kroonu valdusesse, see tõi kaasa tuletorni ajakohastamise. Trepp raiuti torni ja selle tugipiilari sisse, ülemisse osasse tehti ruum valvemeeskonnale ning ehi- tati uus ruum messingist peeglite ja õlilampide jaoks. 1883. aastal ehitati torni kõrvale elumaja, kuhu seati üles ka telegraafijaam, hiljem telefon.

1902. aastal paigaldati Pariisi maailmanäituselt toodud I järgu dioptriline valgusseade, mille püsiv tuli vaheldus minuti järel ereda tuleplingiga. 1963. aastal ajakohastati valgustussüsteemi ja majakas sai tagasi traditsioonilise pöörlevate valgusvihku- dega süsteemi, mis töötas elektrijõul. 1981. aastal remonditi tuletorni põhjalikult, selle 450. aasta juubeli puhul kingiti tornile uus optika. 2001. aas- tal restaureeriti tuleruum ja 2003 ehitati tuletorni kõrvale kohvikuga teeninduskompleks. ✕

Veeb: www.parandiaasta.ee
Facebook: <https://www.facebook.com/kultuuriparandiaasta>

EV 100

Eesti Wabariik 100 grammi!

pluss kiluvõileib

Rukkilinnaseviin RUKIS on esimene kaitstud geograafilise tähisega Estonian Vodka

Tähelepanu! Tegemist on alkoholiga. Alkohol võib kahjustada teie tervist.

METSIKU EESTI LOOD: Andrus Kivirähal on lugu, kuidas kohalikud taadid, kes on maa tagasi saanud, müüvad kõigepealt soo ja metsa Soome. Keskmine eestlane arvab, et suurim metsavaenlane on riik ja selle käepikendus RMK. **Kairi Keso** Saaremaa metsadest otsis üles **Rainer Laigu** ja **Kristi Parro** – kaks metsameest – ning kolmekesi muugitakse lahti inimese, ühiskonna ja metsa tänast suhet, kus üks telefoniklõps annab rohkem tooni kui mahukas teadustöö.

Metsast ja kodusest ilmast

Enne kohtumist lahvatab algul sotsiaalmeedias ja kohe takkaotsa ka ametlikus ajakirjanduses järjekordne tuline diskussioon: metsakülastajad on postitanud pilte, kus raielangil vedelevad oksad, kõik on sega-mini, mets ei ole “ilus” ega “korras”; kostavad hüüatused, et “kas te tahaksite, et teie tuba selline välja näeks?” Ning üle mere sõitnud rahateenijate suust õpetussõnad: “Soomes küll nii ei tehta!”

Kairi Keso (K.K.): Kuidas soomlased siis teevad? **Rainer Laigu (R.L.):** Nemad ei jäta midagi maha, kammivad ja riisuvad ära. Et kõik ilus oleks. Kui käid mööda Soome lanke, siis selliseid asju, mida meie nimetame säilikpuuks, ei näe. Me jätame tüükaid ja roikaid, sest see on tegelikult bioloogilisele mitmekesisusele hea. Elurikkuse kohalt ongi mõistlik jätta.

K.K.: Miks soomlased ei jäta, kas inimesed hakkavad karjuma, et mets on koledaks tehtud? **R.L.:** Neil on traditsioonid lihtsalt teistsugused. Meie tavad tulid 1990-ndatel, kui sõitis sisse öko-puude boom. Ja nende mets on umbes selline, nagu seda on näha Võrumaal või Põlvamaal – sellised kuivemad ja viljakamad männikud, palumetsad. Neil ei ole eriti sellist metsa, nagu meil on näiteks salu- ja soovikumetsad, mis on hästi viljakad.

Kristi Parro (K.P.): Neil on pinnas kivisem, seal ei vohagi midagi. Meil on võsa, isegi kui sa istutad, kasvab istikutele taim vahele. Puupõldu on Eestis väga raske leida.

R.L.: Eestis ei ole puhtaid puupõlde. Käisin Prantsusmaal, kus tehakse metsa niimoodi, et raiutakse maha iga 40 aasta tagant, seejärel juuritakse kännud välja, siis küntakse pinnas, seejärel väetatakse ning istutatakse hästi tihedalt uued männid. Iga aasta tagant niidetakse vahepealt rohttaimed ja võsa ära. See tundus mulle puupõlluna, käis tõsine vaheltharimine. Aga meil sirget rida pinnase ja raiesmikule jäänud öko-puude tõttu kätte ei saagi, pigem näeb asi küllalt looduslik välja.

K.K.: Aga ega ei olegi vaja, et istutatud puurivid sirged välja näeks.

K.P.: Vahe on muidugi selles, et võsasaamestel, kes istutatud puude vahelt võsa ja umbrohtu lõikavad, on sirgema rea pealt kergem väike puu üles leida, et mitte teda koos võsaga kogemata maha lõigata.

R.L.: Jah, lihtsam hooldada, aga ega puul pole vahet, kas ta on ravis või ei. See on inimeste esteetika pigem, mis soovib rohkem “korrastatud metsa” näha. Puul on täiesti ükskõik.

K.K.: Vabas looduses ei kasvagi ju sirgelt.

R.L.: Vanad heinamaad istutati nõukogude ajal niimoodi täis, et traktor kündis sirged vaod ja läks puuke järele vakku. Aga kui sa lähed praegu raiesmikku istutama, siis ei suuda sirget vagu teha, ikka on sinkavonka sees.

K.K.: Talvine igapäev on aga vaatajale ebaestee-tiline ja kahjustab ju pinnast ka. Kui masinad peale lähevad, siis künnavad õudseks mülkaks.

R.L.: Meediapilti jõuab muidugi, et kõik üks suur mülgas ongi, muud mitte. Kõigil meil on telefon taskus. Aga see ei vasta päris reaalsusele: kui oleme metsapinnase ära lõhkunud – ja seda juhtub paratamatult – oleme meeletult kurvad. Sa pead hästi tegema seda tööd, kvaliteetselt. Südamega. Oskusliku masinaoperaatori ja hea masinaga, sest siis on võimalik ikka neid hulle roopaid ära hoida. Meil on hankenõuetes juba aastaid sees, millised masinad peavad olema. Näiteks lintide laiuse kohustus – see toob kaasa selle, et erisurve pinnasele on võrdlemisi väike.

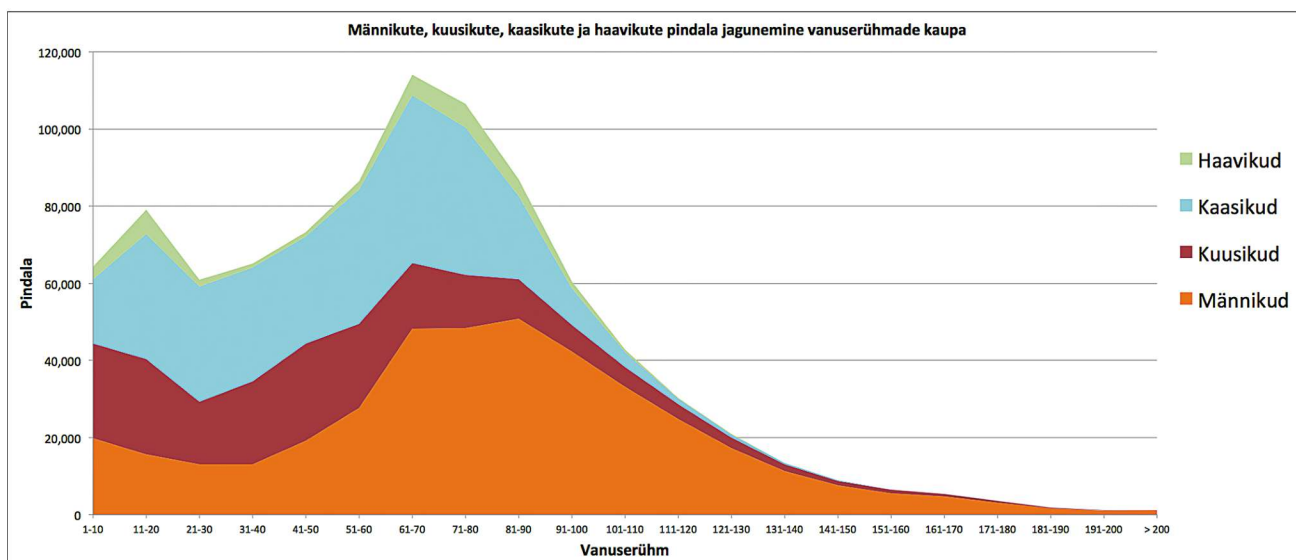
Okei, päris soo peale ei saa niikuinii minna vih-mase ilmaga. Aga ütleme, et pehmetele lankidele saab minna ilma pehmet pinnast ohustamata.

K.K.: Kui on selline talv, kus miinust ei kipugi tulema, on asi ju keeruline?

K.P.: Nagu Ülesoo Toots käis kolleegist mõisavalitsejalt ilusa kõliseva talveilmaga maja ehitamiseks palke küsimas? Kui kliimakõverat vaadata, on neid talvesid kogu aeg igasuguseid, aga üks paksu lumega kaunis metsategemistalv kõlab ikka kirjanduslikumalt!

R.L.: Vanasti tehti talvel metsa sellepärast, et muul ajal polnud aega teha. Ja talvine puu rikneb vähem. Tänapäeva tehnoloogiad suudavad saeveskites puu juba nii kiirelt ära kuivatada, et pole suurt vahet, et peaks talvel tegema. Aga kui on selline talv, kus temperatuur miinusesse ei langegi, ega siis olegi nendes kohtades võimalik raiuda, kus peaks talvel raiuma.

K.P.: Väljaveo koha pealt ka: üks asi, mida ette heidetakse, on see, et te raiusite metsa maha, aga

sodi jätsite metsa alla. Aga peabki jätma. Need oksad moodustavad masina alla liikumispadja ja kaitsevad pinnast, ent pärast jäävad loodusesse. See on sadadele liikidele koduks.

R.L.: Vanasti oligi saameestel raske. Saagisid puu, laasisid ära, siis tassiti kokkuveotee peale oksad kokku. Harvester on selles mõtte hea masin, et tõmbab puu enda ette, laasib oksad ära ja sõidab mööda enda laasitud oksapatja. Harvester läheb ja tallab selle esimese kokkuveotee ära ja kui on 5–10 kraadi miinust, siis forvarder veab puud kokku ja välja, 25–30 tonni korraga, ning ei juhtu seal mitte midagi. Palju suurema riskiga võib olla see, kui me oktoobris-novembris raiume kõva tüki peal ja siis tuleb lausvihm peale ja maa läheb pehmeks.

Vanasti põletati oksad ära, aga siin on kaks häda: sa ei tee endale n-ö kokkuveoteed alla ja sitikad-satikad ei saa süüa. Nõukogude ajal oli selge traditsioon, et oksad ja “sodi” tuleb ära põletada, mets peab nägema “ilus” välja, et oleks hea jalutada.

K.K: Kui me vaatame seda talve, siis väga terav on arutlus, et mets on songermäe – ja inimesed on selle pärast kurjad. See on ju ometi keskkonnakahju. Kas seda üldse on võimalik vältida?

R.L.: Mingisugune kahjustus – kui inimene sekub loodusesse – tuleb nii või naa, on tulnud alepõllundusest alates. Küsimus on aga selles, kui suur kahju ja kuidas seda ära hoida või vähendada. Asi ei ole ju selles, et sel aastal oleks talv kehv! Asi on selles, et suvi oli kehv, sügis oli kehv ja talve algus oli ka kehv. Ülivihmased kõik, igal pool üle Eesti uputas. Keskmine sajuhulk augustis oli 104%, septembris 137%, oktoobris 158%, novembris 107% ja detsembris 146% normist. Aga näiteks 2016. aastal olid suvi ja sügis väga head. August, september... Kuni oktoobri lõpuni oli väga, väga kuiv. Siis sai majandada ja raiuda selliseid metsi, mida tihti majandatakse ja raiutaksegi talvel. Aga sel aastal kuulutasid lätlased eriolukorra välja ja Eesti erametsaliit (EEML) ning Eesti metsa- ja puidutööstuse liit (EMPL) rääkisid

sama juttu: olukord on jama. Lihtsalt meil pole sellist eriolukorra väljakuulutamise seadusandlikku võimalust.

Aga samas saab ennast ka lohutada: kui sa ilmakaarti vaatad, siis Eestis on ikka päris hea, võrreldes sellega, kui peaks näiteks Leedus metsa majandama. Seal on veel soojem ning miinuskraadidega ilmad talvel veelgi harvemad kui meil.

K.K: Kas keegi teab ka, miks seda ei ole?

K.P.: Ei tea. See süst peaks ehk tulema Keskkonnaministeeriumist või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist riigikokku, kus tehtaks seadusemuudatus või -parandus.

R.L.: Iseenesest ju mets ja metsamajandamine on Eesti majanduse kõige suurem alustala. Nagu soomlased ütlevad, et Soome majandus seisab puujalgadel, ka eestlased võiks samamoodi öelda. Nagu on öelnud klassikud: Eesti majanduse kolm jalga on puit, toit ja põlevkivi. Tihtilugu vaadataksegi, et see on Keskkonnaministeeriumi probleem, vaadaku ise, kuidas oma metsaga hakkama saavad. Aga ligi 800 miljonit eurot maksutulu tuleb riigi eelarvesse metsa- ja puidutööstuse kaudu ning ligikaudu 40 000 inimest saavad tööd selles sektoris. Lisaks veel üle 100 000 metsaomaniku. Seega, neid peresid, kes on metsaga seotud, on Eestis väga palju.

K.K: RMK saab ju tellimuse, kui palju on vaja metsa maha võtta.

K.P.: RMK osa riigieelarvesse on küllaltki pisike, võrreldes kogu sektori maksutulu panusega. 700–800 miljonit on kogu see maksutulu, mis sellest väärtusahelast tuleb – sellest puidust, mis RMK ja teised metsaomanikud raiuvad, tuleb see raha, mitte vaid otsesed dividendid RMK-st riigieelarvesse. Võtmesõnad on lisandväärtus ja töökohad. Eestlastena, ka meie poliitikud, peaksime ehk rohkemgi selle peale mõtlema.

R.L.: Tihti öeldakse, et RMK kasu on nii väike, et selle võiks ära jätta. Aga ühe tihumeetri puidu eest

Kui te tahate, et metsa raiumist oleks vähem, siis propageerige: ärge ostke puittooteid. Käige ringi ja korrake: ärge ostke puitu, ärge ostke puitu!

teenib riik 70 eurot maksutulu. 2016 raiuti (2017 andmed pole veel koos) natuke üle 10 miljoni tihumeetri: 10 mln tm x 70 €/tm = 700 miljonit. Kogu maksutulude riigieelarves ligikaudu 7 miljardit – see on ikka väga suur summa. RMK raiutud puidust tuleb riigieelarvesse ligikaudu 300 miljonit eurot.

K.K: Veel üks asi, miks kodanikud mõirgavad. Iga inimene, kes kuskilt mööda sõidab, saab teha moblaga pildi raielangist ja see on väga emotsionaalne teema. Mis on täiesti arusaadav – kui sa FB-s ringi vaatad, siis tekibki selline tunne, et metsa pole. Kõik on maha parseldatud.

R.L.: Seda ei saa küll kellelegi ette heita! Samas peab mäletama, et meie – inimeste – eluring või tsükkel on natuke lühem kui metsa oma. Me tihipeale ei suuda seda ette kujutada, et ühel hetkel kuskil ongi raieküps mets, mis tuleb maha raiuda. Me mõtleme, et mets on nagu piltpostkaart. Teed pildi ära ja mets jääbki selliseks. Aga mets on elav organism, kes sünnib, kasvab, areneb ja sureb. Metsamajandus ei ole mitte midagi muud kui veidi kiirendatud protsess selles pikas looduslikus eluringis. Me püüame loomulikku surma ennetada, metsa enne ära raiuda ja siis uuendada. Me püüame loodust mõjutada ja sellest inimkonnana kasu lõigata. Paneme sobiva puuliigi asemele ja natuke kopeerime loodust. Teeme selle 200–300-aastase tsükli ära 70 aastaga. Tegelikult on see kõigile kodanikele kasulik – ehkki jah, emotsionaalseks minnakse ka.

K.P.: Ega puitu seepärast raiuta, et meil on igav. Me ise inimestena oleme ju selle tarbijad. Kui otsustame, et me enam ei raiu ja et 10 miljonit aastat on liiga palju... Rohelised näiteks arvavad, et see number peaks olema 8. Kokkuleppe küsimus, aga siis jääb palju raieküpset metsa lihtsalt surema ja meie kõigi elukvaliteet kusagilt otsast toetuseta.

R.L.: Mina olen ikka öelnud, et kui te tahate, et metsa raiumist oleks vähem, siis propageerige, et ärge ostke puittooteid. Käige ringi ja korrake: ärge ostke puitu, ärge ostke puitu! Põletagem põlevkivi ja naftat. Kaevakem killustikku ja tehkem betooni. Kasutagem plasti ja metalli. Pole mõtet reguleerida sellega, et te ei tohi, ei saa, ei või. Muutus saab sündida vaid harjumuste muutmisega. Siis peaks kogu puidust asjade turu kinni panema. Seda boikottima. Siis pole võimalik metsa müüa ega ka raiuda. Mis siis muidugi keskkonnast saab, see on iseküsimus. Aga vähemalt metsi ei raiuta enam.

K.P.: Intrigeerivalt küll öeldud, aga ikka, RMK-l on selles mõttes valikuvõimalus: meil on raieküpseid metsi oluliselt rohkem, kui me aastat raiume. RMK võiks korralikult raiemahtu suurendada, kui me hakkaksime kõiki küpseid metsi raiuma. Me võiksime u 50% rohkem raiuda, aga praegu me seda ei tee. Me lükkame oma raiemahtu tulevasse perioodi. Et metsal oleks ühtlasem kasutus. Me ei raiu kogu aeg maksimumpiiri peal. Ning veel: kui suur osa ühiskonnast tahab, et metsade raiumine lõpetataks, siis peab see käima poliitika kaudu.

K.K: Filosoferime natuke: miks on RMK maine kuidagi eriti halvaks läinud. Või vähemalt näo-raamatut lugedes tundub nii. Kui palju on raiemaht suurenenud ja mis sa ise arvad, miks inimesed seal ohtu näevad?

R.L.: RMK raiemaht oli 2017. aastal natuke väiksem kui 2016, aga on sarnase taseme, 4 miljoni tihumeetri juures. Miks inimestel selline arvamus on tekkinud? Inimesed on erinevad. See grupp, kes praegu väga kõva häält teeb, on küllaltki väike. Ja võibolla usaldavad nad liiga palju telefonipilti, teadmata tegelikult kogu asjast suurt midagi.

K.P.: Eks me püüa ka kaasata: tule istutama, sulle räägitakse, miks ja kuidas. Ja kui tõesti tundub, et raiumisega on mindud liiale, siis saab selle sinu valitud inimeste kaudu ära muuta. Raiete vastastega on nii, et kui sa ei jäta tegemata seda, mida nemad käsivad sinu tegemata jätta, oledki riigivaenlane. Selline vastandamine kahjuks toimub, kompromissi eriti ei otsitagi.

R.L.: 2018. aastal jätkame sarnaste plaanidega. Suures pildis on maht sarnane. Muuseas, õnneks poliitikud ei ole raiemahtudesse sekkunud. Raiemahud on tarkade teadlaste välja arvutatud suurus, mille puhul on teada, kus on piirid. Jätkusutliku raiemahu tagab arvestuslank – raiesusutlikud arvestuslanged kehtestatakse igal aastal uued. ✕

MÖTTETUTE RIIKIDE AABITS: Geograaf **Toomas Kümmeli** ekskursioon planeedi tottraimatesse kohtadesse. Andorra õnn sõltumatu pisiriigina on nii suur, et paljudele tundub, nagu poleks seda kohta üldse mõtet pidada.

Andorra, milleks?

Mõned riigid, enamasti ajalooliste ja poliitiliste juhusete kokkusattumised, on nii mõtetud, et nende kohta kasutatakse lausa terminit kääbusriigid. Ja kõik nad ei olegi atolliid või saarekesed soojades meredes, vaid kõigi riiklike tunnustega maalapid Euroopas. Nende ühine joon on kindlasti see, et nende juures on midagi väga veidrat või naljakat.

Katalaanide kaks riiki

Ajalugu teeb rahvastega imelikke keerdkäike. Mõnel rahval polegi oma riiki, mõnel on neid koguni mitu. Nii on Euroopas sakslaste Austria ja Saksamaa, rumeenlastel Moldova ja Rumeenia, albaanlastel Kosovo ja Albaania. Katalaanidega on olukord keerulisem. Ehkki nad püüdnud Hispaanias iseseisvusele, keskvoim nende sõltumatust iseseisva riigina ei tunnista. Samal ajal on Andorra põliselanikud samuti katalaanid ja kääbusriigi ametlik riigikeel ongi katalaani keel. Seega on katalaanidel võimalus saada endale ka kaks riiki.

Tõsi, igapäevaselt on katalaani riigikeele kõrval käibel ka hispaania ja prantsuse keeled. See tuleneb Andorra unikaalsest rahvastiku koosseisust, kus kodakondsusega põliselanike andorralaste osa on ainult 36%. Enamuse Andorra 78 000 elanikust moodustavad välismaalased, hispaanlased, portugallased ja prantslased (4000). Katalaani keelt kasutab emakeelena siiski 58% elanikest. Viimase paarikümne aastaga on välismaalaste arv Andorras pea kahekordistunud. Selleks, et saada Andorra kodakondsust, peab riigis vähemalt 25 aastat elama või olema abielus andorralasega. Samas ei takista mitte miski välismaalasel Andorras niisama elamast.

Andorra pealinn Andorra la Vella asub 1019 meetri kõrgusel, pälvies sellega kõige kõrgemal asuva Euroopa pealinna tiitli.

Ajaloolised juhused

Andorra asub Pürenee mäestiku idaosa orus, Hispaania ja Prantsusmaa vahel. Riigi nimetus on tulnud baskikeelsest sõnast "andurrial" ja

tähendab tühjust. Esimest korda on Andorrat mainitud juba 805. aastal, riigi asutajaks peetakse frankide kuningat, Rooma impeeriumi keisrit Karl Suurt. Legendi kohaselt aitas 5000 andorralast Karl Suure sõjaväel võita araablasi. Tänutäheks kuulutas Karl Suur 788 Andorra elanikku "suveräänseks rahvaks" oma eestkoste all. Andorralastel oli kohustus maksta frankidele sümboolset andamit, Valira jõest püütud 1–2 forelli.

8. septembril 1278 kirjutati alla akt, mida peetakse Andorra vürstiriigi sünnitunnistuseks. Ja selline kaksikvalitsemine kestis ametlikult kuni 1993. aastani, mil riigi uus põhiseadus selle ära muutis.

Andorra elanikud nautisid neutraalse riigi elanike privileege, ei olnud sõjaväekohustuslased ning teenisid korralikult kaupade veo eest üle Pürenee mägede.

Aragoni-Kataloonia kuningriik püüdis mitmel ajalooperioodil vallutada Foix' krahvkonna maid, kuid saatus tahtis teisiti.

Prantsuse revolutsioon kukutas monarhia ja pärast kuningat Louis XVI hukkamist 1793. aastal jäid andorralased oma krahvist ilma. Prantsuse revolutsionäärid loobusid Andorra andamist kui feodaalsest igandist ja vabariik loobus oma valitsemisest Andorra orgude üle. Kuid andorralased ei olnud sellest revolutsionääride heateost sugugi vaimustuses – vastupidi, nad kartsid oma suveräänuse allaneelamist mõne suurriigi poolt. Et andorralaste kartusel oli alust, näitasid Hispaania pärilussõja sündmused, kui Prantsuse väed sisenesid 1794. aastal Andorra territooriumile ja jõudsid Soldeuni, et vallutada kogu piirkond. Andorralaste esindajad suutsid Prantsuse väekoondise kindralit veenda sellest plaanist siiski loobuma.

1806. aastal teatas imperaator Napoleon andorralaste palvel oma dekreedis 1278. aasta valitsemisakti taastamisest. Andorra krahvideks-valitsejateks said taas Prantsusmaa riigipea ja Hispaania Urgelli piiskop. Nii kestis see kuni aastani 1993.

Avanemine maailmale ja moderniseerimine

Euroopa rändurid, kes jõudsid Andorrasse, olid vaimustuses sealse looduse ilust. 1848. aastal tõi Pariisi ooper lavale Fromental Halévy etenduse "Andorra org". Madridis etendus 1852. aastal omakorda Joaquín Romualdo Gaztambide zarzuela (hispaaniapärase muusikaline näitemäng) "Andorra org".

1866. aastal arenes Andorras liikumine põhi-seaduse kehtestamiseks, mille kinnitasid ka Napoleon III ja Urgelli tollane piiskop. Selles oli sätestatud ka Andorra kõrgeim seadusandlik organ ülemnõukogu, mis koosnes 24 liikmest ja mille valisid kohaliku võimu esimehed.

1914. aastal kuulutas paavst Pius X Meritxelli Püha Jumalaema Andorra kaitsepühakuks.

20. sajandi alguseks oli Andorra endiselt väga vähe tuntud maa. Ehkki selleks ajaks olid rajatud esimesed telegraafi- ja telefoniliinid, jäi riik isoleerituks. Esimene oluline avanemine toimus 1914. aastal, kui valmis maanteeühendus Andorrast Kataloonia La Seu d'Urgelli provintsi. Läks veel ligi 20 aastat, kui 1933. aastal valmis maantee Prantsusmaa piiril asuvasse El Pas de la Casa linnakesse. See asub Prantsusmaa poolele avaneval mäeaheliku nõlval. Kuni selleni pidid isegi ülemnõukogu liikmed sõitma idapoolsetest piirkondadest istungitele muula seljas mööda mägiradasid.

1928. aastal organiseerisid Hispaania võimud Andorraga postiühenduse, 1931. aastal tegi sedasama Prantsusmaa. 1929. aastal valmis Andorras esimene hüdroelektrijaam, kuhu kutsuti töötajad välismaalt.

1930. aastatel hoogustus Andorras poliitiline võitlus üldise valimisõiguse eest. Võitlus oli nii äge, et sai koguni nimeks "Andorra revolutsioon". Valimissüsteemi reformi järel said valimisõiguse kõik Andorra meessoost kodanikud, kes on vanemad kui 25 aastat. Tühistati ka rida feodaalseid seadusi.

Siinkohal ei saa jätta rääkimata ühest koomilisest vahejuhtumist Andorra poliitilises ajaloos, mis leidis aset 1934. aastal. Vene emigrant Boris Skosõrev, kes nimetas end krahv Oranskiks, tegi

ülemnõukogule ettepaneku nimetada ta Andorra kuningaks, lubadeks vastutasuks reforme ja riigi moderniseerimist. Kui Urgelli piiskop ta ettepanekud potilaadale saatis, kuulutas seiklejast afe-rist talle sõja, ennast aga sõltumatuks vürstiks **Boris I**-ks. Urgelli piiskop saatis kiiresti kohale Hispaania rahvuskardi salga, kes isehakanud vürsti arreteeris ja Barcelonasse viis. Seal anti ta kohtu alla ja saadeti riigist välja. Otsekui taoliste vahejuhtumite ärahoidmiseks võttis ülemnõukogu 1935. aastal vastu otsuse “Raadio Andorra” loomiseks.

Hispaania kodusõjas (1936–1939) ja Teises maailmasõjas (1939–1945) jäi Andorra neutraalseks ja kellelgi polnud temaga õigupoolest ka asja. Samas leidsid Andorras varjupaiga arvukad sõjapõgenikud.

1950. aastatel algas Andorra majanduse kiire tõus, eelkõige suusakuurortide rajamine ja turism. Aastatel 1952–1964 Andorra rahvastik kahekordistus, jõudes 12 200 elanikuni. Naised said valimisõiguse alles 1977. aastal.

Paradiis keset imelikku Euroopat

Tõelise tänapäevase Euroopa riigina otsustas Andorra käituma hakata alles 1990. aastate algusest. ÜRO liikmeks astuti 1993 ja Euroopa Nõukogu liikmeks 1994.

Põhiseadus ütleb, et Andorra on sõltumatu, demokraatlik, sotsiaalne õigusriik ja riigi ametlik nimetus on Andorra Vürstiriik. Andorra valitse-miskord on parlamentaarne.

Andorra SKP on üle 45 000 dollari elaniku kohta – näiteks Eestis on see 29 000 dollarit. 95% riigi SKP-st annab turism: aastast külastab Andorrat 10 miljonit turisti. Suurem osa turiste sõidab Andorrasse põhiliselt ostureisile üheks päevaks Prantsusmaalt ja Hispaaniast. Andorralased ei maksa peaaegu mitte mingisuguseid makse. Kõik kaubad on hulga odavamad kui naabritel Prantsusmaal ja Hispaanias. Tänu headele lumeoludele ongi turismitööstuse keskmes

mäesuusakuurordid koos sinna juurde kuuluvate meelelahutusasutuste taristu ja *tax-free*-kaubamajadega, mis on pungil ka soodsa hinnaga luksuskaupu.

Andorral ei ole tavapäraseid ülalpidamiskulusid ja tal ei ole sõjaväge, korda hoiab vaid mõnikümmend politseinikku; majandustegevusse riik praktiliselt ei sekku, riigis ei ole raudteid ja lennujaamu, seega riiklikke raudtee- ja lennufirmasid. Oma riigi eest hoolitsevad Andorra kodanikud ise: kõigil on õigus kanda relva ja vajadusel võivad nad olla mobiliseeritud.

Andorra on nagu riik **Siim Kallase** omaaegsest kuulsast tulevikuunistusest “Kodanike riik”, mis kahjuks Eestis ei realiseerunud ja millest me aina kaugemale purjetame. Kuid see on suuresti võimalik tänu Euroopa kahepalgelisusele. Samas kui Euroopa Liidu liikmesriigid Prantsusmaa ja Hispaania jutlustavad euroopalikest väärtustest, leiutatakse juurde aina uusi regulatsioone ja standardeid, tihti absurdseid ja kõigile ühe mõõduga. Teisalt hoitakse hellalt mõnusat ajaloolist relikti, kus oleks tore suusutada ja odavalt ostelda. Selle parimaks näiteks on Euroopa Liitu mittekuuluva Andorra poolt selle organisatsiooniga 30. juunil 2011 sõlmitud rahanduskokkulepe, mis andis talle õiguse kasutada ametliku vääringuna eurot ja emiteerida oma euromünt. Kõigil Andorra euromüntidel on Euroopa Liidu lipu 12 viisnurka. Nii on Euroopa Liidu kodanikel Andorras veelgi mõnusam puhata ja ostelda.

Riik nagu jalgpallikoondis

Andorra riigi suurus, edusammud, ajalugu ja kokkuvõttes mõttetud peegeldub jalgpalli rahvaskoondise käekäigus. Loomulikult, kui on riik, siis peab olema ka jalgpallikoondis, see on püha kohustus.

Üllataval kombel asutati Andorra jalgpalliföderatsioon alles 1994. aastal. 11 sajandit saadi läbi ilma, aga siis enam mitte. Ja nüüd – Andorra jalgpallikoondise kuulsusrikkas eduloos on eriline

Andorra on nagu riik Siim Kallase omaaegsest kuulsast tulevikuunistusest “Kodanike riik”, mis kahjuks Eestis ei realiseerunud ja millest me aina kaugemale purjetame.

✕ Kääbusriigid

Üllatuslikult ei kuulugi Andorra oma suuruselt (pindalalt) maailma kümne väiksema riigi hulka. Siin kasvavas järjestuses:

- ✕ **Vatikan** (0,44 km², 800 elanikku)
- ✕ **Monaco** (2,02 km², 36 000 elanikku)
- ✕ **Nauru** (21 km², 9000 elanikku)
- ✕ **Tuvalu** (26 km², 11 000 elanikku)
- ✕ **San Marino** (61 km², 32 000 elanikku)
- ✕ **Liechtenstein** (160,4 km², 36 000 elanikku)
- ✕ **Marshalli saared** (181 km², 68 000 elanikku)
- ✕ **Cooki saared** (236 km², 20 000 elanikku)
- ✕ **Saint Kitts ja Nevis** (261 km², 50 000 elanikku)
- ✕ **Maldiivid** (298 km², 408 000 elanikku)

See loetelu võib pisut erineda, sest kääbusriikide puhul on alati veidi ka maitseasi, mis-suguseid territooriume ikkagi lugeda ametlik-riikideks ja milliseid mitte. Näiteks vahel nimetatakse maailma väikseima riigina ka Malta ordu (0,012 km²), mida võib käsitleda suveräänse katoliku ordu territooriumina, aga mis koosneb siiski ainult ühest majast Rooma kesklinnas. Samas on Malta ordu diplomaatilised suhted 104 maailma riigiga. Malta ordu on rahvusvahelise õiguse subjekt, mis tegeleb meditsiini ja humanitaarabiga.

Soojade merede saareriigid on tekkinud suurte impeeriumide või suurte naabrite valdustest. Iseseisvumislained on neist üle rullunud nii, et neid pole lihtsalt olnud võimalik kellegagi liita nende eraldatud asukoha tõttu. Nii nad pididki alustama uhkes üksinduses iseseisva kääbusriigi elu.

Kõik Euroopa kääbusriigid on omapäraseks keskaegsed reliktid, mis mingi kummalise juhuste kokkulangevuse tõttu erinevatel ajalooetappidel on säilitanud oma staatuse tänapäevani.

Andorra ühendab nn kääbusriikide kõik erinevad jooned. Andorral on väärikas ajalooline taust. Ajaloolise reliktina on ta säilitanud hulgaliselt keskaegset hõngu inimeste elukorralduses ja väljanägemises eelkõige arhitektuuris. Tänapäeval on ta pidanud tõestama, et on ikka päris riik ja seetõttu otsinud oma nišši moodsas eluolus ja tegevusvaldkondades, milleks on saanud eelkõige turism ja maksuvabadus koos sellest tuleneva odava ostuparadiisi staatusega. Turism omakorda tähendab Andorra puhul mäesuusatamise paradiisi.

koht Eestil. Oma esimese rahvusvahelise sõpruskohtumise pidas Andorra jalgpallikoondis Eestiga 13. novembril 1996 ja kaotas 1 : 6. Kuldsete tähtedega kirjutas end Andorra ajalukku **Augusti Pol**, kes lõi selles mängus värava. See oli Andorra jalgpallikoondise esimene värav üldse. Andorra koondise kaotuste jada lõppes 1998, kui Aserbaidžaaniga mängiti viiki 0 : 0. Ning seegi sündmus on seotud Eestiga, sest sõpruskohtumine toimus Eestis Viljandi staadionil.

Esimese ajaloolise võiduni jõuti 26. aprillil 2000, kui sõprusmängus võideti Valgevene koon-dist 2 : 0. Võit Makedoonia üle oli jällegi ajalooline, sest see ei olnud saavutatud sõprusmängus, vaid ametlikus kohtumises 2006. aasta maailma-meistrivõistluste kvalifikatsiooniturniiri raames.

Viimased suured saavutused jäävad eelmisesse aastasse. Võitu tugeva Ungari koondise üle 9. juunil 2017 selle aasta maailmameistrivõistluste kvalifikatsiooniturniiril võib pidada Andorra koondise esimeseks tõeliseks suursaavutuseks.

Seega arenevad peaaegu ainult asjaarmastajatest koosneval Andorra jalgpallikoondisel asjad hästi. Kuid juhtivad Euroopa jalgpallitreenerid ei taha tihti Andorra jalgpallikoondise edulugu tunnustada ja nõuavad selle eemaldamist suurturniiride kvalifikatsiooniturniiridelt, kuna Andorra koondis on üks toorema mängustiiliga meeskondi Euroopas. Toorutsevad Andorra jalgpallurid põhjustavad vastasmeeskonnale sageli traumasid.

Milleks sellist kraaklejate bandet üldse riigina pidada? ✕

KOLM NIME, LÕPUTULT MEEST! Aapo Ilves hakib **Sibulat** ja **Narodnyt** – see on kaasmaalasest vend, kes jättis eelmise sajandi esimese poole Ameerikasse kultuurijälje, mis on suurem kui karmenkassi kaks jalakest kokku. Ehk saab teda võrrelda haardelt vaid arvopärdiga. Uuri ka **Toivo Kitveli** asjaomast raamatut “Kolm nime – üks mees” (Külim 2017).

Seest siiruviiuline, pea

esti aja- ja kirjanduslugu on 1869. aastal Verioral **Jaan Sibulana** sündinud ja rahvus vaheliselt **Ivan Narodnyna** tuntuks saanud mehesse suhtunud valdavalt kahte moodi: mahavaikivalt või ühesõnaliselt – aferist. Asjata, emeriitdtsent **Toivo Kivteli** koostatud ja äsja ilmunud raamatust "Kolm nime – üks mees" tuleb ilusti välja, et oma haardelt ja (vähemalt Ameerikasse jäänud) kultuuriliselt jalajäljelt oli just tema meie eelmise sajandi esimese poole karmenkass ja arvopärt. Et ta sealjuures tihtilugu eriti just iseenda elulugu puudutavate faktidega väga vabalt ümber käis, polegi niiväga oluline, mees lihtsalt ei lasknud igaval tõelisusel Püha Üritust segama tulla. Liiatigi võib Sibul-Narodny kohta nentida, et tegemist oli ka esimese eestlasest ulmekirjanikuga, kahjuks küll ingliskeelsega.

Jää on liikuma hakanud

Wabariigi ajal Narodny seiklustest ajalehtedes tegelikult ikka üht-teist pajatati, taasiseseisvumise järel on teda lehesabas põgusalt maininud **Tõnis Erilaid** ja pisut pikemalt käsitlenud **Helene Rainu** ajalehes Esmaspäev. Helene Rainu nime Google ega Digar ei tunne, mistap võib kahtlustada narodnyliku pseudonüümitrikki, aga las ta olla.

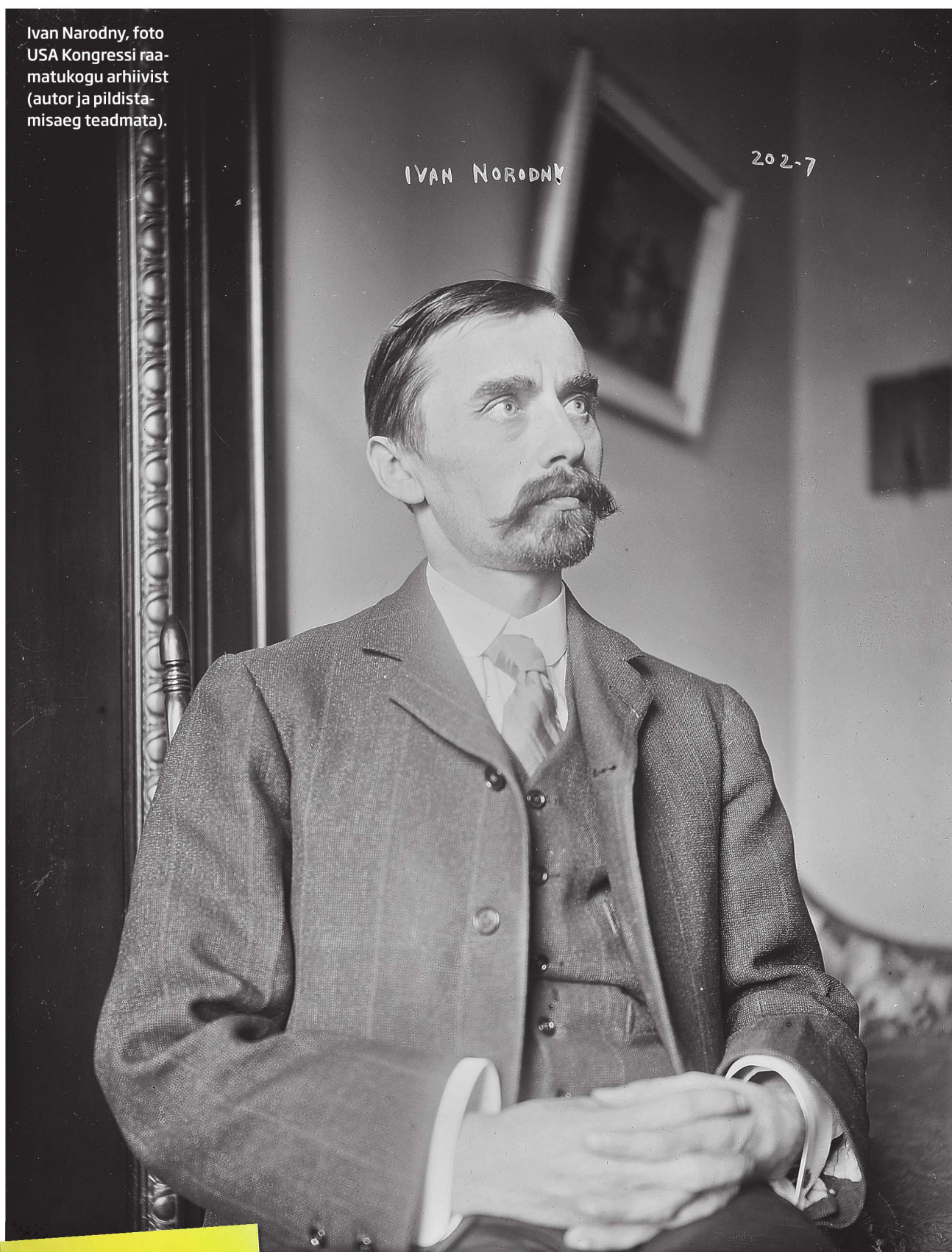
Täna­seks on jää­ni­i­oel­da lii­ku­ma ha­ka­nu­d ja Vi­ker­kaare toime­tus au­stab Na­ro­dny­d vä­he­mal oma Fa­ce­booki lehel ni­me­tu­se­ga “Eesti maail­ma­kir­ja­nik”. Hu­vi­tu­ja lei­ab­ki 2017. aas­ta juu­ni­kuu Vi­ker­kaare­st tema ker­gelt ul­me­hõn­gu­lise no­velli “Te­hi­smees”, ne­ti­st on ma­akeelsena ta­ba­tav ka ro­man­tiline ju­tu­ke “Tühi haud”. Kui hästi sü­ga­valt kaevata, leiab ehk üles ka 1911. aas­tal ajakir­jas Oma Maa **Jaan Lintropi** tõl­kes ka eessõ­na­ga il­munud kü­la­no­velli “Li­go­va õhu­soi­ti­ja”.

Kaks viimati mainitud juttu esmailmusid Amee-
rikas aastal 1909 jutukogus “Echoes of Myself:
Romantic Studies of the Human Soul”, mille peal-
kirja on autor Lintropi vahendusel ise “laiendatult
tõlkinud” nii: “Minu sisemise ilma vastukajad,
need romantilised uurimised inimese hinge üle”.
Raudkindlalt liigitub ulme alla Narodny näidend
“The Skygirl”, mis lavastus 1923 ja ilmus veidi
hiljem ka raamatuna. “Taevatüdruk” meenutab,
kui raamatut lugemata ümberjutustusi (näiteks
Silver Sära, Ulmekirjanduse Baas) uskuda, pisut
“Avatari” ja **Aleksei Tolstoi** samal ajal (!) ilmu-
nud “Aelitat”, olles kirjelduse põhjal otsustades
viidatutest oluliselt huvitavama koega ja tegeldes
samal ajal, nagu näiteks “Tehismeeski”, pigem
pastoraalse-loomuliku ja urbanistlik-tehisliku
ilmaolu filosoofilise vastandamisega.

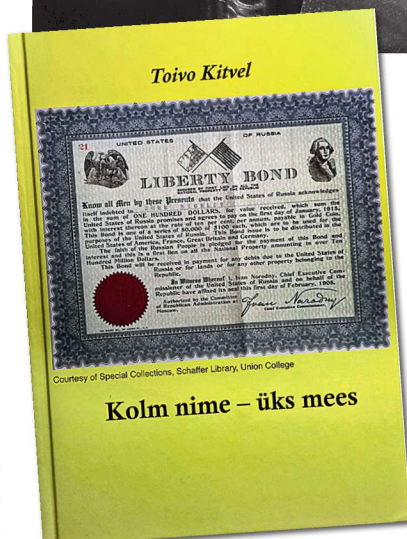
Lisaks ilukirjandusele astus Narodny üles ka vaimdamatult asjatundliku muusika- ja kunsti-kriitikuna, kirjutas eri rahvaste tantsuajaloost (monograafia "The Dance", 1916) jms, ja kuigi suguvõsapärimuse järgi valetas ta ennast kriitikuna tööle nii, et tootis oma tehnilistele koge-mustele toetudes iseteenindustrükikojas portsu oma nimega võltsartikleid, mis nagu oleks ilmu-nud suurtes Euroopa ajalehtedes, tehti tema uurimustest (näiteks sõbra **Nikolai Roerichi** eessõ-naga "American Artists", 1930) kordustrükke ja neid tsiteeritakse Ameerikas tänapäevani.

Kirev käekäik

Aga Kitveli raamatu juurde tagasi: see on peadpööritava kiiruse ja samal ajal põhjalike taustasetetuste ja viidetega tripp läbi Ivan Narodnyna

Ivan Narodny, foto
USA Kongressi raamatukogu arhiivist
(autor ja pildistamisega teadmata).

tuntuks saanud ja maailmapoliitikat mõjutada püüdnud mehe kireva elu. Oma teel läbis Jaan-Ivan muu hulgas **Lenini, Stalini, Maksim Gorki, Lev Tolstoi, Mark Twaini, Nikolai Roerichi, Madame Blavatsky** ja väga paljude teiste suurkujudega. Teda saab nimetada ka **Max Rabinoffi** "maaaleviijaks", tänu millele sai Eesti veel rahvusvaheliselt tunnustatama vabariik 1919. aasta kriitiliselt vabadussõjatalvel kätte ameeriklastest Euroopasse maha jäänud sõjaväevarustuse. Suuresti tänu sellele me saame nüüd üldse oma riigi

sajandat aastapäeva tähistada, ja see ei ole narodnylik bluff, vaid fakt, milles Kitveli raamat ei jäta võimalust kahelda.

Kolmekümnendatel soovitas Narodny Vaba-
dussõja võlgade katteks Saaremaale USA sõjaväe
lubada ja veel 1939. aasta lõpul hoiatas Eesti valit-
sust Nõukogude Liiduga baaside lepingu sõlmimise
eest. Tema hääli jäi hüüdjaks kõrbes nagu mitmel
korral varemgi. Tänaekson Nõukogude okupat-
sioon üle ja läbi elatud ning NATO üksused Eestis...

Korduvalt püüdis Narodny mõjutada ka suurt maailmapoliitikat ja kohati tal see ilmselt ka õnnestus, sest Kitveli uurimusest leiab viite, et vähemalt **Vladimir Žirinovski** arvates ongi just tema enam-vähem kõigis Venemaa tänastes

ealt mis värvi iganes

What I saw startled me. "An Estonian epitaph? What? Is it possible?" I said, reading it again: "Ado Kaleva, sündinud lehe kuu 17, 1870. Rāpinas, uputas iseenast Hudsoni, lehe kuu 27, 1908," which put into English is: "Ado Kaleva, born May 17, 1870, at Rapin, drowned himself in the Hudson, May 27, 1908." It was a very curious co-incidence. I knew Estonian, a language of Mongolian origin, which was spoken only in the Russian Baltic Provinces, by a small nation of less than a million people.

poole pöörasin. Ma lugesin oma suureks imestuseks hauakiivi pealt: „Ado Kaleva, sündinud 16. mail 1879 Rāpinas, uputas iseenast Hudsoni jõkke 26. juulil, 1909. Surrukeha jäi leidmata. Rahu ta rändawale hingele.“ See hauakiri oli selges Eesti keeles kirjutatud ja kiwi sisse lõigatud. Ma lugesin seda mitu korda imestusega ja jäin kohe mõtlema. Kudas tuli see, et üks eestlane siin Amerikas külas nii kurwa surma leidis, ja mis oli selle põhjus? Kui inimene ennat ära uputab, siis on selleks mõjuvad kurwameelsed põhjused. Et ma ise Rāpinast pärit olin, siis huwitas see leidus mind nii palju, et ma korraga kõik looduse luulelise ilu ja kõik

Lõigud Ivan Narodni novellist "Tühi haud", algupäränd ja (eeldatavasti) Narodny enda tõlge eesti keelde.

hädades süüdi. Üsna hindamatuks saab pidada ka fakti, et 2016. aastal kuulutati Pennsylvania ülikoolis Narodny kõigi aegade suurimaks Venemaal Ameerikasse jõudnud petiseks.

Meil on, kelle üle uhkust tunda!

Vangimaja, hullumaja, revolutsioon

Enne revolutsionääriks, poliitiliseks pagulaseks ja seiklejaks hakkamist oli Jaan Sibul talunik Verioral; raamatukaupmees ja fotoateljee pidaja Võrus; mehaanika, galvaanika ning tsinkograafia töökoja omanik Tartus; Õpetatud Eesti Seltsi liige (võeti vastu 24-aastasena!), luuletaja ja ajakirjanik (alias Jaan Talune), kelle kirjutised, sealhulgas paljud neist võro keeles, ilmusid kõrvuti Koidula, Bornhöhe jt omadega; taimetoitlane ja karskuse eest võitleja, muu hulgas asutas ta Rāpinasse karskusseltsi "Võhandu". Aeg on edasi läinud ja tänapäeval on Rāpinas samanimeline öoklubi.

Edasi läks ka Jaan Sibula dünaamiline ja kontrastiderohke karjäär – ja seda vangimaja kliendi, hullumaja patsiendi, vägivaldliku võitluse eestkõneleja, revolutsionääri ja kommunistide legendaarse Tampere konverentsi saadiku, tolstolase-narodniku, budistliku esoteeriku, utopistliku moralisti, geniaalse luiskaja ja eestluse eestkõnelejana Ameerikas.

Nimekiri pole lõplik, meenutagem kas või eelviidatud kultuurikriitiku ja -ajaloolasetegeusid, ja igaüks saab raamatut "Kolm nime – üks mees" lugedes seda täiendada. Jaan Sibul, kes pärast esmakohtumist Leniniga võttis nimeks Ivan Narodny, väärib täit tähelepanu!

Pärimus valerahategijast

Vähemalt Veriora rahvas mäletab pärimust Jaan Sibulast kui valerahategijast. Ka sellest hämarast loost on raamatus põhjalik ülevaade, millest selgub, et Sibul mõisteti võltsimisüüdistustest siiski

an Estonian folk tale. The present Estonian literature is written in Latin script and is taught so in all the schools. The Estonian language is exceedingly musical and Oriental in sound. The word Nirvana (Nür-Vana), used by the Buddhists, is Estonian and means Youngold.

The Estonians' mythology was in many respects unique, as their supreme divinity, Wanamuine, was a god of music, and the Estonian belief was that vibration was the basis of all life in the universe. All the other gods were to obey the orders that were given only in the form of song. For that reason the Estonians are extremely fond of alliterations even in practical affairs of life.

Ivan Narodny tutvustab ameeriklastele Eestit, fragment.

õigeks või vähemalt ei mõistetud teda süüdi.

Mida ma Kitveli raamatust küll otseti ei leidnud, oli see, et hilisemas elus Narodnyna võttis ta vastavalt vajadusele valerahategemist ka omaks, sest mis sobinuks maailmakuulsale revolutsionäärile paremini kui geniaalne idee niimoodi Tsaari-Venemaa majandus uppi lasta?

Kõne alla tuli ka soov Lõuna-Ameerikasse maad osta ja sinna Eesti vabariiki luua. Miks ma seda tean? Seetõttu, et olen ka ise Narodnyt mõned aastad uurinud, aga Toivo Kitveli akadeemilisele taustale, detektiivivõimetele ja edumaale nii elu- kui ka uurimisaastates pole mul just palju vastu panna ja õnneks pole vajagi. See-eest ma tean, millest me räägime ja seetõttu on mul ka kahju, et "tänu" kirjastusõiguste-autorikaitseseaduste virvarrile on Kitveli raamatus üsna vähe pildimaterjali ja täispikkuses tsitaate, mida asendavad viited ja ümberjutustused. Küll on kõigil, keda asi rohkem huvitab, võimalik pöörduda otseallikateni, sest Kitvel on oma uurimuse varustanud väga põhjaliku viideterestiga. Ja kas või USA kongressi raamatukogu koduleheküljel on inglise keelt oskavaile soovijaile leitav kuni 1922. aastani ilmunud Ameerika ajalehtede digikollektsioon Chronicling America, mis annab 176 vastet nimega Ivan Narodny ja 70 vastet nimekujuga Ivan Norodny. Põhiliselt räägivad need köitvad intervjuud ja artiklid tema traagilisest ja seiklusrikkast (kuigi valdavalt väljamõeldud) revolutsionäärielust ning karjäärist tulevase Venemaa Ühendriikide presidendina, aga kahtlemata oli ta tollal Ameerikas enim leheruumi ja tähelepanu pälvinud eestlane. Eesti artiklite portaalis Digar tasub kasutada otsisõnu Jaan Sibul, Sibbul, Talune, Narodny.

Inimene stiiliga

Lisaks oma vettpidavale põhjalikkusele, laiema konteksti ja taustade avamisele ja arhiividokumentidele toetuvale faktitruudusele on "Kolm nime – üks mees" ka väga humoorikalt kirjutatud. Näiteks sellist elegantsi, nagu Kitvel näitab üles, kui ta kirjeldab seda elegantsi, mida Narodny näitas üles mitme naisega korraga abielus olemise süüdistusest pääsemiseks, ei kohta just üleliia tihti. Teadmisigi saab raamatust toonase aja kohta kuhjaga. Muu hulgas selgub, et veel sada aastat tagasi loeti soomeugrilasi mongoliteks ja näiteks Mississipi osariigis poleks seega tohtinud eestlane valge inimesega abielluda. Kahtlemata on hindamatu ka kuulsa psühhiaatri Cesare Lombroso ülioluline tähelepanek, et suurmeeste väljaheited on tavainimese omadega võrreldes vastupidises suunas keerdus.

Lõpetuseks tsiteerin, Toivo Kitvel olgu selle võimaluse eest tänatud, Friedebert Tuglast tema kirjatükis "Eesti Euroopas": "Mulle meeldib "doktor" Ivan Narodny (alias Jaan Sibul) oma meretaguste avantiüridega palju enam kui need väikeste nõuetega Eesti tutvustajad Euroopas. Temas oli stiili. See aga vabandab kõik. Stiil on tähtsam kui tõde, kui voores, kui moraal. Sest stiil tähendab kunsti." ✕

Välisministeerium, Tallinn.

6. juulil 1939 a.

SALAJANE.

Teie salajane kiri nr. 141, 2.VI.39

Teie kirja puhul astusin ühendusse hra Ivan Narodny'ga. Ta tõi minule näha tema poolt pakutavad ürikud. Lisan siia juure nende nimistiku. Pakutavaid pabereid läbi vaadates, ei leidnud mina isiklikult nende hulgas erilise väärtusega dokumente.

Minu küsimuse peale, mis hra Narodny nende dokumentide ülevaade eest nõuab, ei saanud päris selget vastust. Küll tähendas ta, et oleks tarvis anda teemistust tema pojale (Sibul), kes olevat loodusteadlane. Ma palusin teda oma nõuandisi täpsustada ja neid kirjalikult teatada. Vastusena sain tema kirja 22. juunist, mille lisan siia juure.

Peaaegu hra Narodny kohta märkima, et tema ei paista olevat niisugune tuuletalla- ja -seikleja, nagu temast võis saada ettekujutuse omal ajal eesti lehtedes ilmunud kirjutiste järele. Nimetatud kirjutusi ei saa võtta täie usaldusega, nagu teisi kirjutusi väliseestlaste kohta. Need kirjutused on enamikus väga ühekülgsed, millega püütakse kas end ja oma tuttavaid ülistada, või teisi vahel kas sihilikult või punduliliste teadmiste tõttu maha teha. Hra Narodny on elanud peamiselt kirjutamisest ja avaldanud mitmeid teoseid. Minule jättis ta kõneluses korraliku mulje. Rääkis eesti keelt päris keelkmselt.

Lühikese siinviibimise aja tõttu ei ole olnud võimalik lähemalt tutvuda tema teostega ega tema tegevusega Eesti kasuks.

Arvan, et võiks tulla kaalumisele temale mõnesuguse teenetemärgi annetamise küsimus. Sel juhul tuleksid samas mõttes küsimuse alla teised American-Estonian League tegelased. Kahjuks puuduvad minul teated selle kohta, kes siinsetest tegelastest aumärke saanud.

New Yorgi peakonsulaadi konsul
Johannes Kaiv kirjutab Eesti Välisministeeriumile.

16. novembril 1939 a.

Mr. Ivan Narodny
564 Riverside Drive
New York City

V.a. hrira I. Narodny,
Kinnitan tänuga Teie kirja 13. nov. kättesaamist. Mis puutub Teie hinnamisse Eesti praeguse olukorra kohta, siis on Teie kartused liialdatud. Eesti ja Nõukogude Liidu vaheline abistamise leping ei riiva Eesti iseseisvust. Eesti püsib suveräänse riigina edasi, nagu varemgi. Olukorra valgustust leiata osalt Meie Tee'st, kus on hra toonud lepingu tekst ja president Pats'i kõne selles asjas.

Konsuleadil on selles küsimuses veelgi tõendavaid materjale, mis ei ole aga praegu Teile võimalik saata, kuna materjaleid on ühes eksemplaris. Kui Teil aga võimalik vahel astuda konsulaati, siis võiksime Teile neid anda läbivaatamiseks.

Austusega,

Konsul.

New Yorgi peakonsulaadi konsul Johan-
nes Kaiv kirjutab Ivan Narodny'le.

FOTO: KAADER ARVO KASSINI YOUTUBE'I KOKASATEST

VANA MÕTE: Juba aastaid on **Juku-Kalle Raidile** tundunud, et 24. veebruaril peaks lipuheiskamisele Pika Hermannini tornis kaasa haarama ka katelokitäie suurepärasest hernesuppi ning plasku teavituspäevaga*.

Kohtume enne päikesetõusu lipu all!

“Švejkis” lubati kohtuda kell 6 pärast sõda Karika kõrtsis ja asjad läbi arutada. Ma ei kahtlegi, et kui **Jaroslav Hašek** jõudnuks oma raamatu lõpuni kirjutada, lasknuks ta kindlasti planeeritud kohtumisel toimuda ning me kõik oleks huviga teada saanud, mis toimus pärast sõda vabas Tšehhis.

Iseasi, mis kohtuv kaader vabadusest arvanuks, sest Hašek oli ju veendunud punane, kes uskus pigem sajandat internatsionaali kui riigi sajandat vabaduse aastapäeva kauges tulevikus.

Meil aga on sellest ükskõik, tühja sellest tšehhi sotsialist-soldatist, meie saame lipuheiskamise käigus ikka kokku.

Supp ja vabadus olgu huvitav ning värske

Jaa, tõsi, pean ausalt tunnistama, et erinevalt oma sõpradest olen heiskamise alati sisse maganud. Nüüd aga mõtlesin, et kui teen valmis ühe kobeda hernesupi, valan ta viieliitrisesse katelokki ja viin piduhoonikule mekkimiseks, siis vaevalt küll, et kohusetunne üle aja uinuda lubab. Teengi siis proovi ja soovitän muilegi, päris punk oleks kokku saada, kõigil katelokid hernesuppi täis.

Ning plasku sisse pole patt kallata ka tilgake riigiviina, teavituspäev, millega üksteist juubelist paslik teavitada!

Päris tavalist keedust ei viitsi timmida, seda on tehtud sadu kordi ja pealegi naeratab igalt

netiküljelt vastu klassikalise hernesupi retsept. Igapähele on vabadus ikka veidi erineva maitsega, olgu siis seda tähistav suppki. Peale selle on tegu muudetavate nüanssidega, mida võib rahulikult ise edasi muuta. Et vabadus teil värske püsiks!

Ma kasutan lisaks tavapärasele kaalikale, kappari, sinepit, punet, küüslauku, tšillit, ananassi ning ingverit, pluss veel üht-teist, mis kohe selguma peab.

Pikk protsess, aja sõber kohale

Hakatus aga käib nagu muistegi: hangi kusagilt herneid, kruupe ning suitsutatud sea alt paar jalga või küljest mõni ribi. Kui tahad 6–7 liitrit suppi, võiks seakoodikest või suitsuribi olla umbes 1,5 kilo, aga herneid 300 grammi ning kruupe 200 grammi.

Seejärel võid juba sõbrad kohale kutsuda, kohe eelmise päeva hommikul. Nimelt on siis aeg hernerid kruubid likku panna, sest nad võiksid vees vedeleda oma 10 tundi.

Kui hernerimees pehmo, tõsta suitsulihakondikesed ilusasti keema ning popsuta neid loorberilehega oma tunnike madalal tulel. Seejärel viska manu ka loputatud ning leotatud hernerid-kruubid. Ja lisa tubli pöidlasiurune tükk viilutatud või hakitud ingverit. Kuumuta keemiseni ja lase keedusel tasasel tulel vaikelt paar tundi visiseda. Siinkohal võiks juba esimese teavituspäevi sisse keerata.

Nüüd peaks ära hakkima ühe porgandi, väikesest kaalikast pool, kauna tšillit ning paar sibulat.

Päris peeneks kohe. Ja mõistlik on see kooslus ka või sees pannil läbi kuumutada.

Seejärel läheb kõik potti, lisaks aga ka peotäis ülipeeneks hakitud värsket punet, poole vähem piprarohut, uhmrir purustatud rosé pipart (ärge üle pingutage, see võib kibeda maitse teha, piisab paarikümnest terast) ning las aga keeb südame õilsas rahus. Nüüd ongi aeg koukida Põltsamaalt välja kange sinep ning lisada potti kusagil 2 supilusikut (eks proovi algul ühega, aga minu kuldreegel on 2). Paar lusikatait kappareid ei tee ka sugugi halba. Ning – paluks uskuda või mitte! – väga šiki meki annavad magusa konservanassi kuubikustatud ja väikesed tükid. Umbes kolm supilusikut.

Kui liha ja köögiviljad pehmed, õngitse kondid välja, ehmata liha nende küljest lahti, pane liha potikesse tagasi ja lase veel kord keema. Ning viimasel keemisinutil pressi sisse maitse järgi küüslauku (ma panen 5–7 küünt) ja kui supi juba tulelt tõstad, siis mehise peotäie hakitud tilli-peterselli.

Vaat selline hernesupp.

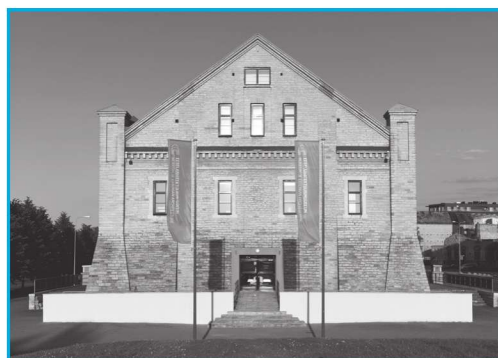
Nüüd tuleb Balta turult vana katelok osta või laenata see mõne spetsialisti käest, sest spetsialistil on ikka paar katelokki üle.

Lipuheiskamisel näeme, raisk! ✕

*Teavituspäev on tervituspäev, millega teavitad ennast ja oma sõpru vabariigi aastapäeva saabumisest.

**KAARDID
ENNUSTAVAD**
Tel 900 1727, 24H
ennustus.ee

MAAGIAKV
võtab müüki kinnisvara.
5855 0720, maagiakv.ee

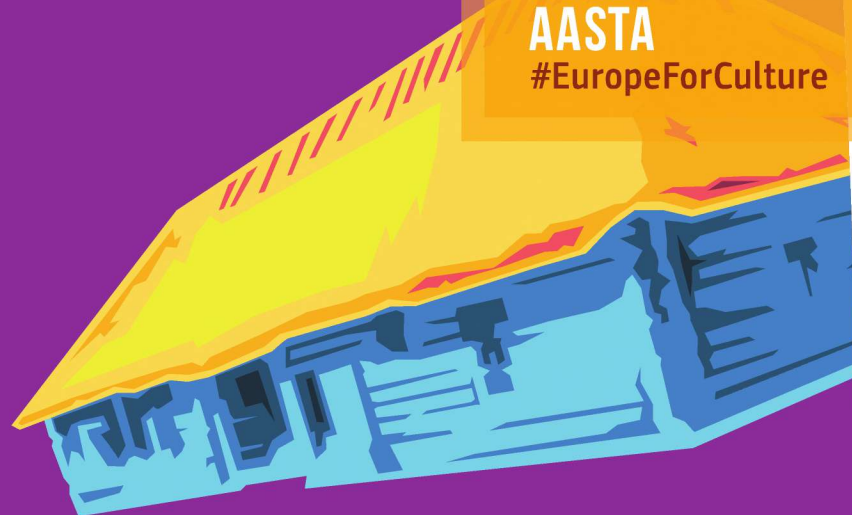
EESTI ARHITEKTUURIMUSEUM
www.arhitektuurimuseum.ee

**HEITMAAD.
PACO ULMANI FOTOD**
27.01.-25.03.18

**VÄRSKE EESTI
KULTUURIPLAKAT**
07.02.-04.03.18

**ELAV RUUM.
SAJAND EESTI ARHITEKTUURI**
I korruse
püsiekspositsioon

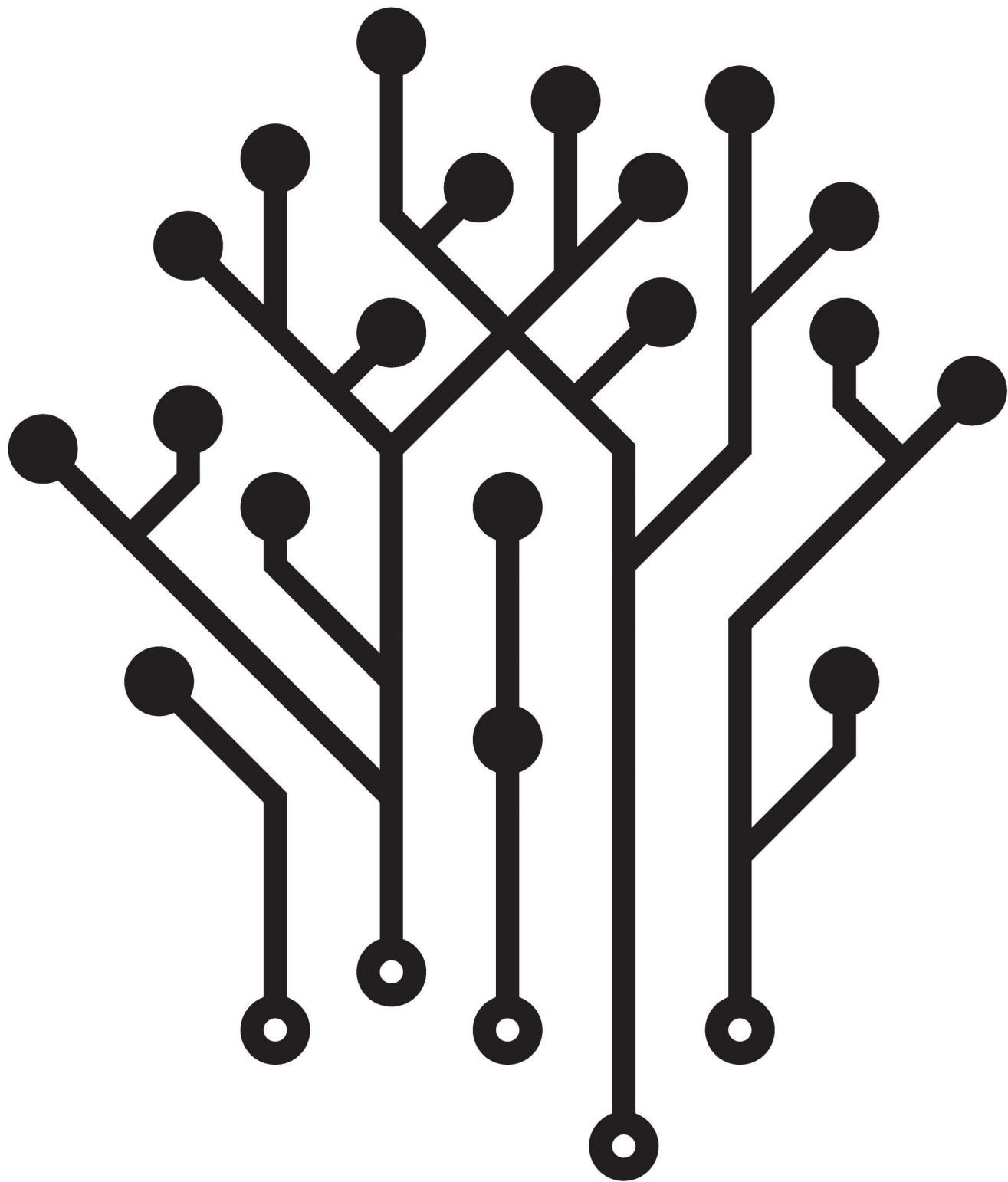
2018
EUROOPA
KULTUURIPÄRANDI-
AASTA
#EuropeForCulture

**TULEVIKUL
ON AJALUGU**

www.parandiaasta.ee
www.facebook.com/kultuuriparandiaasta

KiVi HAVANSKI KALMET LABi ROBAM

LOODUSJÕUD

esietendus 26.02.18

www.vonkrahlee

Toetajad: Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Cramo, Avison, SYS Print, Clear Channel, Dr. Hauschka